

Riksdagens protokoll

1978/79:161

30 maj 1979

Debatter m. m.

Onsdagen den 30 maj

Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet	3
Finansiering av bostadsbyggandet	62
Försöksverksamhet med s. k. kontraktsvård av narkotikamissbrukare som har begått brott	65
Ändring i arrendelagstiftningen	71
Meddelande om frågor:	
1978/79:580 av Blenda Littmarck (m) om tillsynen av vårdförhållandena inom mental- och långvården	95
1978/79:581 av Håkan Winberg (m) om åtgärder för att förhindra våld inom kriminalvårdsanstalter	95
1978/79:582 av Ulla Tillander (c) om de utvisningshotade assyriska flyktingarna	96

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 30 maj

<i>Arbetsmarknadsutskottets betänkande</i>	
1978/79:39 med förslag till lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet, m. m.	3
<i>Civilutskottets betänkande</i>	
1978/79:40 om finansiering av bostadsbyggandet m. m.	62
<i>Justitieutskottets betänkande</i>	
1978/79:39 om försöksverksamhet med s. k. kontraktsvård av narkotikamissbrukare som har begått brott	65
<i>Lagutskottets betänkanden</i>	
1978/79:23 om ändring i arrendelagstiftningen	71
1978/79:24 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden	94

1978/79:161

Försvarskommitténs betänkande

1978/79:27 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden ... 94

Trafikskottets betänkande

1978/79:22 om anslaget till Transportstöd för Gotland 94

Onsdagen den 30 maj

Kl. 09.00

§ 1 Justerades protokollet för den 21 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Motion

1978/79:2718 till jordbruksutskottet

§ 3 Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkanden 1978/79:58 och 61

Socialutskottets betänkande 1978/79:47

Jordbruksutskottets betänkanden 1978/79:35–37

Näringsutskottets betänkande 1978/79:59

§ 4 Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1978/79:39 med anledning av propositionen 1978/79:175 med förslag till lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1978/79:175 hade regeringen – efter föredragning av statsrådet Eva Winther – föreslagit att riksdagen skulle

dels anta det av lagrådet granskade förslaget till lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet med däri gjorda redaktionella ändringar,

dels godkänna vad föredraganden hade föreslagit angående det s. k. jämställdhetsbidraget.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”På grundval av jämställdhetskommitténs betänkande (SOU 1978:38) föreslås en lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet. Lagen har till ändamål att främja kvinnors och mäns lika rätt i fråga om arbete, arbetsvillkor och utvecklingsmöjligheter i arbetet.

Den nu aktuella lagstiftningen har begränsats till arbetslivet. Samtidigt föreslås i andra propositioner lagregler som syftar till att främja jämställdheten på andra samhällsområden, nämligen prop. 1978/79:168 med förslag till ändringar i bl. a. föräldraledighetslagen och prop. 1978/79:180 med förslag till ändringar i bl. a. skollagen. Åtgärder som syftar till att motverka könsdiskriminerande reklam utreds f. n. av jämställdhetskommittén.

Den föreslagna jämställdhetslagen gäller för alla slags anställningar i offentlig eller privat tjänst. Ett flertal regler avser också arbetssökande.

Lagreglerna hänför sig till två huvudavsnitt, förbud mot könsdiskrimine-

Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet.

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

ring resp. aktiva åtgärder för jämställdhet.

Diskrimineringsförbudet har i den föreslagna lagtexten uttryckts som ett förbud för en arbetsgivare att missgynna en arbetstagare eller arbetsökande på grund av hans eller hennes kön. Härmed avses både direkt och indirekt diskriminerande åtgärder. I två kompletterande lagregler har sedan närmare angetts vad som utgör missgynnande i olika situationer, t. ex. vid anställning eller befordran. Andra diskrimineringsfall som berörs i lagtexten är tillämpning av sämre anställningsvillkor, uppenbart oförmånlig fördelning av arbetsuppgifter samt uppsägning m. m. på grund av den anställdes kön.

Undantag görs för s. k. positiv särbehandling av ett underrepresenterat kön, i den mån det sker som ett led i strävanden att främja jämställdhet i arbetslivet. Åtgärder som får anses berättigade av hänsyn till exempelvis familjeintressen eller ideella intressen tillåts också.

Den föreslagna lagen ålägger vidare en arbetsgivare att inom ramen för sin verksamhet bedriva ett planmässigt och målinriktat jämställdhetsarbete, s. k. aktiva åtgärder för jämställdhet. Detta skall bl. a. gå ut på att, så långt det är rimligt med hänsyn till arbetsgivarens resurser och omständigheterna i övrigt, anpassa arbetsplatserna så att de lämpar sig för både kvinnor och män. Arbetsgivaren skall också verka för att lediga anställningar söks av båda könen samt genom utbildning och andra lämpliga åtgärder främja en jämn fördelning mellan könen i skilda typer av arbete och inom olika kategorier av arbetstagare.

Lagreglerna mot könsdiskriminering är tvingande. Reglerna om aktiva jämställdhetsåtgärder kan däremot ersättas eller kompletteras genom kollektivavtal på förbunds nivå. De gällande jämställdhetsavtalen förutses bestå eller vidareutvecklas.

En arbetsgivare som bryter mot könsdiskrimineringsförbudet kan dömas till skadestånd. En arbetsgivare som inte vidtar nödvändiga aktiva jämställdhetsåtgärder kan föreläggas vid vite att fullgöra sin skyldighet. På de delar av arbetsmarknaden som täcks av jämställdhetsavtal gäller sedvanliga regler om påföljd för kollektivavtalsbrott.

I propositionen föreslås att det skall tillsättas ett jämställdhetsombud och en jämställdhetsnämnd, vilka skall se till att lagen efterlevs. Förelägganden att vidta aktiva jämställdhetsåtgärder meddelas av nämnden på talan av ombudet. Ombudet skall dock i första hand sträva efter frivilliga åtgärder. Jämställdhetsombudet föreslås också i övrigt medverka i strävandena att främja jämställdhet i arbetslivet, exempelvis genom överläggningar med arbetsmarknadens organisationer och genom information och opinionsbildning. Jämställdhetsnämnden består av personer med insikt i förhållandena på arbetsmarknaden och erfarenhet av jämställdhetsarbetet samt företrädare för arbetsmarknadens huvudorganisationer. Ordföranden bör enligt förslaget vara en domstolsjurist.

Ett viktigt undantag från reglerna om tillsynen gäller de jämställdhetsavtal som har trätt i stället för lagens regler om aktivt jämställdhetsarbete. Tillsynen av sådana avtal ankommer på sedvanligt sätt på arbetsgivarna och de fackliga organisationerna. Mål om tillämpningen av jämställdhetsavtalen

prövas normalt av arbetsdomstolen, när det inte har träffats skiljeavtal. Tvister om könsdiskriminering av fackligt organiserade arbetstagare eller arbetssökande förs liksom andra arbetstvister i första hand av de fackliga organisationerna till arbetsdomstolen. Jämställdhetsombudet kan också föra talan vid arbetsdomstolen i diskrimineringsfall av principiell beskaffenhet, i den mån de fackliga organisationerna inte gör det.

I propositionen föreslås också att det s. k. jämställdhetsbidraget, som utgår till arbetsgivare som anställer och utbildar kvinnor eller män i vissa yrken som domineras av det motsatta könet, skall höjas.

Reformen föreslås träda i kraft den 1 januari 1980.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:392 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen uttalade sig för ett fastställande av en minimiarbets-tid om 20 timmar i veckan, som skulle gälla om inte annan överenskommelse nåddes med den lokala fackliga organisationen,

2. att riksdagen hos regeringen begärde förslag till ändring i lagen om anställningsskydd så att arbetsköpare skulle vara skyldig att före nyanställningar erbjuda redan anställd med deltidsarbete förlängd arbetstid,

1978/79:2152 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga yrkats att riksdagen beslutade att hos regeringen hemställa om förslag till förslagsanslag för bidrag till kommuner för att understödja kvinnohusverksamhet (yrkandet 4),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2530 av Elis Andersson (c), vari yrkats att riksdagen beslutade

1. att uttala sig för angelägenheten av att parterna på arbetsmarknaden centralt och lokalt genom avtal sökte finna vägar till jämställdhet i arbetslivet mellan kvinnor och män,

2. att avslå regeringens förslag i de delar det inte avsåg ett allmänt könsdiskrimineringsförbud,

1978/79:2531 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari yrkats

1. att riksdagen skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet med den ändringen, att 3 och 6 §§ skulle erhålla av motionärerna angiven lydelse, innebärande beträffande 3 § att det skulle ankomma på den anställde eller den arbetssökande att göra sannolikt att arbetsgivare vid anställning eller befordran gjort sitt val på grund av vederbörandes kön samt beträffande 6 § att vid strävan efter en så jämn fördelning som möjligt mellan kvinnor och män i olika typer av arbete skulle hänsyn tas till arbetsgivarens resurser och omständigheterna i övrigt,

Onsdagen den
30 maj 1979

Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet

2. att riksdagen uttalade att huvuddragen i förbandet inför jämställdhetsnämnd borde regleras i lag,

1978/79:2532 av Bengt Fagerlund m. fl (s), vari yrkats att riksdagen skulle anta ett i bilaga till motionen upptaget lagförslag, innebärande – i huvudsak – ett avståndstagande från reglerna om aktiva åtgärder med därtill kopplade bestämmelser om jämställdhetsombud och jämställdhetsnämnd. I stället hade motionärerna ansett att arbetsmarknadens parter hade ett särskilt ansvar då det gällde att förverkliga målet om jämställdhet i arbetslivet – detta borde ta sig uttryck i kollektivavtal, och

1978/79:2533 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen med avslag på i propositionen 1978/79:175 framställt förslag till lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet beslutade att anta av motionärerna framlagt förslag till lag mot kvinnodiskriminering i arbetslivet. Motionärerna hade bl. a. ansett, att frågorna om aktiva åtgärder skulle lösas avtalsvägen. Något jämställdhetsombud skulle enligt motionärerna inte inrättas, däremot skulle regeringen utse en jämställdhetsnämnd, vari de fackliga organisationerna skulle ha majoritet.

Utskottet hemställde

beträffande principerna för lagstiftningen

1. att riksdagen – med avslag på det i motionen 1978/79:2532 framlagda lagförslaget i fråga om 1 och 2 §§ och det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 1 och 8 §§ – skulle anta rubriken, ingressen och 1 § i det i propositionen 1978/79:175 framlagda förslaget till lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet,

2. att motionen 1978/79:2530, yrkandet 1, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

beträffande förbud mot könsdiskriminering

3. att riksdagen – med avslag på det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 2 § – skulle anta 2, 4 och 5 §§ i propositionens lagförslag,

4. att riksdagen – med avslag på motionen 1978/79:2531, yrkandet 1 såvitt angick 3 §, och det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 3 och 4 §§ – skulle anta 3 § i propositionens lagförslag,

beträffande aktiva åtgärder för jämställdhet

5. beträffande förslag att lagen inte skulle innehålla regler om aktiva åtgärder att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2530, yrkandet 2, samt motionerna 1978/79:2532 och 1978/79:2533 i motsvarande delar,

6. beträffande utformningen av reglerna om aktiva åtgärder för jämställdhet att riksdagen skulle dels anta 7 § i propositionens lagförslag, dels med anledning av motionen 1978/79:2531, yrkandet 1 såvitt angick 6 §, och med förklaring att propositionens lagförslag borde ändras beträffande denna

paragraf, anta lagrummet med den lydelse utskottet föreslagit, vilket avsåg ett tillägg till 6 § av den innebörd som föreslagits i nämnda motion,

beträffande sanktioner

7. att riksdagen med avslag på det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 5 och 6 §§ skulle anta 8 § i propositionens lagförslag.

8. att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:2532 och 1978/79:2533 i motsvarande delar skulle anta 9 § i propositionens lagförslag,

beträffande jämställdhetsombud och jämställdhetsnämnd

9. att riksdagen – med avslag på motionen 1978/79:2532 i motsvarande del och det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 9 § – skulle anta 10 och 11 §§ i propositionens lagförslag,

beträffande förfarandet

10. att riksdagen med avslag på dels det i motionen 1978/79:2532 framlagda lagförslaget i fråga om 8 §, dels det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 7 § skulle anta 12 § i propositionens lagförslag,

11. att riksdagen skulle

A. med bifall till motionen 1978/79:2531, yrkandet 2, uttala att huvuddragen i förfarandet inför jämställdhetsnämnden borde regleras i lag,

B. med anledning av propositionen samt med avslag på motionerna 1978/79:2532 och 1978/79:2533 i motsvarande delar anta 13 § med den lydelse utskottet föreslagit,

12. att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:2532 och 1978/79:2533 i motsvarande delar skulle anta 14 § i propositionens lagförslag,

13. att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:2532 i förevarande del som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört om tillfälle för organisationer att yttra sig i bl. a. mål om könsdiskriminering,

beträffande ikraftträdandet m. m.

14. att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:2532 och 1978/79:2533 i fråga om ikraftträdandebestämmelsen skulle anta propositionens lagförslag i denna del och i de övriga delar som inte behandlats ovan,

beträffande jämställdhetsbidrag

15. att riksdagen med bifall till propositionens förslag godkände vad som föreslagits angående det s. k. jämställdhetsbidraget,

beträffande minimiarbetstid för deltidsanställda m. m.

16. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:392,

beträffande kvinnohus

17. att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2152, yrkandet 4.

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

Reservationer hade avgivits

1. beträffande principerna för lagstiftningen av Bengt Fagerlund, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Anna-Greta Leijon och Sune Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av det i motionen 1978/79:2532 framlagda lagförslaget i fråga om 1 och 2 §§ och med avslag på det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 1 och 8 §§ skulle

dels anta rubriken och ingressen i det i propositionen 1978/79:175 framlagda förslaget till lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet,

dels med förklaring att propositionens lagförslag borde ändras beträffande 1 § anta lagrummet med den lydelse reservanterna föreslagit,

2. beträffande bevisregelns utformning och s. k. positiv särbehandling av Alf Wennerfors (m) och Filip Fridolfsson (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:2531, yrkandet 1 såvitt angick 3 §, och med avslag på det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 3 och 4 §§ skulle dels anta 4 § i propositionens lagförslag, dels – med förklaring att propositionens lagförslag borde ändras beträffande 3 § – anta detta lagrum med den lydelse reservanterna föreslagit,

3. beträffande aktiva åtgärder för jämställdhet – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – av Bengt Fagerlund, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Anna-Greta Leijon och Sune Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

beträffande förslag att lagen inte skulle innehålla regler om aktiva åtgärder att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2530, yrkandet 2, samt motionerna 1978/79:2532 och 1978/79:2533 i motsvarande delar skulle avslå det i propositionen framlagda lagförslaget i fråga om 6 och 7 §§,

4. beträffande utformningen av reglerna om aktiva åtgärder för jämställdhet – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – av Bengt Fagerlund, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Anna-Greta Leijon och Sune Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa

att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2531, yrkandet 1 såvitt angick 6 §,

5. beträffande numreringen av 8 § i propositionens förslag – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – av Bengt Fagerlund, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Anna-Greta Leijon och Sune Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet

under 7 bort hemställa

att riksdagen med avslag på det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 5 och 6 §§ skulle anta 8 § i propositionens lagförslag med den ändringen att paragrafens nummer skulle vara 6,

6. beträffande sanktioner – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – av Bengt Fagerlund, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Anna-Greta Leijon och Sune Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionerna 1978/79:2532 och 1978/79:2533 i motsvarande delar skulle avslå det i propositionen framlagda lagförslaget i fråga om 9 §,

7. beträffande jämställdhetsombud och jämställdhetsnämnd – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – av Bengt Fagerlund, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Anna-Greta Leijon och Sune Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2532 i motsvarande del skulle avslå dels det i propositionen framlagda lagförslaget i fråga om 10 och 11 §§, dels det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 9 §,

8. beträffande förfarandet – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – av Bengt Fagerlund, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Anna-Greta Leijon och Sune Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 10, 11 och 12 bort hemställa

10. att riksdagen med anledning av det i motionen 1978/79:2532 framlagda lagförslaget i fråga om 8 § och med avslag på det i motionen 1978/79:2533 framlagda lagförslaget i fråga om 7 § samt med förklaring att 12 § i propositionens lagförslag borde ersättas av en ny paragraf, 7 §, med den lydelse reservanterna föreslagit,

11. att riksdagen med bifall till motionerna 1978/79:2532 och 1978/79:2533 i motsvarande delar skulle avslå dels motionen 1978/79:2531, yrkandet 2, dels 13 § i propositionens lagförslag,

12. att riksdagen med bifall till motionerna 1978/79:2532 och 1978/79:2533 i motsvarande delar skulle avslå 14 § i propositionens lagförslag,

9. beträffande ikraftträdandet m. m. – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – av Bengt Fagerlund, Gördis Hörnlund, Erik Johansson i Simrishamn, Ingrid Ludvigsson, Bernt Nilsson, Anna-Greta Leijon och Sune Johansson (samtliga s) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa

A. beträffande ikraftträdandebestämmelsen att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:2532 i motsvarande del och med avslag på motionen 1978/79:2533 i motsvarande del samt med förklaring att den ifrågavarande bestämmelsen i propositionens lagförslag borde ändras skulle anta ikraftträ-

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

dandebestämmelsen med den lydelse reservanterna föreslagit.

B. beträffande rubrikerna i anslutning till lagförslagets olika delar att riksdagen – med avslag på propositionens lagförslag i denna del och med bifall till motionen 1978/79:2532 i motsvarande del – beslutade att rubrikerna ej skulle ingå i lagen.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! Folkpartiet har genom åren verkat för att också Sverige skall få en lag som förbjuder könsdiskriminering i arbetslivet. En central utgångspunkt för våra strävanden har varit att alla i Sverige har rätt till skydd mot diskriminering på grund av sitt kön, rätt att få bedömas efter sina personliga förutsättningar och inte efter subjektiva värderingar om vad som utmärker kvinnor eller män.

Men då måste samma ordning gälla för alla arbetsplatser, vare sig de finns inom den statliga, den kommunala eller den privata sektorn. Det kan inte vara rimligt att det finns ett skydd mot könsdiskriminering endast inom den offentliga sektorn. Behovet av ett sådant skydd är lika stort på alla arbetsplatser. I arbetet för jämställdhet bör vi också begära samma intresse att aktivt främja jämställdhet och samma strävan att motverka fördomar hos alla arbetsgivare.

Den lag om jämställdhet i arbetslivet som regeringen nu lagt fram och som arbetsmarknadsutskottet i allt väsentligt tillstyrker fyller därför en lucka på den svenska arbetsmarknaden. I fortsättningen skall det inte vara mer tillåtet att diskriminera hos ett industriföretag än hos ett statligt verk. Det blir inte längre möjligt att sätta lägre lön på ett arbete bara för att en kvinna tar över det från en man. En kvinna som avvisas som sökande till ett arbete, med hänvisning till att det saknas arbetskläder eller toaletter för kvinnor, skall inte längre vara tvingad att med besvikelse och indignation finna sig i avvisandet. I stället kan hon få stöd i lagen för att vinna sin rätt.

Vi skall inte heller behöva se platsannonsering som befäster gamla könsroller. I stället för annonser där man söker en dynamisk manlig person som försäljningsingenjör eller en trivsamt kvinna som sekreterare skall man kunna känna att både kvinnliga försäljningsingenjörer och manliga sekreterare välkomnas.

När helst vi diskuterar åtgärder för att öka jämställdheten finns det de som hävdar att just denna åtgärd inte löser problemet med den bristfälliga jämställdheten i samhället. Det är förstås en alldeles riktig iakttagelse, vad det nu än är frågan om. Det finns inte en enda åtgärd som ensam kan medföra den stora förändring som det innebär att kvinnor och män möts som individer och människor i stället för som schabloner och könsvaror. Det finns inte en enda trollformel som vi kan använda för att nå det samhälle där kvinnor och män har samma möjligheter, lika rätt och lika ansvar.

Men om vi någon gång skall nå fram till det samhället, då har vi inte heller råd att avstå från en enda åtgärd, som kan visa sig lämplig och verksam för att främja jämställdhet. Vi har inte råd att avstå från reformer med hänvisning till att det bara är genom attitydförändringar som vi kan åstadkomma

verkliga, djupgående förändringar i samhället.

Arbetet för jämställdhet kräver ett växelspel mellan reformer och attityd-förändringar. Genom ändrade attityder kan kraven på reformer drivas med ökad kraft. Genom reformer och de nya möjligheter som därigenom skapas kan attityder gradvis förändras.

Som beslutsfattare kan vi därför inte nöja oss med att hänvisa till den förändrade opinion som förhoppningsvis skall växa fram inom en avlägsen framtid. Vi har ett ansvar för att bana väg för förändringar och för att skapa de instrument som krävs. Opinionsbildande insatser för ändrade attityder och ett reformarbete med inriktning att tillgodose människors krav behöver därför inte stå i motsättning till varandra. Tvärtom är de outhärliga komplement till varandra.

Inte heller en lag om jämställdhet i arbetslivet kan ensam skapa jämställdhet på arbetsmarknaden. För att rätten till arbete skall tillkomma kvinnor och män i samma utsträckning och på lika villkor krävs bl. a. samordnade åtgärder inom ekonomisk politik, näringspolitik och arbetsmarknadspolitik – allt för att klara en full sysselsättning. Det krävs också en regionalpolitik för att utjämna de stora skillnaderna i tillgång på arbete mellan olika delar av landet.

För att den enskildes möjligheter skall vidgas krävs insatser för utbildning liksom att man bryter den starka könsbindningen vid valet av utbildning och yrke.

Det krävs en förbättring av arbetsmiljön, så att alla arbeten i princip står öppna för både kvinnor och män. Det krävs en anpassning av arbetsvillkoren, så att både män och kvinnor i alla arbeten skall kunna förena förvärsarbete med hemansvar.

Det krävs en samhällsplanering som anpassar arbetsplatserna till bebyggelse, kommunikationer och övrig service.

Det fördras en kraftig utbyggnad av barnomsorgen, så att ingen hindras att ta ett arbete därför att det inte finns plats för deras barn på daghem eller fritidshem.

Under senare år har också flera åtgärder vidtagits för att underlätta för kvinnor att ta ett arbete. Genom jämställdhetsbidrag, villkor knutna till regionalpolitiskt stöd och andra liknande medel har ett arbete inletts för att bryta könsuppdelningen på arbetsmarknaden.

Men när vi nu anstränger oss för att ge kvinnor möjlighet att söka sig ut på en bredare arbetsmarknad än tidigare, då är det bra att kvinnorna vet att de med lagens hjälp sätts först, och inte sist, i kön.

Nu är det ju så att pojkar som går ut från en verkstadsteknisk utbildning snabbt får jobb, medan flickor med samma utbildning får vänta ganska länge på sin tur. Nu är det så att kvinnor med samma utbildning som män får lägre lön och sämre befordringsmöjligheter.

Det är bl. a. därför vi behöver en lag som ett stöd åt den jämställdhetssträvan som bl. a. vår arbetsmarknadspolitik ger uttryck för. Det behövs en lag som ger den enskilde ett skydd mot diskriminering, vare sig han eller hon länge har varit ute i arbetslivet eller söker sig ett arbete för första gången. Det

Onsdagen den
30 maj 1979

Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet

behövs en lag som ger skydd mot diskriminering, men som samtidigt omvandlar de mönster som i sig utgör diskriminering.

Därför är, menar jag, de delar av lagen som påbjuder ett aktivt arbete för jämställdhet på alla arbetsplatser ett oerhört viktigt komplement till diskrimineringsförbudet. Endast genom ett målmedvetet, planmässigt arbete på alla arbetsplatser och på alla nivåer inom ett företag finns det förutsättningar att i ett längre perspektiv bryta ner gränserna mellan s. k. kvinnliga och manliga jobb. För detta krävs ansträngningar med att anpassa arbetsförhållanden, rekrytering, personalpolitik och utbildning så att de främjar jämställdhet.

Det finns i den här lagen inget försök att från centrala myndigheters sida i detalj styra de förhållanden som man känner till bättre lokalt. Men det finns en stark markering att det skall bedrivas ett arbete också på lokal nivå.

Valet av metoder och den närmare utformningen av det aktiva arbetet får fastställas i kollektivavtal. Dessa avtal avses också bli normgivande för den del av arbetsmarknaden som inte omfattas av kollektivavtal. Därigenom låser vi inte formerna för det fackliga arbetet. Som lagen utformats ger den däremot ett stöd för de fackliga organisationerna, när man vill sluta avtal eller dra i gång ett praktiskt arbete.

Också när det gäller diskrimineringsfall är det i första hand de fackliga organisationerna som skall företräda den enskilde. Organisationernas företrädesrätt vidgas genom att de nu får rätt att företräda även de medlemmar som är arbetsökande.

Jag välkomnar att alla partier nu anser att det behövs en lag och ett skydd mot diskriminering, men jag beklagar att socialdemokraterna inte har velat ta steget fullt ut och begära också ett aktivt arbete för jämställdhet som täcker in hela arbetsmarknaden. Det förslag socialdemokraterna lägger fram lämnar det icke avtalsreglerade området utanför. Det är min förvissning att man skall finna att lagen också i denna del skall innebära ett positivt tillskott och inte ett hinder i jämställdhetsarbetet.

Som jag tidigare nämnde tror jag däremot inte att vi kommer att få uppleva någon drastisk omvälvning av förhållandena i arbetslivet fr. o. m. den 1 januari 1980, den dag då lagen skall träda i kraft. Men jag menar att lagen kan komma att bli ett effektivt instrument i det samlade arbetet för jämställdhet. Genom sin dubbla inriktning – att stärka den enskildes ställning och att på en bred bas initiera ett aktivt arbete för jämställdhet – kan lagen komma att fylla såväl en reglerande som en opinionsbildande funktion.

Det är först genom summan av de olika åtgärderna som vi kan nå de resultat som vi strävar efter. För att vi skall kunna erbjuda alla människor arbeten som de vill ha och som passar deras individuella förutsättningar, krävs en ökning av efterfrågan på arbetskraft. Denna kan vi endast få med en ekonomi i balans.

Efter flera års svårigheter verkar det nu som om de dystraste åren för svensk ekonomi är över. Arbetslöshetssiffrorna börjar vända nedåt och sysselsättningen ökar. Utan omfattande ekonomiska åtgärder och en massiv satsning på arbetsmarknadspolitiken hade vi inte fått den förbättring av

sysselsättningsläget som vi nu börjar skönja.

I ett läge med ökande sysselsättning finns det all anledning för arbetsgi-
varna att redan nu anstränga sig för att uppfylla lagens intentioner. Med stöd
av det kraftigt höjda och förbättrade jämställdhetsbidraget, som med dagens
beslut kommer att utgå med 20 kr. i timmen, kan de ta chansen att få en bättre
könsfördelning på de nya jobb som kommer till.

Det krävs ingen omständlig organisation eller någon oöverstiglig byråkrati
för att åstadkomma detta – det som krävs är ofta ett litet annorlunda
tänkesätt. Ny arbetskraft behöver inte innebära en omfattande rekryterings-
drive över andra landsändar eller i andra länder. Ofta räcker det med en
kontakt med den lokala arbetsförmedlingen. Där, på hemorten, finns ofta en
outnyttjad kapacitet – medelålders kvinnor som är villiga och kapabla att ta
ett jobb nära hemmet, pålitlig, outnyttjad arbetskraft, som i många år har fått
stå i skymundan. Där finns också många unga kvinnor.

Ta chansen att med jämställdhetsbidragets hjälp utbilda och anställa den
arbetskraften! Ta chansen att redan nu, i lagens anda, inleda arbetet på att få
ett mer jämställt arbetsliv, ett arbetsliv där kvinnor och män arbetar sida vid
sida, där alla möts som individer och lär av varandras skilda bakgrund och
erfarenheter.

ANNA-GRETA LEIJON (s):

Herr talman! Under den senaste månaden har jag gjort en rad olika
arbetsplatsbesök – på industrier, sjukhus och andra typer av arbetsplatser. Jag
har talat med ganska många kvinnor, och jag har ofta ställt frågan om de är
fackligt aktiva, om de går på fackliga möten. Nästan alltid får man svaret: Nej,
det hinner vi inte med. Du vet, mötena är ju efter arbetstid, då måste vi hem
och ta hand om ungarna, och karln vill ju ha sitt.

Det svaret är väldigt vanligt och avspeglar en verklighet som vi alla känner
till.

Men många av de här kvinnorna har också sagt att de önskade att de kunde
gå på de fackliga mötena. De önskade att mötena skulle kunna bli på betald
arbetstid, så att de skulle ha en verklig chans att vara med. Och jag tror att om
regeringen hade arbetat med att genomföra arbetsrättskommitténs förslag,
som ju bl. a. innehöll just det här med möten på arbetstid, skulle man ha
uträttat ett betydligt större arbete för jämställdhetssträvandena än vad man
gör med den lag som vi i dag skall besluta om. Jag vill påminna om vad Eva
Winther sade här alldeles nyss: Vi har inte råd att avstå från något som skulle
kunna öka jämställdheten. Det var synd att man i regeringen inte tänkte på
det när man diskuterade nya arbetsrättskommitténs förslag.

Det har ofta riktats kritik mot de fackliga organisationerna för att de inte har
tagit kvinnornas situation på allvar, för att de inte har ägnat sig tillräckligt åt
jämställdheten och jämställdhetsarbetet. Och i viss utsträckning är självfallet
den här kritiken berättigad. Men samtidigt måste vi naturligtvis ställa oss
frågan vilka möjligheter vi har gett de fackliga organisationerna att arbeta
med de här frågorna.

Som jag sade tidigare har det varit väldigt svårt för många kvinnor att vara

Onsdagen den
30 maj 1979

Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet

fackligt aktiva. Det har självfallet inneburit att de fackliga organisationerna har gått miste om väldigt mycket av kunskaper, synpunkter och erfarenheter från sina kvinnliga medlemmar, som inte hinner ägna sig åt det fackliga arbetet.

En annan sak, som också väsentligt skulle ha kunnat underlätta för de fackliga organisationerna att driva ett jämställdhetsarbete, skulle ha varit om de hade fått chansen att komma in på de många små arbetsplatserna, där det i dag inte finns fackliga företrädare. Det skulle regeringen också ha kunnat medverka till om den hade lagt fram förslag i linje med nya arbetsrättskommitténs betänkande, där man bl. a. föreslog regionala fackliga förtroende-män. Jag är rätt övertygad om att de skulle ha haft betydligt bättre förutsättningar att driva ett jämställdhetsarbete än vad ett statligt jämställdhetsombud med en ställföreträdare kan ha.

Jag sade förut att det har riktats mycket kritik mot de fackliga organisationerna för deras brist på jämställdhetsarbete. Men låt mig passa på att redovisa litet av det aktuella arbete som pågår inom LO-TCO-området. Min tid är begränsad, och jag hinner bara nämna några saker. Inom TCO-området kan man säga att det på alla nivåer pågår ett intensivt arbete med jämställdhetsfrågorna. Man har en väldigt omfattande informationsverksamhet med bl. a. kurser och konferenser, som förbunden – SIF t. ex. – ordnar. Där diskuterar man hur man praktiskt skall följa upp SAF-PTK-avtalet ute i de enskilda företagen. TCO ordnar tre centrala veckokurser om de här frågorna, en av dem pågår just den här veckan ute på Bergendal. Enligt SAF-PTK-avtalet kan man bedriva försöksverksamhet, och sådan har nu startats i ett tiotal olika företag.

Den mest intensiva försöksverksamheten på arbetsmarknaden kanske finns inom Kooperationen, och det är naturligtvis för oss socialdemokrater mycket glädjande att man inom KF har satsat väldigt mycket på jämställdhetsarbetet. Det avtal man har på den här delen av arbetsmarknaden innebär att jämställdhetsarbetet har en verklig chans att komma in på ett tidigt stadium i bl. a. verksamhetsplaneringen.

”Genomför jämställdhet”, heter en skrift som LO har gett ut. Det är en skrift med praktiska anvisningar för att föra ut LO-SAF-avtalet. Den håller nu på att distribueras till de olika förbunden. Arbetsplatserna inom skilda LO-förbund är ju sinsemellan ganska olika. Det är därför av stort värde att LO:s familjeråd har satt sig ner tillsammans med de olika förbundsledningarna och gått igenom hur man inom resp. förbund skall kunna föra ut jämställdhetsavtalet och se till att det fungerar på de olika arbetsplatserna inom dessa förbund.

Metall har en särskild jämlikhetsombudsman, som jag tror sitter uppe på läktaren och lyssnar på vår debatt. Jag hoppas att hon kan få med sig något hem från dagens debatt, även om jag kanske är litet tvivlande på den punkten.

Ja, detta var en något rapsodisk redogörelse för det arbete som är på gång ute på arbetsmarknaden. När vi jobbade i den s. k. jämställdhetskommittén med lagförslaget på detta område var dess majoritet inte alls särskilt

intresserad av att ta reda på vilket jobb de fackliga organisationerna bedrev ute på arbetsplatserna när det gällde jämställdheten. Man kan säga att de i stället demonstrerade en klart uttalad misstro emot facket, och man utgick i hela sitt arbete från att facket inte vare sig ville eller kunde sköta ett s. k. aktivt jämställdhetsarbete ute på de enskilda arbetsplatserna.

Den här misstron emot de fackliga organisationerna har tack och lov försvunnit i propositionen. Propositionen är i väsentliga avseenden annorlunda skriven än vad kommittéförslaget var. Det hälsar vi naturligtvis med tillfredsställelse.

De paragrafer som handlar om ett s. k. aktivt jämställdhetsarbete är nu enligt propositionens och utskottets förslag dispositiva. Men dessutom säger man, som Eva Winther erinrade om här, att det arbete som bedrivs och som parterna kommer överens om genom kollektivavtal skall vara mönsterbildande för arbetsplatser med jämförbara förhållanden utanför den kollektivavtalsreglerade sektorn.

Det här är, tycker jag, mycket positivt. Det är uttryck för en klarsyn inom regeringen och utskottsmajoriteten, som saknades i den tidigare jämställdhetskommitténs majoritet. Här utgår man från att de fackliga organisationerna är intresserade av jämställdhetsarbetet och också har förutsättningar att kunna driva det ute på arbetsplatserna. Man baserar sig på det som för oss socialdemokrater hela tiden har varit vägledande i denna diskussion, nämligen att det knappast kan bli särskilt mycket av jämställdhetsarbetet om det inte bedrivs ute på de enskilda arbetsplatserna, där människorna finns och verkar. Det förutsätter ett aktivt fackligt arbete som inte kan ersättas av någon statlig myndighet. Och dessutom är det ju så att jämställdhetsarbetet nödvändigtvis måste gå hand i hand med övriga frågor som diskuteras parterna emellan. Det är frågor som rör internutbildning, personalrekrytering, arbetsmiljöfrågor osv. Där är jämställdhetsfrågorna intimt sammanbundna med andra frågor.

Men vi beklagar på socialdemokratiskt håll att varken regeringen eller utskottsmajoriteten helt kunnat frikoppla sig från det gamla kommittéförslaget och lämna tanken på att en statlig myndighet skulle vara med ute på arbetsplatserna. Ett argument som utskottsmajoriteten använder som skäl för att inrätta en statlig myndighet för jämställdhetsarbetet ute i företagen är, att det finns arbetsplatser där det saknas kollektivavtal. Jag vill kommentera detta från tre olika utgångspunkter.

Jag vill för det första säga att vi socialdemokrater, när detta diskuterades i kommittén, åtskilliga gånger frågade hur många de här företagen var, hur många som var anställda i dem och vad det var för typ av företag. Vi hade det ganska svårt i denna kommitté, eftersom – uppriktigt sagt – vi och de som gjorde utredningsarbetet inte talade samma språk, och vi fick aldrig något svar på dessa frågor.

I propositionen och i utskottsbetänkandet säger man nu att det är ungefär 1 miljon arbetstagare på den privata sektorn som står utanför den kollektivavtalsreglerade sektorn. Det är märkligt att man inte närmare har redovisat detta. Det är svårt att få fram de här uppgifterna. Jag tror inte att någon vet

...exakt hur många det är, men många gör den bedömningen att denna siffra är alldeles för hög. Det är naturligtvis väldigt svårt att ha en ordentlig kontroll på alla de hängavtal som finns på den svenska arbetsmarknaden. Inom Byggettan här i Stockholm finns 1 200 hängavtal. Också Metallettan har ett mycket stort antal hängavtal, 1978 var det 487. Det betyder att 44 % av samtliga avtalsbundna företag hade hängavtal. Den senaste uppgiften – 1977 – för hela LO-området är 47 %.

Men – för det andra – det utomordentligt viktiga är naturligtvis att statsmakterna bör medverka till att man på de här arbetsplatserna kan driva ett fackligt arbete. På den punkten vill jag erinra om vad jag sade inledningsvis om arbetsrättskommitténs förslag.

För det tredje: Där det inte går att komma in med fackligt arbete, torde det tyvärr finnas mycket små förutsättningar för att driva ett aktivt jämställdhetsarbete. Jag förstår inte riktigt hur man har tänkt sig att, när inte ens facket får komma in på en arbetsplats, ett ombud och en ställföreträdare skall kunna klara av det.

Om man vill skämta litet grand – men det ligger också en del allvar i det – skulle man kunna säga att på sätt och vis är det synd att vi inte har de här lagparagraferna redan i dag, för i så fall skulle de säkert ha avskaffats av den byråkratiutredning som just har avslutat sitt arbete.

Herr talman! På en punkt är vi i stort sett eniga, och det gäller skyddet för den enskilde mot diskriminering i samband med anställning, befordran, utbildning m. m. Låt mig i det sammanhanget bara fästa uppmärksamheten på diskrimineringsförbudets tillämpning på arbetssökande.

Det är ett genombrott för tanken att valet av arbetskraft inte bara är arbetsgivarens ensak. Självfallet kan man inte räkna med att vi för framtiden kan sätta punkt vid den här reformen. Godtar man inte att någon vägras anställning på grund av kön, är det naturligtvis svårt att hävda att man kan godta att någon vägras anställning på grund av att vederbörande har barn, vill utnyttja sin föräldraledighet eller något annat. I det här avseendet är dagens beslut principiellt mycket viktigt, och detta hade det funnits anledning att diskutera litet närmare, både i kommittén, i propositionen och i utskottet.

Herr talman! Det förslag till lag som vi socialdemokrater har lagt fram tillgodoser de krav som centerpartisten Elis Andersson har framfört i sin motion. I princip innebär det också ett tillgodoseende av de synpunkter som vpk för fram.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna 1 samt 3–9.

Om det skulle vara så – vilket jag självfallet hoppas inte blir fallet – att kammaren beslutar avslå reservationen 1, kommer de socialdemokratiska ledamöterna i följande voteringar, som gäller moderatreservation och yrkanden om bifall till vpk-motionerna, att avstå från att rösta.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag skall våga mig på att inleda mitt anförande på ungefär samma sätt som jag inledde mitt första inlägg i arbetsmarknadsutskottet. Jag noterade då en viss hörbar reaktion bland kollegerna i utskottet. Jag sade

nämligen: "Jämställdhetsideologi är moderat ideologi." Det är möjligt att även kollegerna här i kammaren reagerar, och det är möjligt att kvinnliga kolleger i kammaren i andra partier än det moderata anser att ett sådant påstående t. o. m. är litet övermaga. Det är möjligt att någon av er inte upplever – ja, i enstaka fall kanske inte ens vill uppleva – att mitt påstående speglar verkligheten. Jag tror er, om ni berättar för mig att ni känner moderater som sannerligen inte verkar särskilt aktivt för jämställdhet. Men samtidigt vet både ni och jag att vi kan berätta om såväl socialdemokrater som folkpartister och centerpartister som inte är särskilt entusiastiska de heller.

Med andra ord är jag medveten om att det då och då bland mina partivänner kan bli hörbara reaktioner när jag påstår att jämställdhetsideologi är moderat ideologi.

Vad är då moderat ideologi? Jo, det innebär att varje individ har samma värde i samhällsgemenskapen. Vi hävdar att varje individs åsikter och handlingar har betydelse för oss alla. Vi hävdar att varje människa kan bidra till uppbyggnaden av vårt samhälle. Vi är övertygade om att alla människor innerst inne är beredda att ta ett aktivt ansvar, att utveckla samhället i positiv riktning. Vi utgår således från den enskilda människans önskemål och behov. Om någon eller några myndigheter anser sig kunna avgöra vad som är bäst för människorna, hur de skall leva, hur lång diskbänken skall vara där de bor, hur många brödsvisor de skall äta om dagen etc., då finns det risk för att många vantrivs.

Vi förespråkar sålunda frihet för den enskilde när det gäller studievägar, yrkesval, arbete, livsform och levnadsväg. Vi vill skapa förutsättningar för reell valfrihet.

Men innebär vår valfrihet en frihet utan alla gränser, ett slags frihet till 100 %? Jag vill gärna säga, att vi moderater är framstegsoptimister, som tror att alla människor kan skapa ett samhälle för alla. Vi är övertygade om att människor kan väga behovet av frihet mot ansvarstagandet. Ingen människa kan åtnjuta frihet till 100 %. Med andra ord är vi realister. Vi tror inte på det extremt liberala samhället, där människor släpps lösa att klara sig var och en på egen hand. Människor är bräckliga varelser: sjukdom, handikapp, ålderdom ställer krav på stöd, och de flesta behöver vägledning, kärlek och omtanke, inte minst barnen och de unga. Därför innebär ansvarstagandet i moderat ideologi att vi slår vakt om ett samhälle som sätter upp gränserna och som också förmår upprätthålla gränserna mellan valfrihet och trygghet för varje enskild människa, ung som gammal.

Nå, skulle dessa grundläggande principer gälla enbart rödhåriga eller de långa eller skåningar eller enbart manliga individer? Nej, var och en förstår att eftersom vi tror på alla människors lika värde, så är all inskränkning av valfriheten eller diskrimineringen på grund av kön oförenlig med vår grundläggande människosyn. Valfriheten och ansvarstagandet förutsätter alltså t. ex. jämställdhet mellan kvinnor och män. Samtidigt säger vi att jämställdheten är ett medel att nå det övergripande målet.

Jag hoppas att denna ideologiska deklaration kan förklara vår behärskade entusiasm över att det nu skall lagstiftas om jämställdhet mellan kvinnor och

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

män. Vi hurrar således inte i dag, även om vi trots allt har ställt oss bakom lagens tillkomst.

Låt mig i det här sammanhanget få citera ur ett anförande som Moderata kvinnoförbundets ordförande, Britt Mogård, höll för några månader sedan i Göteborg:

”Valfrihet kan aldrig åstadkommas med tvång. Vi kan inte lagstifta fram nya attityder till varandra, till familjelivet eller till arbetslivet. Vi kan bara åstadkomma *förutsättningar* för valfrihet. Men vi kan och bör ständigt diskutera kunskapsbrister och fördomar som hindrar valfriheten. Vi måste försöka utveckla medvetenheten om våra egna värderingar och om hur de påverkar oss.”

Det här är klokt sagt. Om jag omsatte hennes funderingar i praktiskt vardagsliv, skulle jag kunna fråga statsrådet: Tror verkligen statsrådet Winther att lagen exempelvis kommer att få flera män att lära sig sköta tvättmaskinen?

I tidningen Vi kunde man för en tid sedan finna en blankett för ett slags enkät. Den kallades: ”Vad gjorde du i går kväll?” Där skulle mannen eller hustrun i en familj markera med kryss i ja- resp. nej-ruta om det var han eller hon som handlade maten, lagade maten, jobbade över, läste tidningen, diskade, ordnade barnvakt, kokade kaffe, lekte med barnen, lade barnen, såg på TV osv.

Vad jag vill komma fram till är frågan: Hur vi nu fördelar de här arbetsuppgifterna hemma och hur vi kryssar för i de olika rutorna, har det något sammanhang med lagens tillkomst? Var skall jämställdhetsarbetet börja? Var skall barnen få sin grundläggande inställning till rollfördelningen i ett hushåll, i ett hem? Självfallet i hemmet! Skall vi någonsin få en någorlunda acceptabel jämställdhet, så måste vi börja med barnen. De bör genom upplevelser lära sig att det inte finns manliga resp. kvinnliga arbetsuppgifter i hemmet.

För en månad sedan kunde man läsa i en artikel av Erik Sidenbladh i Svenska Dagbladet hur forskaren Siv Boalt Boëthius ser på det här: ”Det är något oerhört intressant och viktigt som håller på att hända – detta att barn i Sverige börjar få pappor som ställer upp på samma villkor som mammorna.” Siv Boalt Boëthius framhåller vidare att det måste betyda mycket för barnen att få en annan och mycket tydligare bild av männen och männens värld. Det måste innebära en helt annan balans i äktenskapet, och det måste leda till att männen själv förändras och tar en annan roll i samhället. Men man måste komma ihåg, säger Siv Boalt Boëthius, att än gäller det en väldigt liten grupp.

I en annan artikel i Svenska Dagbladet spetsades frågan till: ”Pappas baby – hur blir han?” I artikeln påpekades att tidigare har barn blivit vuxna genom en enda varm bindning till en annan människa, nämligen till modern. Om det vet forskningen en hel del i dag. Hur det blir för barn som också knyts till fadern, och kanske ännu mer till fadern, vet vi däremot inte så mycket om.

Och vad betyder det här för kvinnorna och för männen? Det är faktiskt

många år sedan jag framhöll i den här talarstolen att egentligen är det orättvist att vi män inte på samma sätt som kvinnorna får uppleva barnen när de är små. I dag förstår jag ännu bättre att en period av pappaledighet skulle ha betytt mycket för den personliga utvecklingen och förhoppningsvis kanske också för barnen.

Men hur kommer det sig att så få män prövar på de här nya uppgifterna i tillvaron? Ja, delvis är det väl som Siv Boalt Boethius säger, att männen själva kommer att hamna i samma lojalitetskonflikt som kvinnorna haft i flera generationer – valet mellan barnen och jobbet. Så mycket svårare kommer det att bli för männen att gå emot strömmen – att bli en som inte räknas på jobbet. Arbetslivet bygger ju på att männen prioriterar och värderar sina barn lågt. – Och någon ändring på detta får vi väl inte, fortsätter denna forskare, förrän dessa "pappa-män" blir chefer, eller mer exakt, förrän vi får ett styrande skikt av män och kvinnor som tar barn och deras behov på allvar.

Får denna forskare rätt, kommer vi därigenom att lösa fler problem. Jag tänker på alla de alkohol- och knarkmissbruk som vi skulle kunna förhindra bland barn och ungdom men som vi i dag inte förhindrar. Jag tänker på alla de ungdomar som i dag far illa, som riskerar att bli utslagna på grund av den dåliga start de har fått under sin uppväxttid där hemma. Tänk om vi föräldrar genom ökad jämställdhet bättre kunde ta hand om vår unga generation. Tänk vilken stor reform det vore! Kommer jämställdhetslagen att medverka till detta? Jag tror inte det, kanske så småningom i någon mån indirekt.

Har vi tänkt på att om vi – mammor och pappor – parkerar vår ömt avhållna och väl vårdade bil fel, får vi betala parkeringsböter. Men vad händer om vi – mammor och pappor – så att säga "parkerar" våra barn fel? Blir det då parkeringsböter? Nej, långt, långt efter kommer de i någon form, men då är det oftast för sent.

Jag kommer tillbaka till frågan varför det trots allt är så få män som prövar på dessa uppgifter, som tar sitt ansvar. Varför går jämställdhetsarbetet så långsamt? Det liberala folkpartiet tror alldeles bestämt att vi genom en lag skall kunna öka takten. Det är bra om ni får rätt, men dessvärre är jag en liten smula pessimistisk. Hur skall lagen exempelvis påverka den frigörelseprocess som det innerst inne är fråga om? I Christian Ylanders bok *Makt och rädsla* – f. ö. en av de få svenska böcker på det psykologiska området som köpts av ett bokförlag i USA – pekas på den rädsla som hämmar oss människor och i detta fall oss män. Vi vågar inte ifrågasätta livsmönstret. Vi vågar inte pröva en förändring. Vi vågar inte emotionellt.

Herr talman! Jag går nu över till att säga några ord om utskottets behandling av själva lagförslaget.

Vi moderater har, med några få undantag, ställt oss bakom lagförslaget. Entusiasmen är visserligen behärskad, och inte minst som fackligt aktiv är jag själv tveksam. Det är inte särskilt lyckligt, fru statsråd, att de fackliga organisationerna inte sluter upp. Det är bättre när de fackliga parterna vid förhandlingsbordet kan komma överens i sådana här frågor. Men vi har som sagt ställt oss bakom förslaget.

Vi vill dock ha 3 § annorlunda utformad. Av reservationen 2 på s. 33 i

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

betänkandet framgår den ändring som vi vill ha till stånd. När en arbetstagare eller arbetsökande anser sig förbigången skall det, enligt propositionens förslag, med tillämpning av vanliga bevisregler utredas om han eller hon har sakligt bättre förutsättningar än den person av motsatt kön som arbetsgivaren föredragit. Vi menar att det i stället bör ankomma på arbetstagaren eller den arbetsökande att göra sannolikt att arbetsgivaren vid anställning eller befordran har träffat sitt val på grund av vederbörandes kön. Bevisningen skall inte bara omfatta de faktiska förhållanden det är fråga om – meritkillnader – utan också att motpartens avsikt faktiskt varit att diskriminera på grund av kön.

Det andra som vi moderater vill ha ändrat är det som kallas positiv särbehandling och som ingår i samma paragraf. Vi tar avstånd från den s. k. kvoteringen. Vi menar att den enskilde har rätt att bli bedömd efter sina egna förutsättningar. En bättre meriterad person som får stå tillbaka för en sämre meriterad har lika välgrundad anledning att känna sig personligt kränkt om missgynnandet sker därför att man vill åstadkomma en jämnare könsfördelning i stort.

Slutligen har vi beträffande de aktiva åtgärderna krävt en ändring i 6 §. Enligt förslaget är det meningen att en arbetsgivare skall bedriva ett planmässigt och målinriktat jämställdhetsarbete – och det tycker jag är alldeles utmärkt. Men sedan kommer man till nästa del i förslaget, som innebär att arbetsledare t. ex. när det gäller att fylla lediga befattningar skall söka folk av båda könen och se till att det blir en jämn fördelning. Här kommer det byråkratiska arbetet in – något som är helt nytt för arbetslivet, att på det här sättet reglera verksamheten i arbetslivet och bland företagen.

Man skall alltså se till att det blir en jämnare fördelning när det gäller utbildning, befordran osv. Där anser vi att det kommer att bli stora svårigheter, framför allt för småföretagen. Men det skall, herr talman, min kollega Filip Fridolfsson bl. a. beröra i sitt anförande som kommer så småningom.

Jag vill avsluta med att be att få yrka bifall till vår reservation 2.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! Anna-Greta Leijon menade att det var beklagligt att förslag till förtroendemannalag inte hade lagts fram och att vi därför är väldigt mycket sämre ställda när det gäller jämställdhetsarbetet – hade den lagen funnits hade vi då rakt inte behövt den här lagen. Ungefär så tydde jag henne.

Jag kan gärna beklaga att det inte har funnits möjligheter att lägga fram en sådan lag. Det fanns ett motstånd både från fackliga organisationer och från arbetsgivarhåll mot den nya förtroendemannalagen. Och i det läget är det rimligt att arbeta vidare på den.

Sedan säger Anna-Greta Leijon att det är fel att inrätta en myndighet som skall gå ut på företagen. Men på andra områden inom arbetslivet har vi just den konstruktionen. Vi har en lag, ett kollektivavtal och en myndighet som stöder arbetet. På samma sätt är det med vårt förslag till lag om jämställdhet.

Vi har en lag, vi har kollektivavtal beträffande de aktiva åtgärderna och vi har ett jämställdhetsombud och en jämställdhetsnämnd, som dessutom i huvudsak arbetar på den icke-avtalsreglerade arbetsmarknaden. Jämställdhetsombudet har också till uppgift att vara opinionsbildande och pådrivande för hela arbetsmarknaden.

Anna-Greta Leijon tror sedan att den här lagen skulle ha avskaffats av den byråkratiutredning som arbetar. Man kan då fråga sig om det blir byråkrati därför att det står i en lag att man skall bedriva ett planmässigt, aktivt jämställdhetsarbete medan det skulle bli mindre byråkratiskt om detsamma står i ett kollektivavtal.

Alf Wennerfors frågade om jag trodde att lagen kommer att få fler män att sköta tvättmaskinen. Nej, lagen handlar inte exakt om det. Men jag tror att på lång sikt kan det bli bieffekter.

Alf Wennerfors menade att det är i hemmet som jämställdhetsarbetet börjar – det är där barnen skall få lära sig hur man fördelar arbetsuppgifterna. Det kan vara sant, men hur väljer man yrke? Jo, genom att ungdomarna tittar på hur arbetsmarknaden ser ut. De väljer efter den könsuppdelade arbetsmarknad vi har i dag, och där kommer lagen att åstadkomma förändringar. Jämställdhetslagen skall vi se som ett led i ett långsiktigt arbete.

Moderaterna har opponerat sig mot bevisbörderegeln och föreslår att hela bevisbördan skall ligga på den som utsatts för diskriminering. Det är orimligt. Det vore en total nyhet och ett avsteg från det normala juridiska tillvägagångssättet.

Principen om positiv särbehandling har som bekant godtagits tidigare både i grundlagen och i de avtal som träffats av arbetsmarknadens parter om jämställdhet. Både arbetsgivare och arbetstagare har ställt sig bakom den principen. Om vi då inte skulle ta med denna möjlighet skulle vi ogiltigförklara avtalen.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi är inte oense i frågan, om det skall drivas ett jämställdhetsarbete eller ej på arbetsmarknaden. Men vi är oense om hur man bäst driver ett sådant arbete.

Vi socialdemokrater har hela tiden haft den alldeles bestämda uppfattningen att man når betydligt bättre resultat, med mindre av krångel och byråkrati, om jämställdhetsarbetet baseras på de människor som finns ute på arbetsplatserna, om vi ger de fackliga organisationerna förtroendet att sköta det här. Vi tror att den vägen är betydligt effektivare än någon annan väg.

Det är därför, som jag sade tidigare, med stor glädje vi har kunnat konstatera att Eva Winther har företagit väsentliga förändringar i kommittémajoritetens förslag. Hon har inte gått hela vägen ut, och det tycker jag är synd; jag tror att resultatet av det här blir ganska litet av praktiskt arbete men mer av just byråkrati.

De ändringar som arbetsrättskommittén föreslog i förtroendemannalagen gick bl. a. ut på att man skulle få ha fackliga möten på betald arbetstid och att man skulle få ha regionala fackliga förtroendemän för de arbetsplatser där det

i dag inte finns någon förtroendeman. Nu säger Eva Winther att hon beklagar att det inte blev något sådant förslag, därför att de förslag som regeringen diskuterade mötte motstånd från både facket och arbetsgivarsidan. Men det är ju en situation som en regering ständigt befinner sig i, att man inte har total uppslutning kring sina förslag. En regering kan inte ägna sig åt att beklaga att det inte går att göra något – regeringens uppgift måste vara att lotsa fram förslagen.

Jag vill erinra om vad Eva Winther sade tidigare: Vi får inte lägga några förslag åt sidan som kan öka jämställdheten. Jag är fullständigt övertygad om att ett jämställdhetsombud, som folkpartiregeringen föreslår, är ett betydligt mindre effektivt instrument än ett förslag som hade givit kvinnorna praktiska möjligheter att delta i fackligt arbete på ett annat sätt än i dag. Det var det det handlade om, Eva Winther.

ALF WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag underströk kraftigt att jämställdhetsarbetet måste börja i hemmet, det måste börja bland barnen och de unga. Då replikerade statsrådet och sade att t. ex. yrkesvalet inte sker i hemmet. Tänk, jag tror ändå att det gör det, Eva Winther. Valet av studievägar – var sker det? Det sker där hemma bland syskonen och tillsammans med föräldrarna. Var sker sedan yrkesvalet? Ja, det ligger ju helt i linje med valet av studieväg. Jag tror att man i hög grad får en uppfattning om vad det är man skall bli just genom vad man har upplevt som liten och som ung människa där hemma. Tyvärr tror jag att det är på det sättet. Därför måste vi börja där hemma, om vi vill nå någon vart.

Kvotering motverkar jämställdheten. Vad säger den kvinnliga sjuksköterska eller lärare som inte får jobbet därför att den andre sökanden som har sämre meriter råkar vara man? Vad säger Eva Winther till den sjuksköterskan? Vad säger Eva Winther till den manlige ingenjör, verkmästare eller lokförare som inte får jobbet därför att den andre sökanden som är sämre meriterad är kvinna?

Nej, kvotering är inkonsekvent. Det är märkligt att man över huvud taget har slagit in på den vägen och att så många slutit upp kring den tanken. I varje fall när det gäller organisationerna är jag förvånad. Vi håller bestämt på alla människors lika värde. Det skall gälla också här. Vi tror att man ändå kan verka för en ökad jämställdhet.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! Jag har noterat och är glad över att det finns en stor överensstämmelse i vår syn på arbetet för jämställdhet. Det är nödvändigt att det bedrivs aktivt och intensivt. Men, Anna-Greta Leijon, varför börja tala om byråkrati just när det gäller jämställdhetsarbetet, när ni inte talar om byråkrati när det gäller lagen om anställningsskydd samt främjandelagen beträffande äldre och handikappade. Där har vi ju ungefär samma konstruktion som här. När det gäller arbetsmiljölagen har vi lag, kollektivavtal och en tillsynsmyndighet. Varför stoppa just vid jämställdhetsarbetet?

Ja, Alf Wennerfors, man kan visst säga att yrkesvalet till en del börjar i

hemmet. Men samtidigt påverkas man väldigt mycket av den yrkesfördelning som människor omkring en har. Jag tror att vi egentligen är ganska överens.

Denna lag innebär inte en kvotering utan en positiv särbehandling i vissa fall. Då skall den vara ett led i ett planerat jämställdhetsarbete. Det kan gälla en grupp människor. Det skall ske på sakliga grunder. Det normala och väsentliga skall vara att om sökande har samma meriter skall den som tillhör det underrepresenterade könet väljas.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Eva Winther drog en del paralleller till annan lagstiftning på den svenska arbetsmarknaden och frågade: Vad är det för skillnad mellan denna lag och t. ex. trygghetslagstiftningen? Jag trodde att Eva Winther kände till det sätt varpå vi vanligtvis brukar arbeta när det gäller lagstiftning på arbetsmarknaden. Först undersöker man om parterna kan komma överens. I ett antal frågor har detta inte lyckats. Det har gällt frågor som för den fackliga rörelsen varit väldigt väsentliga. Man har förhandlingsvägen försökt nå resultat. Men då man inte lyckats härmed har man vänt sig till lagstiftaren.

Trygghetslagstiftningen är ett sådant exempel. När det gäller jämställdhetsfrågorna vet vi alla att det finns avtal på arbetsmarknaden, vilka är ganska nya och som vi naturligtvis ännu inte sett de praktiska resultaten av. Men det finns ändå förbindelser mellan parterna på arbetsmarknaden. Man säger att detta skall vi arbeta med. Det är skillnaden.

Sedan drog Eva Winther paralleller också med lagstiftningen till skydd för de äldre och handikappade. Men, Eva Winther, tillsynsmyndigheten för den lagstiftningen är arbetsförmedlingarna, länsarbetsnämnderna och arbetsmarknadsstyrelsen. Är det den formen av tillsynsmyndighet som Eva Winther har tänkt sig för denna lagstiftning, tror jag att det är en stor överraskning för majoriteten i denna kammare – även för den majoritet som står bakom utskottets betänkande.

ÅLF WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det är på sin plats att jag nyanserar mig en smula när det gäller likheten mellan kvotering och s. k. positiv särbehandling. Det är alltså inte helt samma sak, men jag upplever – och det kanske är litet fel av mig – att resultatet blir detsamma.

Vi tar bestämt avstånd från den s. k. kvoteringen, som har debatterats så många gånger tidigare i kammaren, men inte heller s. k. positiv särbehandling kan vi anse förenlig med den ideologi som bildar utgångspunkten för vårt politiska arbete.

När det sedan gäller byråkratin, som jag också var inne på i mitt första inlägg och som nu har berörts av Anna-Greta Leijon och Eva Winther, vill jag gärna understryka att här är det ändå fråga om något helt nytt, nämligen att vi med lag reglerar hur anställningsarbetet skall ske inom svenskt arbetsliv.

Jag hoppas att Eva Winther och hennes kolleger har rätt, när hon påstår att

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

det inte blir mera byråkrati på det här området än när det gäller anställnings-
skyddslagarna, arbetsmiljölagen och liknande. Men vi är skeptiska, Eva
Winther, och det är risk för att det blir så pass mycket byråkrati som vi
fruktar.

När en arbetsgivare – det må vara ett stort företag eller ett litet företag –
skall gå ut utanför arbetsplatsen och söka efter kvinnor att anställa därför att
det är mest män som arbetar i företaget, då kan det bli byråkratiskt. Jag är rädd
för att det kan få motsatt effekt, att jämställdhetsarbetet på det sättet
motverkas, och det vore högst olyckligt.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! Låt mig säga att lag och kollektivavtal kompletterar varandra
och de behövs båda. Dessutom behövs en tillsynsmyndighet av någon sort,
men vi ser ju på jämställdhetsombudet som i första hand opinionsbildande
och pådrivande i jämställdhetsarbetet och menar att hon eller han skall
fungera på det viset.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! I synnerhet i en debatt om jämställdhet skulle det ha hedrat
regeringen om dess företrädare hade betraktat dem som talar för reservationer
och motioner som jämställda.

Är jämställdhet mellan kvinnor och män över huvud taget ett område som
lämpar sig för lagstiftning? Kan verkligen hindren för jämställdhet mellan
könen undanröjas genom en lag? Det är frågor som snart inställer sig för alla
som på något sätt kommer i beröring med den debatt som det i dag
behandlade utskottsbetänkandet är ett resultat av.

Svaren på frågorna är skiftande. Där somliga ser en jämställdhetslag som
nära nog ett garantibevis på att alla hinder nu röjts undan, där ser andra
människor en undanmanöver från påträngande krav – man befärdar att en lag,
avsiktligt eller inte, skall leda till nya motsättningar och nya besvikelser.

Hindren för jämställdhet är många. Det avgörande hindret är naturligtvis
bristen på arbete, som är speciellt uttalad i vissa delar av landet, där kvinnors
förvärvsfrekvens följaktligen är mycket låg. Bristen på bra barn tillsyn är ett
hinder, körsbundna olikheter i val av utbildning och yrke ytterligare ett.
Bristerna när det gäller kollektivtrafik och samhällsservice är påtagliga
hinder, liksom de kvinnoförnedrande ideér som sprids, inte minst av
kommersiella intressen. Allt detta går att peka på och att ange politiska
lösningar på. Hinder finns också inom människorna själva, det som brukar
kallas könsroller, det som placerar människor i olika fallor. Försörjarrollen
t. ex. I Rita Liljeströms rapport "Roller i omvandling" redovisas att de flesta
kvinnor inte på allvar uppfattar sig som försörjare, medan männen däremot
gör det. Den skillnaden återverkar på synen på lönerna.

I samma rapport beskrivs hemmet som mannens lön för mödan, men som
hustruns andra arbetsplats. Båda dessa förhållanden är naturligtvis hinder på
vägen mot jämställdhet, men hur kommer man till rätta med sådant?
Knappast med lagstiftning, lika lite som man kan lagstifta om hur arbetet i

hemmet skall fördelas. Men man kan naturligtvis med en lag komma åt könsdiskriminerande värderingar som tillåts avgöra en människas ställning i arbetslivet. Sådana värderingar kan, om det finns en lag, t. ex. skadestånds-sanktioneras och blir på det sättet ett skydd för en svagare part. Dessutom kan en lag få värde därigenom att den kan påskynda en process för att ändra på värderingar som är föråldrade eller utgör hinder för jämställdhet. En lag för jämställdhet i arbetslivet kan på det sättet bidra till att undanröja könsrolls-tänkandet i arbetslivet.

Dessa senare aspekter har funnits med när vänsterpartiet kommunisterna accepterat en lag för jämställdhet i arbetslivet och också i bedömningen av hur en sådan lag skall formuleras.

Vpk ser på intet sätt den här lagen som det "sesam öppna dig" till jämställdhet, som den på sina håll blåsts upp till. Diskriminering hör till det utmärkande i det ekonomiska system vi har. Män har visserligen möjlighet, åtminstone teoretiskt, att inicha vilket yrke som helst, men även där märks diskrimineringen i ett ojämnt klassamhälle.

Mycket beror fortfarande på vad man får för start i livet, var man bor och vilka möjligheter man har att t. ex. skaffa sig en fortsatt utbildning. Men kvinnor drabbas särskilt hårt. Det är inte så länge som det över huvud taget varit något anmärkningsvärt att kvinnor hänvisats till yrken med låg lön och låg status. Alltjämt intar kvinnorna i varje socialt skikt en sämre ställning än männen. Det är utifrån detta förhållande som vpk-gruppen i riksdagen valt att ge sitt förslag till lag rubriken "Lag mot *kvinnodiskriminering* i arbetslivet".

Utskottet har tydligen funnit en skillnad mellan detta och det synsätt som kommer till uttryck i vår formulering av den s. k. ändamålsparagrafen, där det heter: "Män och kvinnor skall ha lika rätt till arbete och utbildning inom arbetslivet samt ha lika arbetsvillkor."

Jag har svårt att följa utskottets tankegång. Om inte kvinnor och män tillerkänns lika rätt till arbete osv. hur skall man då komma till rätta med kvinnodiskrimineringen? Nog måste väl detta vara den springande punkten. Har kvinnan samma rätt som männen inom just arbetslivet, så måste förutsättningarna för jämställdhet inom andra samhällsområden ha stärkts och följaktligen grunden för diskriminering av kvinnan ha undergrävt.

För att så gå vidare i utskottets behandling av vpk-yrkandena går jag över till frågan om att i lagen ha med en regel om att påstående om att diskriminering förekommit skall godtas om det finns sannolika skäl för detta. Vi har formulerat en sådan regel i 4 §. Utskottet har här inte funnit några mer påtagliga skillnader mot regeringsförslaget utan konstaterat att det mer gäller val av lämplig juridisk metod. Men det är ändå så att den bevisregel som vpk föreslår alltsedan 1930-talet tillämpats av arbetsdomstolen när det gäller bevisbördan om föreningsrättskränkning. Det är alltså en regel som är grundad i praxis, och vi ser det som en förstärkning av en lag om jämställdhet om en sådan innehåller denna regel.

Även när det gäller vpk:s kritik mot utformningen av undantagsbestäm-
melserna har utskottet svårt att se skillnaden mot regeringens förslag. Om

man hade ansträngt sig lite kanske man lättare hade sett skillnaden mellan jämställdhetskommitténs, visserligen också vaga, förslag och regeringens. I kommittéförslaget hette det att särbehandling får ske om den är "ofrånkomlig för att tillgodose ett särskilt intresse som inte rimligen bör vika för intresset av jämställdhet". Med regeringsförslaget får arbetsgivaren större möjlighet att kringgå lagen, för där talas det om "hänsyn till ett ideellt eller annat särskilt intresse, som inte bör vika för intresset av jämställdhet i arbetslivet". Och i propositionen markeras också särskilt att "det rör sig om en avvägning som är av delvis värderande natur". Det menar vi ger utrymme för konservativa domstolar att tänja på lagen och urvattna den. Vi ser detta som ett av lagförslagets kryphål. Man har alltså stöd för att gå in med värderingar, och att domstolars värderingar ofta är konservativa är ju ingen hemlighet.

Den fråga där meningsskiljaktigheterna är störst och som också blivit mest uppmärksammas i den debatt jag inledningsvis refererade till, är frågan om huruvida problemen med den bristande jämlikheten skall angripas avtalsvägen eller med hjälp av en lag. Vpk-gruppen liksom andra motionärer har hävdat att frågorna om aktiva åtgärder bör lösas avtalsvägen. Vi har beaktat de centrala och lokala jämställdhetsavtal som ingåtts och försökt få fram om dessa innehåller de medel som behövs för att åstadkomma jämställdhet. Vi har då funnit att dessa jämställdhetsavtal främst tar sikte på arbetet *för* jämställdhet. Men vi har svårt att se dem som lämpliga medel att ingripa *mot* enskilda fall av diskriminering. Visserligen bryter en arbetsgivare mot avtalet om han inte, som det heter, "motarbetar diskriminering". Men när blir det fråga om kollektivavtalsbrott? Hur många gånger kan en arbetsgivare överträda avtalet innan det beivras? Vi har vidare funnit en begränsning av möjligheterna att ingripa mot diskriminering i det faktum att facket inte kan förhandla direkt på arbetssökandes vägnar.

Jämställdhetsproblem kan jämföras med medbestämmandefrågor i arbetslivet. MBL ger möjligheter att sluta t. ex. centrala avtal för att bryta könsbundenhet i vissa branscher, och det går också att sluta lokala avtal för att garantera att kvinnor och män i realiteten får samma chanser till vidareutbildning på arbetsplatsen. Ett jämställdhetsprogram som utarbetats på en viss arbetsplats kan självfallet inte passa på alla andra. I sådana sammanhang är avtal och förhandlingar det smidigare sättet att "arbetsplatsanpassa" jämställdhetsarbetet. Och sådant arbete pågår ju också på en del arbetsplatser med utgångspunkt i de jämställdhetsavtal som jag har nämnt. Under tryck av den lag som kommer ut av denna riksdagsbehandling borde man väl också kunna vänta sig att det händer mer på det här området – även om jag delar Anna-Greta Leijons farhågor för att de svårigheter som finns att bedriva fackligt arbete på arbetsplatserna också kan försvåra jämställdhetsarbetet och givetvis redan gör det.

Så till frågan om skadestånd. Vpk har i sitt lagförslag tagit in en regel som innebär att den som bryter mot lagen obligatoriskt blir skyldig att utge såväl allmänt som ekonomiskt skadestånd till den som missgynnats. Vi vill också att arbetstagarorganisationernas intresse av att förbudet inte överträds beaktas, så att organisation skall kunna få skadestånd om en medlem blivit

kränkt. Utskottet för här samma resonemang som man gör i propositionen, där man anser att en regel om skadestånd blir ett alltför komplicerat förfarande.

Jag kan inte se att det skulle vara omöjligt för en domstol att slå fast vem av låt oss säga fyra sökande – t. ex. en man och tre kvinnor – som är mest lämpad för en anställning. Och då kan man också ha det ekonomiska skadeståndet. Det går inte att befria sig från känslan av att det i den här frågan konstrueras svårigheter därför att det kan bli fråga om kännbara ekonomiska följder för arbetsgivare, om en regel sådan som den vpk föreslår införs. Att så inte sker ser vi som en väsentlig uttunning av lagen.

I likhet med propositionen och även med kommittéförslaget vill utskottet inte ge facklig organisation rätt till s. k. allmänt skadestånd vid överträdelse av lagen gentemot medlem i organisationen. Men sådana regler gäller normalt i den arbetsrättsliga lagstiftningen. Svenska arbetsgivareföreningen har i ett yttrande till den kommitté som har i uppdrag att se över anställningsskyddslagen protesterat mot att skadestånd skall utgå till organisationer när det gäller kränkning av enskilda arbetstagare. Är det verkligen ett jämställdhetsintresse att tillmötesgå SAF med ett så välanpassat beställningsarbete som den här delen av lagen enligt vår mening blir?

Utskottet anser inte att vpk i motionen utvecklat hur förslaget om vite som sanktion mot en diskriminerande handling skulle fungera. Låt mig då ge ett exempel. En arbetsgivare annonserar konsekvent på ett speciellt sätt för att få manliga sökande till chefsbefattningar. Mot ett sådant förfaringsätt skulle en paragraf som den vi föreslår kunna tillämpas.

Det är känt att det på grundval av medbestämmandelagen döms ut skadestånd som är mycket obetydliga. De utgör en ytterst minimal kostnad i arbetsgivarnas verksamhet. Att detsamma skall prägla den nu diskuterade lagen ser vi som ytterligare en försvagning av den. Regeln om skadestånd kan ju med fog betecknas som tänderna i en lag. Man kan i sammanhanget erinra om att en partiledare i samband med diskussionen om skadestånd som motivering för höjning av skadeståndsbeloppet när det gällde deltagande i s. k. olovliga strejker fällde de ökända orden: "Det skall svida i skinnet." Men det är tydligen så att man skall vara mer rädd om arbetsköparnas skinn.

I fråga om jämställdhetsombud och jämställdhetsnämnd har vi från början gått emot idén om ett jämställdhetsombud. Ytterst har vi sett det som en fråga om förtroende för de fackliga organisationernas vilja och förmåga att driva jämställdhetsarbetet.

Däremot har vi funnit vissa fördelar i tanken på en jämställdhetsnämnd, som vi menar ger mindre intryck av att "hänga ovanför" än vad ett ombud gör. Men vi har förordat en helt annan sammansättning av nämnden än regeringen. Vi anser det självklart att de fackliga organisationerna skall vara i majoritet i nämnden, och vi betonar också att nämnden främst bör ha sin verksamhet inriktad på de icke kollektivavtalsreglerade områdena.

I vpk-motionen föreslås också den ändringen av bestämmelserna, att uppdragstagare och uppdragsgivare skall jämnställas med arbetstagare resp. arbetsgivare. Här hävdar utskottet att en sådan utvidgning skulle strida mot

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

vad som gäller i övriga arbetsrättsliga lagar. Det finns dock ett berättigat skäl till vårt krav. Det förekommer att den som i realiteten är arbetsgivare söker undgå sina rättsliga förpliktelser i sin egenskap som sådan genom att i stället för att sluta avtal om ett anställningsförhållande sluter ett arrendeavtal med en person som borde varit arbetstagarare. Arbetsdomstolen har nyligen godtagit ett sådant förfarande då det gällde utarrendering av en stol i en damfrisering, och därför är det av vikt att även uppdragsgivare-uppdragstagarförhållanden förs in i lagen.

Slutligen, herr talman, finns det i detta betänkande från arbetsmarknadsutskottet också ett par vpk-motioner som väckts under den allmänna motionstiden i år. I båda fallen gäller det frågor som behandlats i kammaren så sent som i slutet av november förra året. I ett anförande då tog jag upp utskottets hänvisning till pågående utredningsarbete och anförde att riksdagen väl ändå måste kunna diskutera delar av ett problemkomplex, även om det är under utredning – skattedebatten upphörde ju inte medan skatteutredningen malde sig igenom åratals utredande. Jag har summa uppfattning i dag, och jag vill ta fasta på att utskottet nu stryker under vikten av att anställningsskyddskommittén snabbt tar upp frågan om skyldighet för arbetsgivare att som alternativ till nyrekrytering erbjuda deltidsanställda mer arbete. Att man från utskottets sida då liksom nu avstyrker motionsyrkanden om en minimiarbets tid på 20 timmar i veckan med hänvisning till riksdagens vid flera tillfällen intagna ståndpunkt känns särskilt ledsamt en dag som denna, då debatten i första hand gäller just frågan om jämställdhet i arbetslivet. Alla vet eller borde i varje fall veta, att ansvällningen av deltidsarbetet är ett direkt hinder för kvinnans frigörelse och jämställdhet. Om riksdagen nu är beredd att lagstifta för att uppnå jämställdhet i arbetslivet, borde det verkligen ligga nära till hands att ta itu med deltidsproblemet på allvar.

Frågan om kvinnohus har diskuterats på senare tid. Det är det andra motionsyrkandet i betänkandet. Jag skall inte i det här sammanhanget ta upp diskussionen om hur sådana hus bäst fungerar utan nöja mig med att framhålla hur kravet på kvinnohus växer sig allt starkare. För att inte detta skall bli något som ytterligare visar skillnader mellan vad olika kommuner satsar på, menar vi att statliga medel bör utgå till den här sortens angelägna verksamhet. Det är mycket som kan betecknas som i första hand kommunala angelägenheter, men det hindrar ju inte att det lämnas ett statligt stöd. Det är vad som föreslås i vpk-motionen 2152. Jag vill sluta med att yrka bifall till den, liksom till motionen 392 och till den motion som mitt anförande främst har handlat om, motionen 2533.

Allra sist, herr talman, en komplimang till Alf Wennerfors för hans klarsyn i fråga om vpk:s totala uppslutning bakom kraven på kvinnors och mäns lika rättigheter.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! Eivor Marklund ställde i början av sitt anförande den retoriska frågan: Kan en lag åstadkomma jämställdhet?

Jag har redan i mitt inledningsanförande betonat att jag inte har någon övertro på vad en lag kan åstadkomma, och ensam kan naturligtvis inte en lag åstadkomma underverk. Men det är viktigt nog att vi, om vi genomför regeringens förslag, får ett lagfäst skydd mot könsdiskriminering och ett lagstadgat krav på att det skall bedrivas ett aktivt jämställdhetsarbete ute på alla arbetsplatser.

Jag tycker att vpk:s förslag om en lag mot kvinnodiskriminering i stället för en lag om jämställdhet strider mot våra grundläggande mål. Det skulle innebära en allvarlig inskränkning av våra strävanden för jämställdhet, som innebär att vi vill ge kvinnor och män lika möjligheter och lika ansvar och att vi vill bryta ned de könsfördomar som ännu präglar vissa delar av vårt samhälle. Om vi skall kunna göra detta, krävs det ju en förändring av både mans- och kvinnorollerna. Inte minst viktigt är det att den könsuppdelade arbetsmarknaden förändras, så att kvinnor och män kommer att arbeta sida vid sida inom olika yrkesfält. Vpk:s förslag bidrar inte till att bryta den nuvarande uppdelningen i en manlig och en kvinnlig arbetsmarknad.

EIVOR MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att skillnaderna i synen på hur man skall uppnå självständighet är så särskilt stora, i varje fall inte när man så att säga konstaterar ojämställdheten.

När vi har fastnat för att ge lagen den rubricering som vi föreslår har det varit därför att man ju direkt kan konstatera att de som är diskriminerade i samhället i dag, även när det gäller förhållandet mellan könen, är just kvinnorna.

Vpk är självfallet lika mycket som andra för att kvinnor och män skall arbeta sida vid sida. Jag tror att vpk som parti exemplifierar detta på ett alldeles påtagligt sätt i och med att vpk inte har något speciellt kvinnoförbund. Vi menar att män och kvinnor skall arbeta för en samhällsförändring sida vid sida.

Men när det gäller att lagstiftningsvägen komma åt de brister som finns, menar vi att det är just kvinnorna som är diskriminerade. Följaktligen borde en lag först och främst avse att rätta till det förhållandet.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Egentligen är det anmärkningsvärt att frågan om jämställdhet mellan kvinnor och män fortfarande i slutskedet av 1970-talet skall vara en av våra allra största jämlikhetsfrågor. Men vi vet alla att det är fallet. Det är fortfarande ett av de allvarligaste problem vi har att brottas med. De flesta människor bekänner sig till jämställdheten, i varje fall om de har en mikrofon framför munnen. Men i realiteten vet vi att det i vårt samhälle finns mycket av könsdiskriminering, mycket av ojämlikhet mellan män och kvinnor. Det här kan ofta vara omedvetet eller oavsiktligt. I vissa fall beror det på fortfarande djupt rotade fördomar.

Vid regeringen Fälldins tillträde 1976 utlovades en lag mot könsdiskriminering. Sedan har frågan utretts av jämställdhetskommittén under ledning av

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

centerpartisten Karin Andersson. Nu har folkpartiregeringen effektuerat det ställningstagande som trepartiregeringen en gång gjorde, och det är självklart för centerpartiet att ställa upp bakom förslaget om en lag mot könsdiskriminering och för jämställdhet.

Den här lagen innehåller litet olika delar. Den första huvuddelen är den allmänna principiella lagen, som förbjuder könsdiskriminering. Bakom den ställer alla partier i riksdagen upp, åtminstone i princip, och det är glädjande med den enighet som nu råder om att könsdiskriminering skall bli illegal. Jag måste ändå tyvärr sätta ett litet frågetecken bakom moderata samlingspartiets uppslutning kring den här principen trots de deklarationer som Alf Wenerfors gjorde här om innebörden av moderat politik. Moderata samlingspartiet föreslår nämligen i en reservation en bevisregel, som innebär att hela bevisbördan skall läggas på den som är diskriminerad. Det innebär att vederbörande skall bevisa att arbetsgivarens avsikt är att diskriminera – någonting som kräver närmast översinnlig förmåga att se in i arbetsgivarens hjärna och redovisa innehållet och tankarna där för en domstol. Jag vill påstå att moderata samlingspartiet med sitt förslag i praktiken sätter lagen om könsdiskriminering ur spel, därför att det kommer, om deras förslag finner gehör, att bli omöjligt – mot en arbetsgivares nekande – att bevisa att det har förekommit könsdiskriminering.

När det gäller den andra huvuddelen av lagen, den som handlar om positiva åtgärder för jämställdhet, är meningarna betydligt mer delade. Socialdemokraterna, vänsterpartiet kommunisterna och min egen partivän Elis Andersson har föreslagit att man inte skall genomföra en sådan lagstiftning. Man har i stället hänvisat till avtalsreglering. Jag vill i det här sammanhanget betona att det är givet, med våra utgångspunkter, att den stora och viktiga delen av arbetet för positiva jämställdhetsåtgärder åvilar arbetsmarknadens parter och att det är avtalsreglering som är det viktiga på det här området. Avtalen kommer att täcka större delen av arbetsmarknaden. Även i de fall där man inte har kollektivavtal kan man räkna med att hängavtal i stor utsträckning kommer att fylla samma funktion.

Men avgörande för att vi ändå har tagit ställning för en sådan här lagstiftning är att vi anser att mäns och kvinnors lika möjligheter på arbetsmarknaden är en grundläggande rättighet, där inga undantag får finnas. Jämställdheten kan inte genomföras enbart genom förbud mot könsdiskriminering. Jämställdheten kräver också de positiva åtgärderna, och då gäller det att ha ett system där inga arbetsplatser och inga arbetstagare faller utanför. För det krävs en lagstiftning, eftersom det finns människor, arbetsplatser och arbetstagare som inte berörs av avtalen. Lagen innebär på det sättet en komplettering av de avtal som träffas och ingenting annat, och vi tycker att det är rimligt att ha denna heltäckande baslag.

Jag vill också understryka att det inte finns någon som helst motsättning mellan lagstiftningen och det arbete som genomförs av arbetsmarknadens parter inom ramen för avtalen. Det försök som har gjorts från socialdemokratiskt och kommunistiskt håll att måla upp en sådan motsättning är ganska obegripligt, och jag tycker att det är beklagligt att det inte har gått att få samma

uppslutning som bakom lagen mot könsdiskriminering också för principen att alla människor, alla arbetstagare och alla arbetsplatser skall omfattas av de positiva åtgärderna. Jag måste säga att jag inte förstår varför socialdemokraterna vill ha ett system där vissa arbetstagare faller utanför de positiva jämställdhetsåtgärderna – för det är nämligen den praktiska konsekvensen av det socialdemokratiska förslaget.

Herr talman! Detta med jämställdhet handlar väldigt mycket om attityder. Därför är det viktigt att jämställdhetsarbetet bedrivs i en positiv anda. Det har uttalats farhågor bl. a. från småföretagarhåll för att denna lagstiftning och den myndighet som bygger på den skall innebära en ny börda i en ofta pressad situation och en ny byråkrati.

Så får det naturligtvis inte fungera. Skulle jämställdhetslagstiftningen komma att upplevas som en ytterligare belastning på framför allt småföretagen, skulle lagstiftningen motverka sitt syfte genom att skapa en negativ attityd mot jämställdhet, och det vill vi inte vara med om. Det framgår också av propositionen att det inte heller är avsikten. Utskottet har även ytterligare markerat att det inte får ställas några orimliga krav på de små företagen i detta sammanhang. Det har skett bl. a. genom ett tillägg till lagens 6 §, vilken reglerar de positiva jämställdhetsåtgärderna och jämställdhetssträvandena när det gäller rekryteringen. Det tillägget lyder så här: "Vad som nu har sagts gäller dock inte om särskilda skäl talar emot sådana åtgärder eller de rimligen inte kan krävas med hänsyn till arbetsgivarens resurser och omständigheterna i övrigt." Detta är en viktig garanti för att inte några orimliga krav skall ställas på de små företagen.

Det är naturligtvis också så att det nya jämställdhetsombudet inte får bli något slags jämställdhetspolis, som far runt i landet och hötter med pekfinger och hotar med vitesförelägganden och skadestånd. I stället skall jämställdhetsombudets uppgift bl. a. vara att i positiv anda verka för jämställdhetsbefrämjande åtgärder ute på arbetsplatserna.

Detta har också särskilt betonats av utskottet, som på s. 22 i sitt betänkande säger: "Utskottet vill emellertid betona att tyngdpunkten i de nya organens verksamhet bör vara av informativ och rådgivande karaktär. Momenten av kontroll och tvång bör träda i bakgrunden och tvingande åtgärder bör komma till användning endast i undantagsfall. Särskilt bör betonas att aktsamhet är nödvändig när det gäller mindre arbetsplatser med små resurser och begränsningar i övrigt när det gäller möjligheterna att bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete."

Jag tror att man med denna grundsyn och med denna grundinställning i lagens tillämpning skall kunna bedriva detta arbete utan att det uppstår några onödiga friktioner och motsättningar mellan företagare och dem som arbetar för jämställdhet.

Självfallet är det här viktigt, kanske framför allt som en tung markering från regering och riksdag av betydelsen av jämställdhetsarbetet. Det är vår förhoppning att det skall innebära ett ytterligare steg framåt i strävandena att utjämna de svårigheter som finns för att män och kvinnor skall få lika villkor på arbetsmarknaden. Men vi är helt på det klara med att det behövs oändligt

mycket mer på många områden för att jämställdheten skall bli verklighet. Det gäller samhällsplaneringen, det gäller regionalpolitik och annan arbetsmarknadspolitik, det gäller familjepolitiken, t. ex. vårt förslag om vårdnadsersättning, och det gäller många andra områden. Jag tror att Karin Andersson kommer att beröra en del av detta i sitt inlägg litet senare.

Det allra viktigaste är de attityder som vi alla som människor har i vårt vardagsliv, i vårt yrkesliv, i våra hem. Det är i de enskilda människornas inställning som könsrollerna grundläggs, och det är där det avgörs hur jämställdheten kommer att utvecklas.

Det här är en viktig markering. Det är ett steg på vägen, och det är ett arbete som måste fortsättas med nya åtgärder på olika samhällsområden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan på samtliga punkter i betänkandet.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort gennämle:

Herr talman! Egentligen var det som om två olika personer hade stått och talat här. Den första delen av Pär Granstedts anförande handlade om hur viktigt det är att ingen faller utanför den här lagstiftningen om jämställdhet. Pär Granstedt sade ungefär att det är en grundläggande rättighet och att det inte skall göras undantag för några arbetstagare. Ingen får falla utanför de paragrafer som gäller det aktiva jämställdhetsarbetet.

Men sedan började en annan Pär Granstedt att tala om hur viktigt det är att vi tar hänsyn till förhållandena på de små arbetsplatserna. Han berömmar sig av att utskottet har följt moderata samlingspartiets motion och skrivit in en garanti, som han uttryckte det, där man säger att jämställdhetsarbetet visserligen skall bedrivas på alla arbetsplatser, men bara så långt det är rimligt med hänsyn till arbetsgivarens resurser och omständigheterna i övrigt.

Jag skulle vilja fråga Pär Granstedt: Är det här ett sätt att ge en garanti för att ingen skall falla utanför?

Nej, det är att sätta sig på två stolar. Jag tror att vi innerst inne skulle kunna vara överens om att man klarar ut det här bättre på de enskilda arbetsplatserna än vad vi gör här i kammaren i dag.

ALF WENNERFORS (m) kort gennämle:

Herr talman! Jag vet inte om det var av taktiska skäl som Pär Granstedt gjorde ett utfall mot moderata samlingspartiet och vårt krav på ändring av 3 §, men det är möjligt.

Får jag i alla fall säga till Pär Granstedt att det är möjligt att propositionsförslaget lagtekniskt och teoretiskt kan vara en smula bättre. Men vi har också sett till den praktiska tillämpningen. Vad menas t. ex., Pär Granstedt, med begreppet sakliga förutsättningar? Det saknas en redogörelse för vad det egentligen är. Jag tror inte heller att Pär Granstedt kan belysa det ytterligare när man har misslyckats med det i förarbetena.

Det är över huvud taget åtskilligt som saknas även i det andra förslaget, med tanke på den ledning som krävs för domstolarnas prövning.

Jag vill också säga att det inte är sällan som en och samma befattnings söks

av ett mycket stort antal personer. I sådana fall förekommer det kanske att endast ett fåtal av de sökande i slutskedet underkastas en mycket noggrann granskning. Man försöker då efter översiktlig genomgång av ansökningshandlingarna på ett tidigt stadium gallra ut ett begränsat antal tänkbara sökande. Därefter sker det reella ställningstagandet genom en noggrann bedömning av de sökande man plockat ut. Här tillkommer den procedur som är mycket vanlig och förmodligen kommer att bli än mer vanlig med tanke på att vi skall ta bort betyg, nämligen hörandet av referenser.

Tror Pär Granstedt att man kommer att bli särskilt meddelsam då man blir uppringd och vet att det man då säger så småningom kan komma att användas vid domstolen? Detta är någonting som man inte tänkt särskilt mycket på, något som vi ser som en praktisk svårighet och som man borde ha tagit hänsyn till.

PÄR GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Först till Anna-Greta Leijon! Det finns ingen motsättning mellan de olika delarna av mitt anförande. Jag betonade vikten av att arbetet för positiva jämställdhetsåtgärder kommer att omfatta alla arbetsplatser och alla arbetstagare. Samtidigt betonade jag vikten av att detta arbete bedrivs i en positiv anda och att man tar hänsyn till förhållandena på enskilda arbetsplatser. Det är också det som markerats i 6 §. Jag framhöll också att det ena förutsätter det andra. Vi kommer inte fram på jämställdhetsområdet, om vi skapar en massa konflikter om huruvida jämställdheten skall genomföras till priset av att diverse småföretag inte kan fortsätta sin verksamhet osv.

Det är en skillnad mellan att man skall ta hänsyn till förhållandena på arbetsplatserna och det socialdemokratiska förslaget, som innebär att vissa delar av arbetsmarknaden faller utanför de positiva jämställdhetsåtgärderna, de bitar som inte täcks av avtal av olika slag. Enligt det socialdemokratiska förslaget kommer det att finnas arbetstagare och arbetsplatser, som över huvud taget inte berörs av det här arbetet. Detta ser jag som allvarligt.

Till Alf Wennerfors vill jag säga att det naturligtvis var av sakliga skäl som jag konstaterade att moderaternas förslag innebär att den viktigaste delen av ifrågavarande lagstiftning, nämligen förbudet mot köndiskriminering, i praktiken försätts ur spel. Alf Wennerfors pekade på en del svårigheter när det gäller bevisningen på det här området. Jag hinner naturligtvis inte inom tidsramen för ett genmäle att gå in på detaljer härvidlag, men låt mig bara konstatera en sak. Om det kan finnas svårigheter för arbetsgivaren att i samband med rekrytering leda i bevis sin avsikt, så är det naturligtvis än svårare för arbetstagaren eller den diskriminerade att leda i bevis vilka avsikter arbetsgivaren kan ha haft när han fattade sitt beslut. Det är helt uppenbart att det är en omöjlig uppgift att bevisa att arbetsgivaren tänkte på att diskriminera när han fattade sitt beslut – om arbetsgivaren inte själv vill erkänna att så var fallet. Slutsatsen blir att den moderata modellen innebär att det är omöjligt att fälla en arbetsgivare mot hans nekande till att ha diskriminerat. Lagen har därmed försatts ur spel, och då kan man fråga sig vad vitsen blir med att skriva en lag som sedan inte kan tillämpas.

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag begriper uppriktigt sagt inte hur det aktiva jämställdhetsarbetet som Pär Granstedt talar om skall kunna drivas ute på de arbetsplatser som saknar avtal. För detta skall man ha ett jämställdhetsombud som enligt Eva Winther framför allt skall syssla med opinionsbildande verksamhet.

Men vad det i mycket stor utsträckning här handlar om, Pär Granstedt, är arbetsplatser, där den fackliga verksamheten helt enkelt inte har kunnat komma fram, där man inte har fackliga förtroendemän, där man inte trots intensivt arbete har kunnat få in en facklig verksamhet. Hur skall man med ett opinionsbildande jämställdhetsombud kunna driva jämställdhetsfrågor på sådana arbetsplatser? Jag har många gånger tidigare förgäves ställt den frågan, men jag har aldrig fått något tillfredsställande svar.

ALF WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller nyanställning kan det naturligtvis vara svårigheter för den enskilde, särskilt när han eller hon söker utifrån, från en annan arbetsplats. Men även en nyanställd kan nog få hjälp av det som gör att vi anställda inte känner oss så ensamma som Pär Granstedt tror. Vi är medlemmar i facket och vi verkar för att så många som möjligt skall vara med i det, helst alla. Det innebär att vi inte är så ensamma som Pär Granstedt vill låta påskina. Vi har en facklig organisation bakom oss med alla de resurser som finns där. När det gäller en befordran eller någon annan fråga där man tycker sig ha blivit förbigången på osakliga grunder har man alltså det här stödet. Då är man inte ensam, Pär Granstedt, utan man har en stark facklig organisation bakom sig.

PÄR GRANSTEDT (c) kort genmäle:

Herr talman! Anna-Greta Leijon begriper inte hur man skall kunna bedriva ett aktivt jämställdhetsarbete på arbetsplatser där man inte har kollektivavtal eller hängavtal. Låt mig konstatera att med hennes modell kan man inte det. Vi kan vara eniga om att då är det omöjligt, då finns det ingen som kan göra det. Med den modell som majoriteten står bakom finns det i alla fall en möjlighet. Då finns där ett jämställdhetsombud som har den uppgiften, och det finns en lagstiftning som jämställdhetsombudet kan falla tillbaka på. Låt oss alltså kunna enas om att med den socialdemokratiska modellen är det omöjligt att bedriva jämställdhetsarbete på de här arbetsplatserna, men med majoritetens modell finns det en chans. Det tycker jag är någonting positivt att ta vara på.

I många fall är det inte fråga om arbetsplatser där arbetsgivaren nödvändigtvis är speciellt vrång så att facket har mött hinder av den anledningen, utan det kan helt enkelt handla om arbetsplatsens storlek. Då finns ju tillfälle till informationsverksamhet, till att ge tips och goda råd om hur man skall underlätta en jämnare könsfördelning osv., och det är i huvudsak på det sättet jämställdhetsombudet skall arbeta; det är det också viktigt att betona.

Alf Wennerfors talar om att facket har stora möjligheter på det här bevisområdet. Men inte heller facket är begåvat med något översinnligt

klarseende, inte heller facket kan läsa tankar och med bevisande kraft framlägga dessa tankar för en domstol. Situationen är den, oavsett om arbetstägaren är ensam eller har stöd av facket, att om arbetsgivaren säger att det var inte alls fråga om könsdiskriminering utan om något helt annat, så är det omöjligt att mot arbetsgivarens nekande bevisa att det faktiskt rörde sig om könsdiskriminering. Det krävs oerhört mycket för det, och i praktiken sätter, som jag har sagt, det moderata förslaget den viktiga regeln om förbud mot könsdiskriminering ur spel. Därför är det tur att kammaren säkerligen inte kommer att bifalla det moderata förslaget.

Talmannen anmälde att Alf Wennerfors anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I detta riksmötes slutskede kan vi konstatera att många reformförslag når kammaren för debatt och beslut. Det är en iakttagelse som vi kan göra också i dag i anledning av det betänkande som arbetsmarknadsutskottet här presenterar. Den proposition med förslag till lag om jämställdhet i arbetslivet som vi nu behandlar har utskottet haft anledning att ägna mycken uppmärksamhet åt.

Man skulle också kunna säga att detta är en historisk dag. Det gäller ett område som aldrig tidigare varit föremål för lagstiftning. Men det betyder inte att ämnet är nytt – tvärtom har riksdagen varje år under 1970-talet ända fram till hösten 1976 debatterat värdet av en lag mot könsdiskriminering. Det året fick jämställdhetskommittén tilläggsdirektiv att utarbeta ett lagförslag. Vi var då framme vid en tidpunkt då enskilda och partivisa framstötter från liberalt håll hade brutit igenom en svår tröghetsvall.

Som ordförande i arbetsmarknadsutskottet kan jag konstatera att det å ena sidan har bedrivits ett aktivt opinionsarbete här i riksdagen under mycket lång tid för att få en lagstiftning mot könsdiskriminering. Å andra sidan har såväl utskott som riksdag tidigare ställt sig ganska tveksamma. Man har menat att det inte gick att bortse från att vanskliga problem kunde vara förenade med en sådan lagstiftning. Genom en lag kunde man visserligen få bort den öppna diskrimineringen, t. ex. i platsannonserna, men den dolda diskrimineringen skulle finnas kvar och den kunde man inte komma åt, sades det. Tidigare har det även funnits uppfattningar här i riksdagen om att de reella effekterna med en lag skulle bli tveklaktiga och att man sannolikt skulle nå bättre resultat med insatser av annat slag.

Jag vill ändå tro att det bakom denna tveksamhet har legat en insikt om att det väsentliga för att nå målet jämställdhet mellan kvinnor och män var att en djupgående förändring måste ske i människornas allmänna attityder. En lagstiftning kunde inte ensam lösa det problemet.

Jag skulle också vilja framhålla att utskottet vid tidigare tillfällen ställt sig bakom tanken att frågan om jämställdhet i arbetslivet i grunden är en arbetsmarknadsfråga.

Lagstiftning har skett på andra, näraliggande områden. Jag behöver bara

Onsdagen den
30 maj 1979

Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet

nämna arbetsmiljölagen och föräldraledighetslagen. Allteftersom åren gått och arbetet på jämställdhet har drivits på genom försöksverksamheter, avtal i viss utsträckning, insatser av myndigheter och organisationer, politiska partier och massmedia har man ändå kommit alltmer till klarhet om att en särskild lag om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet borde ingå som ett naturligt led i det övriga jämställdhetsarbetet. Det kan inte ersätta andra insatser, men det kan utgöra ett mycket viktigt inslag i detta arbete.

Vid granskning av propositionens lagförslag har utskottet denna gång enhälligt ställt sig bakom tanken på ett lagstadgat förbud mot könsdiskriminering. Vi är alla övertygade om att en sådan lag kan bli ett värdefullt stöd för den enskilda människan när han eller hon vill söka sig till ett arbetsområde som hittills varit dominerat av det motsatta könet. Utskottet är också övertygat om att ett sådant diskrimineringsförbud inte bara får direkta verkningar som ett medel i strävandena för jämställdhet inom arbetslivet utan att det också kommer att få återverkningar utanför arbetslivets område. Det är inget tvivel om att lagen kommer att få en stor genomslagskraft och kan driva på utvecklingen i ännu högre grad än några andra åtgärder skulle ha kunnat göra.

När det däremot gäller den andra stora frågan i lagen – de aktiva åtgärder som man vill ålägga en arbetsgivare att vidta för att uppnå jämnare könsfördelning på arbetsplatsen – är meningarna delade inom utskottet, trots att vi i principfrågan är eniga. I fråga om principerna har utskottet samma uppfattning som det alltid haft: Detta är i första hand en fråga för arbetsmarknadens parter att lösa avtalsvägen. Men skiljelinjen går mellan dem som anser att ämnet bör tas med i lagen och dem som anser att lagen över huvud taget inte bör befatta sig med dessa frågor. Utskottsmajoriteten tycker att saken är fullt klar. Propositionen bygger på samma grundsyn som alla är ense om. Reglerna om aktiva åtgärder har gjorts dispositiva och detta utan förbehåll. De kan alltså helt och hållet ersättas genom andra bestämmelser som i kollektivavtal träffats mellan parterna. Och inte nog med detta – i en särskild paragraf i lagen har det slagits fast att sådana avtal skall bli mönsterbildande för jämförbara förhållanden även utanför det kollektivavtalsreglerade området.

Vad är då förtjänsten i den delen av förslaget? Jo, fördelen är att lagparagrafen om aktiva åtgärder för jämställdhet faktiskt har till funktion att sakta men säkert arbeta för att göra sig själv "överflödig". Den skall också ge den stora grupp arbetstagare som fortfarande står utanför kollektivavtal – nära en miljon på den privata arbetsmarknaden – ett stöd, så att man får hjälp att främja jämställdhetssträvandena på *hela* arbetsmarknaden.

Anna-Greta Leijon talade i sitt inledningsanförande mycket och väl om och för jämställdhet. Hon talade om pågående försök och hade synpunkter på det principiellt viktiga i att gå vidare. Hon redovisade också delegationens och kommitténs arbete.

Jag uppfattade hennes lugna ton som näst intill brist på engagemang, och med en suck över att andra reformförslag enligt hennes mening saknades tog

hon detta till intäkt för att också avslå dagens reformförslag.

Anna-Greta Leijon använde i sitt anförande uttryck som "genombrott". I den mån det blir ett genombrott här i riksdagen är det att beklaga att det blir utan Anna-Greta Leijons medverkan.

Anna-Greta Leijon tog också upp frågan om att ge kvinnor praktiska möjligheter att verka fackligt. Min fråga till henne blir: På vilka punkter förhindrar regeringens och utskottets förslag kvinnor att verka fackligt? Är det inte så att om kvinnor får större chans till arbete i s. k. manliga yrken så skapar vi därmed en grund både för jämställdhet och för facklig aktivitet för kvinnor?

Anna-Greta Leijon tog också i sin plädering upp en jämförelse med förtroendemannalagen. Hon hade synpunkten att det är först när man inte nått önskat resultat som en lagstiftning skall tillgripas. Min fråga i anledning av det uttalandet blir: Har jämställdheten nått så långt att lagstiftning är obefogad? Att döma av Anna-Greta Leijons medverkan i utskottet har den det. Det är att beklaga att den uppfattningen framförts från henne och socialdemokraterna.

De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har i en motion och senare i en reservation ansett att man helt och hållet borde överlämna till arbetsmarknadens parter att reglera frågan om de aktiva åtgärderna. En sådan inställning skulle förverkligad betyda att ett stort antal arbetsplatser som inte är bundna av kollektivavtal skulle sakna möjlighet att med lagens stöd påverka arbetsgivarna att främja jämställdheten. På sådana arbetsplatser har man ju då stöd varken av avtal eller av någon lag.

Herr talman! Socialdemokraternas inställning är så mycket märkligare som den förutvarande jämställdhetsdelegationen, som då enbart bestod av socialdemokrater under ledning av Anna-Greta Leijon, på sin tid förklarade att den inte kunde förstå varför man skulle gå omvägen över en förbudslag som kunde försvåra ett aktivt handlande. Man hävdade i stället från delegationens sida att man hellre borde lagstifta direkt för det syfte man ville nå, nämligen aktiva jämställdhetsåtgärder.

Det skulle vara intressant att få veta vad det är som har kommit Anna-Greta Leijon att nu gå rakt emot sin tidigare uppfattning.

Vad lagförslaget har avsett är ju inte att samhället skall gå in och hindra det värdefulla jämställdhetsarbete som bedrivs på stora delar av arbetsmarknaden genom facketns försorg, utan tvärtom att stödja och främja detta arbete genom att verka för att jämställdhetsidéerna sprids även utanför det avtalsreglerade området.

Även om det inte är överraskande så är det ledsamt att socialdemokraterna har intagit en principiellt annan ståndpunkt i den här frågan än i andra reformfrågor av liknande karaktär. Jag nämnde arbetsmiljölagen och föräldraledigheten, och jag kan också erinra om medbestämmandelagen från 1976. En av huvudtankarna i MBL var just detta att hela arbetsmarknaden – alla arbetstagare – skulle omfattas av medbestämmandelagen.

Därför framstår den socialdemokratiska linje som Anna-Greta Leijon här lanserat som mycket märklig. Visserligen har hon gett upp sitt tidigare

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

motstånd mot en lag mot könsdiskriminering, men hon har hoppat av den kungstanke hon drev i sin egen jämställdhetsdelegation för några år sedan, nämligen att man direkt borde lagstifta för att nå aktiva insatser för jämställdhet.

Nu accepterar Anna-Greta Leijon en lag som förbjuder könsdiskriminering. Det är gott och väl. Men det hade varit konsekvent gentemot tidigare handlande på lagstiftningsområdet i liknande frågor om socialdemokraterna slutit upp kring hela propositionen här i dag – den är t. ex. utformad på samma sätt som den främjandelag som socialdemokraterna på sin tid stod fadder för. Och det hade säkert också uppfattats som riktigt av flertalet arbetstagare, nämligen att få stöd för aktiva åtgärder på arbetslivets område.

Jag tror, herr talman, att i framtiden kommer många att förundras över att denna lag för aktiva jämställdhetsåtgärder togs utan medverkan från socialdemokratiskt håll.

Utskottsmajoriteten anser att lagstiftning behövs på området för de aktiva jämställdhetsåtgärderna. Man har också varit på det klara med att dessa åtgärder måste ta rimlig hänsyn till de svårigheter som kan möta bl. a. på småföretagarhåll att i deras speciella situationer följa en rak lagskrivning. Vi är helt på det klara med att jämställdhetsombudet och jämställdhetsnämnden som skall övervaka lagens efterlevnad inte i första hand blir någon fiskal inrättning.

I motionen 2531 har påpekats svårigheterna för småföretagare att leva upp till alltför stränga principer, och man har yrkat på att lagtexten skulle modifieras så att det klart framgick att man fick ta hänsyn till "arbetsgivarens resurser och omständigheter i övrigt".

Utskottet har anslutit sig till detta resonemang och ansett att ett sådant förtydligande har skäl för sig. Vi menar att kraven på arbetsgivaren måste stå i relation till arbetsplatsens storlek, dess särskilda beskaffenhet och andra speciella faktorer. Och för att markera detta har utskottet också gjort ett tillägg till tredje stycket i 6 §.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag uttala att utskottet anser att jämställdhetslagen kommer att ha en viktig vägledande uppgift att fylla i det fortsatta arbetet på jämställdhet mellan kvinnor och män, inte bara i arbetslivet utan i hela samhället.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Elver Jonsson tog upp mitt engagemang, och jag kan hålla med om att min röst i dag är något beslöjad. Det beror inte på att jag skulle anse att frågan är oviktig utan på en förkylning. Förutsättningen för att jag skall kunna delta i debatten är att jag använder den röst jag har.

Men det förvånar mig att Elver Jonsson är mera upprörd över detta än över att andra ledamöter som företräder utskottet i sak talar emot betänkandet.

Jag vet inte om det är djup okunnighet eller olustig demagogi som gör att Elver Jonsson lagt upp sitt anförande på det sätt som han gjort. Jag hänvisade till att det är när parterna inte kunnat komma fram till en överenskommelse

som vi har lagstiftat tidigare. Elver Jonsson vände på orden och menade att jag skulle ha påstått att jämställdhetsarbetet på arbetsmarknaden i stort sett är färdigt. Det är ju inte det det handlar om.

Låt mig för att Elver Jonsson skall förstå det här ta ett annat exempel: rätten till ledighet för studier med möjlighet att behålla sin gamla anställning. Det var en fråga som man från fackligt håll drev i förhandlingsomgång efter förhandlingsomgång. Man kom inte fram till något resultat. Då vände man sig i stället till lagstiftaren, den socialdemokratiska regeringen, och fick då en lagstiftning som gav de arbetande rätten till ledighet för studier.

När det gäller jämställdheten på arbetsmarknaden befinner vi oss i början av ett arbete som jag hoppas skall bli mycket omfattande. Det finns en grund att arbeta utifrån, och den är de avtal som har träffats på arbetsmarknaden och det arbete som nu pågår inom bl. a. TCO och LO för att föra ut avtalen i praktisk tillämpning. Det är det som är det väsentliga jämställdhetsarbetet. Det hoppas jag att Elver Jonsson instämmer i.

Sedan har Elver Jonsson nog läst fel i de gamla papperna. Vi socialdemokrater har inte varit emot lagstiftning som sådan, inte ens på det här området. Men vi är angelägna om att förespråka eller ställa oss bakom sådan lagstiftning som vi tror skall bli effektiv och inte bara en paperstiger. När vi i den gamla jämställdhetsdelegationen talade om lagstiftningsarbete för de aktiva åtgärderna och också genomförde sådana gällde det sådana konkreta saker som att företag för att få lokaliseringstöd skulle vara tvungna att anställa både män och kvinnor. Lagstiftning som inte är annat än reformer på papperet har vi socialdemokrater aldrig pläderat för.

FLVER JONSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är ledsen om jag gjorde en medicinsk missbedömning av Anna-Greta Leijons röstläge. Låt mig då hålla mig till innehållet i hennes anförande. Där drar jag samma slutsats som tidigare. Hennes anförande saknade mycket av det engagemang som jag för min del hade förväntat mig – låt vara att de förväntningarna var överdrivna.

Jag saknar ändå svar på den raka fråga som jag försökte ställa i de kommentarer jag i övrigt gjorde med anledning av Anna-Greta Leijons inlägg, nämligen: På vilka punkter förhindrar regeringens och arbetsmarknadsutskottets förslag kvinnor att verka fackligt? På den frågan skulle jag gärna vilja ha ett svar.

Hur länge skall man förhandla och när skall man lagstifta? Ja, jag diskuterade detta något i mitt första inlägg. Jag refererade till att Anna-Greta Leijon menar att det är först när man har kört fast som det skall lagstiftas. Jag drog då den slutsatsen att Anna-Greta Leijon i utskottet och här tyckte att vi nu kommit så pass långt att det inte finns anledning till lagstiftning. Jag beklagade detta och beklagar det fortfarande.

Skillnaden mellan socialdemokraternas syn och utskottsmajoritetens upplåtning är att vi anser att kravet på ett aktivt jämställdhetsarbete skall gälla även för den del av arbetsmarknaden som inte omfattas av kollektiv-

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

avtal. Jag kan inte finna det riktigt att de löntagare som arbetar inom sådana företag inte skall kunna ställa krav på ett arbete för jämställdhet.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Elver Jonsson ville veta på vilka punkter detta förslag skulle hindra kvinnor från att jobba fackligt. Jag har aldrig någonsin talat om något sådant. Vad jag sade i mitt inledande anförande var att jag djupt beklagade att folkpartiregeringen inte hade tagit fram lagstiftning om en ny facklig förtroendemannalag, grundad på nya arbetsrättskommitténs förslag. Den föreslog ju bl. a. att fackliga möten skulle kunna hållas på betald arbetstid.

Vi vet att många kvinnor inte kan delta i det fackliga arbetet, eftersom de efter arbetstidens slut har andra arbetsuppgifter som de måste ta ansvar för. Därför sade jag att en större reform för kvinnorna på arbetsmarknaden hade varit att ge dem chansen att få delta i det fackliga arbetet på betald arbetstid.

Elver Jonsson kom tillbaka till att denna lagstiftning är ett stöd för dem som står utanför det kollektivavtalsreglerade området. Jag har tidigare frågat om detta områdes storlek och omfattning men inte fått något svar. Man hänvisar till att många som är organiserade inom SIF-området är anställda på företag utan vare sig kollektivavtal eller hängavtal. Ja, det är möjligt, men då vill jag fråga: Tror man att SIF, som har träffat ett avtal om jämställdhetsfrågorna, skulle vara ett mindre stöd för de anställda där än ett statligt jämställdhetsombud med opinionsbildande uppgifter?

I grunden, Elver Jonsson, använder ni väldigt stora ord om en reform, som tyvärr förmodligen inte kommer att märkas särskilt mycket ute i det praktiska livet. Det är egentligen en pappersdrake, som vi i dag talar om. Det är att beklaga att man skapar förväntningar, som inte på något sätt kommer att kunna infrias.

ELVER JONSSON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har konstaterat att flera företrädare för utskottsmajoriteten framhållit att självfallet skall vi inte driva upp förväntningar som inte går att infria. Men vi är till skillnad från Anna-Greta Leijon mycket övertygade om att lagstiftningen kommer att föra jämställdhetsarbetet framåt, både på arbetsplatser som saknar avtal och där man har sådana.

Sedan bara en liten synpunkt på inkonsekvensen i att socialdemokraterna inte vill vara med om en lagstiftning. 1976 tog den dåvarande socialdemokratiska regeringen initiativ till och införde med riksdagens stöd en förordning om aktiva åtgärder för jämställdhet i statsförvaltningen.

Budgetdepartementet har nu redovisat erfarenheterna av hur reglerna har verkat. Man får ett starkt intryck av att det var just tillskapandet av dessa regler som gjorde att jämställdhetsarbetet i statsförvaltningen fick en knuff framåt.

Min fråga är då: Vad finns det för skäl, när erfarenheterna är goda på det statliga området, att inte medverka på andra områden?

Talmannen anmälde att Anna-Greta Leijon anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Det finns tecken som tyder på att detta mitt inlägg blir min politiska svanesång. Jag har flera gånger varit på väg ut ur riksdagen – jag har klarat mig kvar på poströster och utjämningsmandat – men den här gången är jag rätt illa ute.

Nu tror jag att det förträffliga parti som jag tillhör kommer att göra ett mycket bra val, så man kanske aldrig skall säga aldrig. Jag har ju en dokumenterad förmåga att komma tillbaka.

Men jag begärde inte ordet för att ta farväl av riksdagen utan för att använda min taletid till att säga några ord med anledning av det ärende vi behandlar, nämligen lagstiftning om jämställdhet mellan män och kvinnor i arbetslivet.

Under hela den tid som den lilla minoritetsregeringen har suttit i kanslihuset har politiker och massmedia diskuterat huruvida regeringen har fått igenom sina förslag ograverade eller om de genom en hårdför utskottsbehandling har omarbetats, förändrats och skrivits om på väsentliga punkter. Det är ett fruktlöst resonemang som jag inte skall ta upp här.

Men när det gäller den fråga som vi nu diskuterar och som de politiska partierna i princip är eniga om, har ett par förändringar av regeringsförslaget skett vid utskottsbehandlingen som gör att den föreslagna lagstiftningen kommer att fungera någorlunda hyggligt, tror jag, i praktiken. Man kan naturligtvis stipulera lagar som visar sig omöjliga att praktiskt tillämpa. Den risken finns alltid och således även i den här aktuella frågan.

På många arbetsplatser är det av olika anledning svårt att nå den av oss alla önskade balansen mellan anställda män och kvinnor. Varför? Jo, därför att det finns typiska mansjobb och typiska kvinnojobb. Så är det bara.

Vi politiker får inte hänge oss åt önsketänkande och oralistiska funderingar. Vi måste vara vardagsnära politiker med vår tanke förankrad i verkligheten, bland människorna ute i folkhavet. Ingen politiker som känner till arbetsmarknaden kan förneka att det finns jobb som ligger bättre till för kvinnor än för män och tvärtom. Jag tycker inte, herr talman, att det är fel att ifrån denna talarstol deklarerar att jag anser att en kvinna – hon kan vara hur psykiskt stark som helst – inte bör vara bergsprängare. Och ingen regering i världen, ingen lagstiftning, kan ändra på människornas lämplighet och fallenhet för olika arbetsuppgifter i samhället.

I kanslihuset har man också uppmärksammat detta förhållande. I propositionen har man påtalat detta odiskutabla faktum. På s. 17 i utskottsbetänkandet har utskottet anknutit till propositionens tankegångar och formulerat sig på följande sätt:

”Undantag från diskrimineringsförbudet skall också vara tillåtet om det är berättigat av hänsyn till ideellt eller annat särskilt intresse.”

Man pekar också på hänsynen till anständighetskänslan. Propositionen ger här konkreta exempel på undantagsfall, och utskottet skriver att det inte kan

krävas att en arbetsgivare har arbetstagare av båda könen anställda på en liten fiskebåt.

Ja, det finns ju gränser! Och man fortsätter: "Inte heller kan man enligt propositionen motsätta sig att en teaterledning anlitar enbart manliga skådespelare för manliga roller ---." Det är sant.

Både i kanslihuset och i minoritetsregeringen är man tydligen införstådd med att det på olika nivåer i samhället inom industri och näringsliv uppkommer anställningsproblem, knäckfrågor, som är omöjliga att lösa. Utan undantag skulle svårigheterna bli stora särskilt för de mindre företagen.

Den princip som jag tror alla delar, att i ett företag skall vardera könet vara representerat till minst 40 %, är det inte så lätt att leva upp till på alla håll. Utskottet har gett oss moderater rätt på den punkten. Utskottet samlar sig bakom följande formulering om den moderata partimotionen:

"Utskottet har inte något att invända mot motionärernas resonemang att kraven på arbetsgivaren måste ställas i relation till bl. a. arbetsplatsens storlek. Även en mängd andra faktorer som arbetets särskilda art, behovet av omplaceringar i samband med strukturförändringar m. m. måste vägas in i sammanhanget. Undantaget i lagen får därför inte ses snävt utan bör täcka in bl. a. fall av den typ som motionen syftar på." För att markera detta har alltså 6 § fått ett tillägg. Detta är mycket väsentligt.

Vi har fått en lagstiftning, herr talman, som jag tror med denna ändring kommer att fungera hyggligt.

Får jag till sist, herr talman, säga ytterligare en sak. Folkpartiet försöker framställa sig som det parti som är mest intresserat av jämställdhet mellan män och kvinnor. I folkpartiet uppträder man som jämställdhetsapostlar och ser ner på andra politiska grupperingar, som man menar inte har det engagemang som fordras. Man går så långt att man angriper andra talares tonfall. Jag tycker att det är ett värdeslöst debattknep.

Jag tror att alla partier här i riksdagen på fullt allvar ställer sig bakom jämställdhetskravet. Vi har bara olika uppfattningar om hur vi skall nå målet. För moderata samlingspartiets del arbetar vi för jämställdhet, och vi har också ställt oss bakom lagstiftningen – vilket vissa personer kanske mår illa av rent taktiskt. Jag tror dock att man med den här ändringen kan kämpa för lagen.

Jag instämmer i det yrkande som Alf Wennerfors tidigare har ställt.

MARIANNE STÅLBERG (s):

Herr talman! Jämställdhet har blivit en paroll som sällan har något sakargument mot sig men som det däremot fortfarande finns många traditionella hinder för. Lagen om jämställdhet tar upp ett av områdena, nämligen arbetslivet, där det fortfarande råder stora skillnader mellan kvinnors och mäns villkor.

För mer än 40 år sedan lade Alva och Gunnar Myrdal grunden för en socialpolitisk planritning. Den byggde på att tvåförsörjarfamiljen var ett faktum. Makarna Myrdal konstaterade att samhället då var uppbyggt efter ett

mönster som inte stämde överens med det faktum att båda makarna i en familj hade förvärvsarbete. De gick igenom område för område och beskrev vad som krävs för att anpassa samhället till det nya sättet att leva, vad som krävs i service och livsvillkor för att ge varje individ möjlighet till egen försörjning, vad som krävs av samhället och familjen för att säkra en trygg uppväxtmiljö för det växande släktet.

En liknande genomgång sker nu i den statliga jämställdhetskommittén. Vi kan konstatera att det hänt en del, men långt ifrån tillräckligt, under de här 40 åren sedan Myrdals skrev sin bok *Kris i befolkningsfrågan*. Vi har inte tillräckligt lyckats underlätta för kvinnor att förvärvsarbeta och därigenom försörja sig och sina barn och för män att dela ansvaret för barn och hem. Vi har inte planerat våra bostadsområden, våra bostäder, kollektivtrafiken, barnomsorgen efter tvåförsörjarfamiljens behov. Vi har inte lyckats anpassa arbetsmarknaden, lönen, arbetsvillkoren, arbetstiderna, avanceringsmöjligheterna m. m. efter de kraven. Jag skall för att något belysa den nuvarande arbetsmarknaden redovisa några statistiska uppgifter.

Omkring 4 miljoner människor finns i dag på arbetsmarknaden: 2,3 miljoner män och 1,8 miljoner kvinnor. Kvinnornas andel av arbetskraften har stadigt ökat under 1970-talet, även under ekonomiskt svaga år.

Förvärvsarbetande 1978 var 72 % av kvinnorna och 88 % av männen i arbetsför ålder. För tio år sedan var kvinnornas andel bara 55 % – alltså trots allt en rejäl volymökning.

Antalet aktiva arbetsökande kvinnor har också ökat, och kvinnorna utgör nu ungefär hälften av de sökande vid arbetsförmedlingen. Men trots att antalet latent arbetsökande kvinnor halverats under 1970-talet finns fortfarande en stor dold arbetslöshet bland kvinnor. Verklig jämställdhet vore om *alla* kunde erbjudas arbete oberoende av bostadsort.

Nästan hela sysselsättningsökningen under 1970-talet består av deltidarbete. Under de tre senaste åren har deltidarbetet ökat mer än sysselsättningen, vilket innebär att även tidigare heltidsarbetande övergått till deltid. Nio av tio deltidarbete är kvinnor. Deltidarbetet har sedan 1974 ökat särskilt kraftigt bland kvinnor med barn under sju år och är numera vanligast bland yngre kvinnor.

Bakom denna utveckling döljer sig bl. a. den bristande barnomsorgen och den sneda arbetsfördelningen i hemmen.

När det gäller yrken och arbetsområden finns det fortfarande skäl att tala om en könsdelad arbetsmarknad. Mer än hälften av de anställda kvinnorna finns på den offentliga sektorn mot endast en fjärdedel av männen. Kvinnorna dominerar särskilt inom hälso- och sjukvård, socialvård, undervisning m. m. Inom tillverkningsindustrin är förhållandet det omvända – där utgör männen tre fjärdedelar av de sysselsatta.

Några större förändringar av könsfördelningen inom olika yrken har inte skett under 1970-talet. Kvinnorna har gjort vissa inbrytningar men också förstärkt sin dominans inom sådana kvinnoyrken som pedagogiskt arbete och kontorsarbete.

Kvinnornas löner är fortfarande lägre än männens trots likalönsprincipen

och låglönesatsningar. Skillnaden har emellertid minskat under 1970-talet.

Kvinnorna återfinns i regel i de lägre befattningarna, medan männen dominerar på beföringstjänster.

Det är också den könsfördelade arbetsmarknaden som ligger bakom att kvinnorna endast utgjorde en femtedel av de yrkesskadade 1974. Dock visar en TCO-undersökning 1975 att kvinnorna ändå har allvarliga arbetsmiljöproblem. De kvinnliga medlemmarna har där de tyngsta jobben och de mest ansträngande och olämpliga arbetsställningarna.

Dessa fakta behöver inte här analyseras närmare; de är tillräckligt talande ändå. Kvinnor och män i dagens Sverige har inte samma möjligheter till egen försörjning. I Sverige är det fortfarande långt till en reell jämställdhet, trots att Sverige anses vara ett av de länder som kommit längst på det området.

Att arbetsmarknaden ser ut som den gör i dag har många orsaker. Det är många hinder i vägen för att båda föräldrarna skall kunna förvärvsarbeta på heltid.

Vi har bostäder, ofta småhus, som i många fall ligger långt från arbetsplatser och bebyggelse. Denna spridning kräver dyrbar och krånglig kollektivtrafik, är energislukande och utgör hinder för två i en familj att arbeta på olika ställen och ofta på olika tider.

Vi har långa arbetsdagar, som blir ännu längre med resorna till och från arbetet. Vi diskuterar arbetstidsförkortning i form av längre semester, men vi anser oss inte ha råd med sex timmars arbetsdag för alla. Har vi råd att skapa ett samhälle där människorna inte mår bra – ett samhälle där kvinnor dubbelarbetar, där många barn är utan tillsyn eller vistas på daghem tolv timmar om dagen? Sex timmars arbetsdag för alla skulle kunna bli en rimlig avvägning mellan den tid som avsätts för produktion och den som individen disponerar själv för egen verksamhet och utveckling av mänskliga egenskaper i social gemenskap.

Först i ett jämställt samhälle kan vi garantera våra barn en trygg uppväxtmiljö. Det är först när föräldrarna kan dela på försörjningsbördan som de också kan dela på föräldraskapet. För att detta skall bli möjligt måste vi med kraft arbeta för att kommunerna bygger ut barnomsorgen både kvantitativt och kvalitativt. Och vi måste vara beredda att ge kommunerna nödvändiga resurser för att de skall kunna ta sitt ansvar på detta avgörande område.

I ett jämställt samhälle har vi skapat möjligheter för både kvinnor och män att delta i det politiska och fackliga arbetet. Men vi har långt till målet även här. Allt fler unga politiker, både kvinnor och män, hoppar av sina uppdrag – de vill inte ställa upp på de villkor vi arbetar under i riksdagen, i kommunal- och landstingspolitiken. De orkar inte dra lasset, de orkar inte förändra villkoren.

Detta är oroande. Har vi råd att fortsätta så här? Har vi råd att avfärda jämställdhetsdebatten med att hänvisa till jämställdhetskommittén eller till kvinnoorganisationernas arbete?

Har vi råd att isolera frågan så att den enbart handlar om jämställdhet mellan könen, när vi vet att jämställdhet betyder så mycket mer för så många fler? Diskriminering drabbar inte bara kvinnor. Det gäller också för många

andra grupper som lever i en sämre social situation. Det kan gälla den som är handikappad, den som är invandrare, och det gäller *alla* som saknar arbete.

Svaret på mina frågor är nej! Vi måste föra in debatten i alla sakområden vi behandlar i riksdagen. Jämställdhet är mycket mer än det som står i lagförslaget som vi har att ta ställning till i dag. Lagen löser inga avgörande problem när det gäller att uppnå jämställdhet. Kan den vara ett litet steg på väg, är det bra. Men vi behöver helt andra tag innan vi är framme.

Låt oss anta förslaget, med de förbehåll som vi socialdemokrater ställt i våra reservationer, men låt oss också ha klart för oss att det krävs ett systematiskt och målmedvetet arbete på *alla* fronter, om jämställdhet skall bli en verklighet.

I detta anförande instämde Grethe Lundblad (s).

EIVOR MARKLUND (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte någon som helst anledning att på någon punkt bemöta Marianne Ståhlberg; tvärtom tycker jag att allt det hon sade var väldigt bra.

Jag väntade en stund nästan att hon skulle avsluta sitt anförande med ett yrkande om bifall till den motion, nr 392, från vänsterpartiet kommunisterna som också behandlas i det här utskottsbetänkandet men som av både utskottets företrädare och andra talare här har förbigåtts med total tystnad. Där talar vi om just det här deltidsarbetets utveckling och menar att den utvecklingen måste hejdas, inte av principiella skäl utan på grund av de negativa konsekvenser som också Marianne Ståhlberg talade om i form av dåliga löner, social otrygghet och sämre arbetsvillkor, som ju kännetecknar deltidsarbetet.

Det kanske ändå finns anledning att skicka med till de socialdemokratiska ledamöterna i arbetsmarknadsutskottet det budet att när den här frågan nästa gång behandlas de då inte bara hänvisar till att man vid några tidigare tillfällen har avstyrkt yrkanden av den här innebörden utan att man kanske ändå den gången kunde kosta på sig åtminstone ett särskilt yrkande.

KARIN ANDERSSON (c):

Herr talman! Kanske är det sant som ofta hävdas att vi är världsbäst på jämställdhet mellan kvinnor och män. Men jag tror definitivt inte att vi är så bra att det finns anledning för oss att slå oss för våra bröst i någon glädjeyra.

Jag tror i stället att den självbelåtenhet i internationella sammanhang som så ofta karakteriserar oss svenskar leder oss in i ett självbedrägeri. Vi vill blunda för bristerna i vårt eget samhälle.

Och det finns faktiskt, trots de framsteg som gjorts, fortfarande stora skillnader i kvinnors och mäns villkor och möjligheter i vårt samhälle. Jag skall inte upprepa vad flera andra sagt i debatten tidigare om vilka uttryck detta tar sig – nu senast på ett mycket belysande sätt av Marianne Ståhlberg, ny

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

ledamot i jämställdhetskommittén. Vi som har fått i uppdrag att speciellt ägna oss åt dessa frågor får ständiga bevis för orättvisor som fortfarande råder både genom att mer generellt se på kvinnors och mäns situation och genom den mängd påpekanden och begäran om hjälp i olika sammanhang där man bedömer sig vara orättvist behandlad som vi får från enskilda men som vi tyvärr inte kan ta oss an.

Allt fler blir medvetna om hur de traditionella könsrollerna begränsar våra möjligheter – både kvinnors och mäns. Kring *principen* om jämställdhet mellan kvinnor och män råder det nu bred politisk enighet. Kvinnor och män skall ha samma rätt och lika möjligheter. Varje människa skall bedömas efter sina egna personliga egenskaper och meriter, inte efter vilket kön hon tillhör. I stället för att uppdelas på "kvinnoroller" och "mansroller" skall alla kunna mötas som människor i gemensamt ansvar för hem, arbete och samhällsutveckling.

Denna positiva inställning är en viktig förutsättning för att jämställdhet skall uppnås på alla samhällsområden. Men en lika viktig förutsättning är en förändring av vanor och tänkesätt och uppträdande hos de enskilda människorna. Den förändringen kan stödjas och påskyndas genom politiska åtgärder, positiva program och ett medvetet uppträdande från statsmakternas sida. Förslaget om en lag om jämställdhet mellan kvinnor och män skall ses mot denna bakgrund.

Det är glädjande att kunna konstatera att enigheten är så stor som den faktiskt är om det förslag vi behandlar, vilket bygger på jämställdhetskommitténs förslag tidigare. Vi är eniga om att diskriminering på grund av kön inte skall vara tillåten. Vi var i kommittén eniga om detta och även utskottet är enigt om det. Vi är vidare överens om att aktiva åtgärder är nödvändiga, och det var vi också i kommittén, liksom i utskottet. Vi var däremot i kommittén inte eniga om hur detta bäst skulle ske.

Här vill jag gärna ta upp något av vad Anna-Greta Leijon sade tidigare i debatten. Hon sade – jag tror att jag antecknade det någorlunda ordagrant – att majoriteten i kommittén inte var intresserad av vad som skedde ute på arbetsplatserna genom arbetsmarknadens parter arbete – framför allt de fackliga organisationernas arbete – och att hela kommitténs arbete präglades av misstro mot de fackliga organisationerna.

Jag vill hävda att detta inte stämmer med verkligheten. Jag gjorde en snabb genomgång av kommittébetänkandet och fann på en rad olika punkter – jag tror att jag hittade sju åtta sådana punkter med en enda gång – att det mycket klart gavs uttryck för den positiva uppfattning vi hade om de fackliga organisationernas arbete och att deras medverkan var en förutsättning för jämställdhetsarbetet. Jag vill läsa upp ett av de avsnitten. På s. 71 i kommittébetänkandet står följande:

"Som förut har berörts är det arbetsmarknadens parter som har huvudansvaret för reformarbetet på arbetslivets område. Detta gäller också jämställdhetsarbetet. Det har därför varit en angelägen uppgift för oss att utforma lagstiftningen på ett sätt som kan tjäna som en grundval för att främja utvecklingen av parternas arbete på detta område. Det är också givet att

jämställdhetsarbetet i sina detaljer måste anpassas till de olika förhållanden som råder på arbetsmarknaden. Reglerna i 3 § har därför gjorts dispositiva på det sättet att arbetsmarknadens parter genom kollektivavtal på förbunds nivå skall kunna anpassa dem till branschens eller arbetsplatsernas särskilda förhållanden." Sedan följer den mening beträffande vilken statsrådet tagit hänsyn till remissinstansernas erinran. I kommittébetänkandet lyder den sålunda: "Den ambitionsnivå för jämställdhetsarbetet som kommer till uttryck i lagtexten får dock inte underskridas."

Detta har man alltså gått ifrån i propositionen och sagt att det står parterna helt fritt att träffa vilka avtal de vill. Jag misstror faktiskt inte facket och tror inte att det blir sämre på det sättet. Tvärtom tror jag att facket kommer att följa den ambitionsnivå som anges i lagen och kanske t. o. m. gå över den. Att vi inte alls skulle ha tagit hänsyn till de fackliga organisationernas arbete vill jag alltså bestämt tillbakavisa.

En lag som har till syfte att främja jämställdhet i arbetslivet är bara ett medel bland många andra. Det har sagts tidigare här i dag. Jag tycker att det finns anledning att understryka det. Vi underströk det också kraftigt i jämställdhetskommitténs betänkande, och det har man gjort i propositionen och i utskottsbetänkandet.

Jämställdhetsarbetet måste föras på många områden. Vi har också under de senaste åren fått en bredd och ett djup på jämställdhetsarbetet som aldrig förr.

Jämställdhetskommittén med dess parlamentariska förankring har visat sig kunna fungera och agera på många olika områden. Jag kan nämna den intensiva information och opinionpåverkan kommittén ägnat sig åt. Vidare kan jag nämna vårt arbete att aktivera jämställdhetsarbetet i skolan, som har resulterat bl. a. i en praktisk försöksverksamhet som nu bevakas med stort intresse från olika håll.

Jag vill gärna säga att jag helt delar Alf Wennerfors uppfattning att man måste börja med barnen, och därför är detta ett område som vi tycker att det är viktigt att ha kommit in på. Jag kan här nämna vårt arbete på samhällsplaneringsområdet.

Det står alltmer klart att utan en samhällsplanering som tar sikte på att undanröja de många hinder för jämlikhet som finns inbyggda i vårt nuvarande samhälle, så når vi ingen jämställdhet i arbetslivet – vare sig med eller utan någon lag.

Vi har alltså försökt angripa dessa frågor på olika sätt. Kommitténs sekretariat deltar nu med viss jämställdhetsutbildning på Tekniska högskolan. Det är där många av framtidens planerare utbildas. Efter att ha deltagit i juryarbetet vid den stora arkitektävlingen om 1980-talets boende för jämställda män och kvinnor har kommittén med tävlingsbidragen som underlag framställt en miniatyrtställning om jämställdhet i boendet, som vi inom kort sprider i stor upplaga till organisationer och institutioner. Vi hoppas att den tillsammans med bifogat diskussionsmaterial skall sätta i gång en bred diskussion om hur man genom planering kan styra jämställdheten i den ena eller andra riktningen. Vi har också till de kommunala jämställdhetskomm-

mittéerna – det finns nu ca 30 kommuner som har jämställdhetskommittéer – sänt ut en checklista på vad som är viktigt att bevaka i den kommunala planeringen.

Jag skulle kunna fortsätta att berätta om jämställdhetskommitténs arbete, men min avsikt var inte att lämna någon heltäckande redogörelse utan bara att ta upp områden, som inte täcks av lagen, och ge exempel på hur arbetet ständigt pågår och breddas.

Jämställdhetsarbetet pågår ju i många andra former och initieras av andra organ – både statliga och privata – än av jämställdhetskommittén, som ju är ett litet organ. Här har tidigare flera gånger talats om det arbete som arbetsmarknadens parter är engagerade i. Det arbetet pågick redan innan jämställdhetsavtalen träffades 1977, och det har sedan dess intensifierats. Jag vill gärna understryka vad jag tidigare sagt, nämligen att den positiva inställning till jämställdhet på arbetsmarknaden som arbetsmarknadens parter genom avtalen gett uttryck för är en väsentlig förutsättning för ett framgångsrikt arbete.

Men lagen om jämställdhet i arbetslivet kommer – därom är jag övertygad – att fylla en viktig uppgift tillsammans med allt praktiskt jämställdhetsarbete.

Kommittén ger i sitt betänkande flera skäl till att en lagstiftning är viktig. Dessa skäl har också återgivits i propositionen:

1. En lag ger ett väsentligt och påtagligt uttryck för samhällets erkännande av principer om jämställdhet mellan kvinnor och män.

2. Den kan bli en utgångspunkt för aktiv opinionsbildning och attitydpåverkan och ett gott stöd för dem som arbetar på att främja jämställdheten och få bort kvardröjande könsfördomar.

3. Ett diskrimineringsförbud i lag ger ett skydd för den enskilde mot övergrepp eller orättvis behandling som bottnar i sådana fördomar, i oriktiga och oreflekterade föreställningar om skillnader mellan kvinnors och mäns förmåga och lämplighet för vissa arbeten, etc.

Jag tror att dessa skäl håller och att det också finns fler skäl. Jag tror också att de farhågor för byråkratisering och kineseri som en del hyser skall visa sig obefogade. Nu får ju också riksdagen tillfälle att ta ställning till själva förfarandet, eftersom utskottet enats om att detta skall tas in i lag.

Avslutningsvis vill jag säga att jag finner det angeläget att den organisationskommitté som skall pröva frågan om jämställdhetsombudets kansli etc. också kommer att få i uppdrag att pröva vissa frågor om gränsdragningen mellan jämställdhetsombudet och befintliga jämställdhetsorgan, t. ex. jämställdhetskommittén. Jag utgår från att detta skall bli möjligt, även om utskottets formulering på den punkten är snäv.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

ANNA-GRETA LEIJON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill ta upp frågan om jämställdhetskommitténs arbete med lagstiftningen. Jag tyckte uppriktigt sagt, Karin Andersson, att jag var ganska mild i min kritik av jämställdhetskommitténs sätt att arbeta. En

mycket stor del av det arbetet gick åt till att studera och diskutera utländska lagmodeller. Det hade varit bra om man ägnat en bråkdel av det intresset åt att se på förhållandena på den svenska arbetsmarknaden.

Detta förbättras tyvärr inte av att man i slutskedet av arbetet klistrade på några formuleringar där man intygade sin vördnad för det fackliga arbetet. Det var tyvärr inte något större intresse för att som utgångspunkt för bedömningen av den här lagstiftningen resonera om situationen i de svenska företagen och om vilka förutsättningar det fanns för ett arbete på grundval av de avtal som träffats.

Till sist, herr talman, vill jag säga att den här kritiken i och för sig inte riktar sig speciellt mot Karin Andersson själv.

KARIN ANDERSSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det var befogat att man ägnade viss tid åt att diskutera och titta på utländska lagmodeller, eftersom detta var en lagstiftning av en typ som vi tidigare inte haft i vårt land och som bjöd problem som det faktiskt var rätt svårt att knäcka. Det tror jag att de som sysslat med de lagtekniska frågorna kan intyga, även om de inte har möjlighet att göra det här.

Personligen har jag hela tiden hävdad – och jag har understrukt det även i dag – att det är de fackliga organisationernas arbete som ligger i botten. Men vad jag har svårt att förstå är att det förhållandet att det ligger en lag i botten skulle utgöra ett hinder för de fackliga organisationernas arbete. Det är på den punkten som jag har en annan uppfattning än Anna-Greta Leijon. Jag anser att man i betänkandet har gett det uttryck för uppskattning av de fackliga organisationernas arbete som jag själv anser att det är angeläget att ge uttryck för.

KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Marianne Stålberg började med att tala om en bok från 1930-talet. Låt mig så här mot slutet av debatten gå ännu längre tillbaka och börja att läsa upp ett citat ur riksdagsprotokollet från den 20 maj 1922. Talaren var en av de fem första riksdagskvinnorna, liberalen och yrkesinspektrisen Kerstin Hesselgren. Citatet kommer från den debatt som fördes i riksdagen, om kvinnor över huvud taget skulle få rätt att inneha statstjänst – debatten gällde alltså den s. k. behörighetslagen. Hon sade:

”Jag kan inte hjälpa, att jag tror, att vi här ha att göra med detsamma, som vi så ofantligt många gånger förut haft att göra med, nämligen en fördom. Fråga en präst, om han tycker, att en kvinna skall stå på predikstolen. 'Nej, visst inte, men domare kan hon bli.' Fråga en jurist, så få ni det svaret, att hon gärna kan stå på predikstolen, men domare får hon inte vara. Jag menar, att detta är en alldeles instinktiv känsla, en sorts begär att värja sitt eget yrke för den invasion som man fruktat från främmande håll, men jag tror också, att denna fördom inför verkligheten kommer att gå bort som dimmor, såsom andra fördomar ha gjort förut, när de ställts inför fakta. Och därför hoppas jag, att det inte skall dröja för länge, innan vi ställas inför sådana fakta, och

verkligen få se, att det man fruktat varit spökbilder och ingenting, som har sin motsvarighet i själva verkligheten.”

Behörighetslagen var ett av de första stegen på vägen mot jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet. Det var självklart för en liberal att delta i debatten den gången och ställa sig på kvinnornas sida, eftersom kvinnorna på den tiden inte ens i statens tjänst hade samma rätt som männen. I dag gäller det rätten och möjligheten för kvinnor – och i vissa fall män – att kunna få ta del i alla arbeten och dessutom skapa verkliga möjligheter för dem att göra det var och en efter sina förutsättningar.

Jag har noga läst i riksdagsprotokollen från 1922 och 1923, då behörighetslagen äntligen antogs, och jag har förundrats över hur mycket av det som sades från den liberala sidan då som är aktuellt än i dag. Fördomarna om vad som är lämpligt för kvinnor resp. män var kanske något större 1922 än 1979, men fortfarande känner vi det litet grand som Kerstin Hesselgren, när hon yttrade: ”Det är inte lätt, i synnerhet om man är kvinna, att försöka att komma med några nya skäl för denna sak. Det blir att gå på med det gamla ständigt och jämt, ända tills man får människor att lyssna.”

Från folkpartiets sida har vi talat för den typ av lagstiftning som riksdagen strax skall ta ställning till i snart tio år. Och de skäl som vi anförde första gången är fortfarande giltiga. Alla här har hört dem så många gånger att jag inte behöver upprepa dem. Vi är ju numera också alla här eniga om att det förekommer diskriminering på grund av kön och att det behövs en lag som förbjuder könsdiskriminering. Det är bra. Sedan kan man naturligtvis spegelfäktat här i kammaren om exakt hur en förbudsparagraf skall vara formulerad eller vem som skall ha bevisbördan för vad. Men jag tror inte att alla de människor – kvinnor – mest som faktiskt drabbas av könsdiskriminering och vill ha en ändring till stånd uppskattar den delen av debatten. De tänker nog mera rakt på sak, precis som alla deras systrar gjorde när behörighetslagen äntligen antogs 1923. Då låg det nämligen på alla riksdagsbänkar en skrivelse från 24 kvinnoföreningar av alla politiska färger med en uppfordran till riksdagen att äntligen anta behörighetslagen. Den slutade: ”Må det vara oss tillåtet att utsäga att kvinnor över hela landet hoppas och förväntar av årets riksdag ett klart besked att egenskapen att vara kvinna ej längre skall hindra en i övrigt kompetent person att söka och inneha statens ämbeten.”

Precis samma formulering med vissa småändringar när det gäller arbetstypen kunde användas i dag. Det råder också stor enighet om att vi inte kan nå jämställdhet mellan kvinnor och män enbart med förbud mot könsdiskriminering. Om vi verkligen skall nå resultat inom överskådlig tid krävs aktiva åtgärder. De åtgärderna kan inte staten ensam stå för. Det krävs medverkan av alla som berörs.

Vad samhället kan göra är att garantera att denna medverkan verkligen kommer till stånd, och det är denna garanti som ges i regeringens lagförslag. Lagförslagets påbud är i den delen mycket modererat och kräver inte någon plötslig, omstörtande verksamhet. Det är inget hot mot alla dem som redan i dag har ett arbete som de trivs med och vill stanna på, men det ger ett hopp för

alla dem som skall söka olika arbeten att de också skall ha en rimlig chans på sådana yrkesbanor som hittills i praktiken aldrig har varit öppna för dem.

Socialdemokraterna vill inte ha någon bestämmelse som absolut kräver aktiva åtgärder utan säger att vi i stället skall låta ansvaret helt ligga på arbetsmarknadens parter, eftersom de visat sig "beredda att axla sitt ansvar".

Herr talman! Det är utmärkt att t. ex. LO och SAF numera är beredda att axla sitt ansvar, och när de gör det så har de ju heller inget att frukta av den här lagen. Men riksdagen har också ett ansvar. Riksdagens och regeringens ansvar rör alla människor i det här landet. Det är det som är skälet till att vi bör lagstifta. Det är det som är skälet till att vi inte bara kan hänvisa till arbetsmarknadens parter.

Man kan beklaga att det är nödvändigt år 1979, men om man verkligen har en bestämd vilja att göra positiva förbättringar för människor, då måste man vara beredd att reformera också med lagstiftning. Det är därför folkpartiet har drivit på så hårt, så segt och så länge för den här lagen. Det är därför vi kommer att fortsätta att driva på med andra reformer även efter det att vi nått detta mål.

Låt mig, herr talman, sluta som jag började med att citera Kerstin Hesselgren:

"Ja, herr talman, hur än utgången blir i dag, så är jag nog alldeles säker på, att det finnes många här i kammaren, som med mig känna, att den idé, som denna proposition företräder, är en rättvis och riktig idé, som har framtiden på sin sida."

I detta anförande – under vilket förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – instämde Margot Håkansson, Britta Bergström, Olle Wästberg i Stockholm, Margareta Andrén, Bonnie Bernström, Holger Bergqvist, Torkel Lindahl och Hugo Bergdahl (samtliga fp).

ELIS ANDERSSON (c):

Herr talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 39 behandlas propositionen 175 om jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet. Förslaget är uppbyggt i två delar: för det första föreslås en lagstiftning mot könsdiskriminering, och för det andra åläggs arbetsgivarna att genom olika åtgärder underlätta jämställdhetsarbetet i arbetslivet.

Enligt min mening kan det vara väl motiverat att genom ett diskrimineringsförbud ge ett allmänt lagstöd för jämställdhetsarbetet.

Det är emellertid viktigt att man i det praktiska jämställdhetsarbetet bygger vidare på det arbete som inletts av parterna på arbetsmarknaden. Om man inte positivt gör detta, riskerar man att jämställdhetsarbetet som sådant kommer av sig – parterna på arbetsmarknaden har också ställt sig negativa till en lagstiftning.

Detta har jag tagit upp i min motion 2530, vilken avslagits av utskottet. Den socialdemokratiska reservation som är fogad vid betänkandet sammanfaller

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

emellertid med syftet i min motion, och jag kommer därför att vid en eventuell votering stödja denna reservation.

ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Jag vill fortsätta där Elis Andersson slutade och säga att skall det ske någonting på det här området som leder till varaktig jämställdhet, då måste detta åstadkommas direkt ute på arbetsplatserna. Det förutsätter avgörande förändringar i personalplanering, rekrytering, introduktion, utbildning, arbetsorganisation och arbetsmiljö. Det är i vardagsarbetet ute i företagen, i och genom de fackliga organisationerna – i samarbete med eller genom påverkan på företagsledningarna – som förändringar kan komma till stånd.

Mot den bakgrunden är det självklart att ansvaret för jämställdhetsarbetet i arbetslivet helt och fullt bör ligga på arbetsmarknadens parter, och jag inbegriper här också åtgärder på arbetsplatser där man i dag inte har kollektivavtal. Som Elis Andersson sade har parterna också visat sig vara beredda att ta detta ansvar genom de jämställdhetsavtal som nu har träffats på arbetsmarknaden.

Det har hittills varit främmande för svensk arbetsmarknad att när parterna i avtal, som de själva kommit överens om, varit beredda att reglera förhållanden i arbetslivet gå in med en lagstiftning mot parternas vilja. Det gör nu den folkpartistiska regeringen. Mot LO, TCO, och SAF går man in och lagstiftar i en fråga där jag tror att det med tanke på resultatet är viktigt att man har parterna med sig. Som Elis Andersson sade finns det stora risker att man nu kan misskreditera den här viktiga verksamheten. Man borde ha kunnat avvakta resultatet av jämställdhetsavtalen, innan man går in med en lagstiftning.

Nu bygger man upp en statlig byråkrati med jämställdhetsombud och en statlig jämställdhetsnämnd som skall övervaka att lagen efterlevs och förmå arbetsgivarna att följa lagens föreskrifter. Skall det bli någon effekt av detta – man talar ju om att det finns en miljon arbetstigare utan kollektivavtal, vilket jag tvivlar på, eftersom de nog på något sätt ändå kommer in i bilden – måste det dock bli fråga om en ganska omfattande byråkrati med många statliga jämställdhetsombud. Annars klarar man det inte. Här rör det sig främst om små företag. Det är förvånande att ett parti som brukar tala så mycket om att bekämpa den statliga byråkratin nu är beredd att bygga upp en omfattande sådan, vilket det enligt min mening måste bli om man skall få någon bredd på arbetet och någon kontroll över att lagen efterlevs. Införandet av jämställdhetsombud innebär alltså, enligt min mening, en ny form av övervakningsorgan på arbetsmarknaden, då ju ett statligt ombud skall kontrollera anställningsförhållanden, personalrekrytering och personalutbildning – sådant som hittills åvilat företag, arbetsgivare och fackliga organisationer.

Karin Ahrland sade att även riksdagen har ett ansvar, och jag vill understryka att vi verkligen har ett sådant. Inte minst med hjälp av den statliga förordning som vi antog för några år sedan kan vi här i kammaren se till att åtgärder vidtas på det statliga området, och det är en viktig uppgift för

oss här i riksdagen.

Men fattar vi nu ett beslut om ett statligt jämställdhetsombud, tror jag att det är omöjligt för dessa jämställdhetsombud, även om det blir flera hundra, att objektivt sätta sig in i de skillnader som råder mellan små och stora företag, olika branscher och olika regioner – och göra det bättre än dem som är verksamma i företagen.

Herr talman! Det är viktigt att göra reella framsteg för jämställdheten. Det är det vi socialdemokrater är mest intresserade av. Jag tror att vi med förtroende kan lägga ett ansvar för aktiva åtgärder på arbetslivets område på arbetsmarknadens parter. De har möjlighet att genom kollektivavtal, medbestämmandelagens § 32 och vid avtalsförhandlingar och löneförhandlingar verka för jämställdhet och att så många som möjligt, helst alla, bereds arbete. Inte minst kan vi här i kammaren verka för en sådan politik.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! Det har i de senaste inläggen sagts att arbetsmarknadens parter är emot den här lagen. Men låt mig då säga att TCO och SACO är för den och att de statliga och kommunala arbetsgivarna också ställer upp bakom den.

Vidare är ju de aktiva åtgärderna med den utformning som lagen har fått dispositiva, vilket betyder att de aktiva åtgärderna skall drivas av de fackliga organisationerna.

Risk för byråkrati, jag tror inte det. Varför skall det vara risk för byråkrati just när det gäller jämställdhet? Vid annan lagstiftning på arbetslivets område talar man inte om byråkrati. Dessutom innebär lagen ett skydd för den enskilda människan, och det är en viktig liberal princip.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Vi hade tidigare i debatten ett replikskifte beträffande var bevisbördan skulle ligga när det gäller 3 §. Jag uppskattar väldigt mycket att Karin Ahrland såg det mer som en skenfäktning om hur 3 § skulle vara utformad och var bevisbördan skulle ligga. Det är andra ting som är ofantligt mycket viktigare, sade Karin Ahrland, och det tyckte jag att hon uttryckte på ett utomordentligt sätt. Men eftersom Pär Granstedt misstänkliggjorde oss moderater beträffande avsikten med vårt förslag till utformning, och eftersom mina repliker tyvärr inte räckte till för att påpeka någonting som är rätt viktigt när det gäller Pär Granstedts och även övriga borgerliga ledamöters i utskottet tidigare agerande avseende vårt förslag till utformning, skall jag be att få citera vad som står i utskottsbetänkandet på s. 15 längst ned:

”Utskottet har emellertid inte uppfattat motionärernas förslag så att det skulle åsyfta att ge andra praktiska resultat än den bevisregel som föreslås i propositionen.”

Sedan kommer en mening till som är ganska viktig, Pär Granstedt:

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet

”Frågan torde i första hand gälla valet av lämplig juridisk metod.”

Detta står i bjärt kontrast mot det påstående som Pär Granstedt gjorde när han sade att lagen, med den utformning vi föreslog, skulle falla platt till marken. Så sade han inte för en vecka sedan.

ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Jag vill närmast ge en replik till Eva Winther. Till att börja med vill jag säga att TCO är emot lagstiftningen. Det är enbart SACO som har ställt sig positiv till den.

Sedan tror inte Eva Winther att det är någon risk för byråkrati. Men frågan är: Varför skall man bygga upp en helt onödig byråkrati? Vi tror inte att myndighetsinsatser på det här området kan föra jämställdheten mer framåt än insatser ute i företagen. Där är nu arbetsgivare och fackliga organisationer beredda att, genom det jämställdhetsavtal de har tecknat, göra ordentliga insatser på det här området. Jag tycker att man åtminstone hade kunnat avvakta resultatet av det innan man går in med någon lagstiftning.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! När det gäller TCO:s inställning kan jag bara redovisa vad TCO:s ordförande har sagt till mig – att man numera inte är emot lagen som sådan.

Låt mig också säga några avslutande ord om byråkratin. Jämställdhetsombudet skall i första hand ägna sig åt de arbetsplatser där vi inte har kollektivavtal.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber kammaren om ursäkt, men efter Alf Wennerfors inlägg måste jag faktiskt bemöta honom. Det kan vara riktigt att vi i utskottsbetänkandet behandlade det moderata förslaget med en oförtjänt välvilja. Men jag vill gärna citera det i utskottsbetänkandet som Alf Wennerfors avstod från att läsa upp, nämligen det som står omedelbart före hans citat:

”De av motionärerna – alltså moderaterna – föreslagna reglerna att den som anser sig diskriminerad skall göra detta sannolikt lider av den svagheten, att vederbörande måste föra bevisning om motpartens avsikt. Detta kan vara förenat med stora svårigheter, där ofta tillfälligheter i form av belagda, muntligt framförda åsikter o. d. kan bli avgörande.”

Det är just de svårigheterna som jag i tidigare inlägg har pekat på, och jag har framhållit att de förmodligen i praktiken kommer att innebära att den här lagstiftningen sätts ur spel genom att man inte kommer att kunna klara en sådan bevisning.

ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Jag vill bara påpeka att det i TCO:s remissyttrande redovisas en negativ inställning till en lagstiftning på detta område. Om sedan TCO:s ordförande mera personligt till Eva Winther sagt, att han är positiv till en

sådan, är det något som vi inte fått kännedom om.

När det sedan gäller spörsmålet om byråkrati är det klart, att det måste bli en ganska omfattande sådan, om man skall ha en effektiv kontroll över de många småföretag som skall övervakas av ett statligt jämställdhetsombud, i första hand de företag som står utanför kollektivavtal.

Statsrådet EVA WINTHER:

Herr talman! TCO:s remissyttrande gällde jämställdhetskommitténs förslag. Vi diskuterar i dag regeringens förslag till lag om jämställdhet i arbetslivet.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Det gagnar nu inte saken särskilt mycket att fäktas vidare med Pär Granstedt. Det som Pär Granstedt har varit med om att skriva i betänkandet står fast.

Herr talman! Jag föreslår att vi nu går till beslut.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av Bengt Fagerlund m. fl. samt 3:o) motionen nr 2533 av Lars Werner m.fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Anna-Greta Leijon begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapropositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Eivor Marklund begärt votering även beträffande kontrapropositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 1 antar reservationen nr 1 av Bengt Fagerlund m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit motionen nr 2533 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 139
Nej – 16
Avstår – 154

Onsdagen den
30 maj 1979

Jämställdhet mellan kvinnor och män i arbetslivet

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Bengt Fagerlund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	150
Nej	-	155
Avstår	-	4

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2533 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eivor Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 3 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2533 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	293
Nej	-	16
Avstår	-	1

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 2 av Alf Wennerfors och Filip Fridolfsson samt 3:o) motionen nr 2533 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Alf Wennerfors begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de

båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Eivor Marklund begärt votering även beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 4 antar reservationen nr 2 av Alf Wennerfors och Filip Fridolfsson röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 2533 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 61
Nej - 21
Avstår - 228

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 4 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Alf Wennerfors och Filip Fridolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Alf Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 244
Nej - 48
Avstår - 18

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Bengt Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anna-Greta Leijon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152
Nej - 154
Avstår - 3

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av Bengt Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anna-Greta Leijon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 151
Nej - 154
Avstår - 3

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 5 av Bengt Fagerlund m. fl. samt 3:o) motionen nr 2533 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Anna-Greta Leijon begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 7 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 150
Nej - 154
Avstår - 4

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av Bengt Fagerlund m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anna-Greta Leijon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 8 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 144
Nej - 156
Avstår - 9

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 7 av Bengt Fagerlund m. fl. samt 3:o) motionen nr 2533 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Anna-Greta Leijon begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

Jämställdhet mel- lan kvinnor och män i arbetslivet

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 143
Nej - 155
Avstår - 11

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 8 av Bengt Fagerlund m. fl. i motsvarande del samt 3:o) motionen nr 2533 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Anna-Greta Leijon begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av Bengt Fagerlund m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 146
Nej - 154
Avstår - 8

Mom. 11 och 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av Bengt Fagerlund m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anna-Greta Leijon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Onsdagen den
30 maj 1979

*Jämställdhet mel-
lan kvinnor och
män i arbetslivet*

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 11 och 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av Bengt Fagerlund m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 146
Nej - 154
Avstår - 9

Mom. 13

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 14

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 9 av Bengt Fagerlund m. fl. samt 3:o) motionen nr 2533 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Anna-Greta Leijon begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapropositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av Bengt Fagerlund m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anna-Greta Leijon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 144
Nej - 154
Avstår - 9

Mom. 15

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

Finansiering av bostadsbyggandet

Mom. 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 392 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eivor Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 392 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 293
Nej - 15

Mom. 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2152 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eivor Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2152 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eivor Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 289
Nej - 15
Avstår - 1

§ 5 Finansiering av bostadsbyggandet

Föredrogs civilutskottets betänkande 1978/79:40 med anledning av motion om finansiering av bostadsbyggande m. m.

I detta betänkande behandlades den med anledning av propositionen 1978/79:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret

1979/80, m. m. (kompletteringsproposition) väckta motionen 1978/79:2694 av Per-Olof Strindberg m. fl. (m), vari hemställdt

1. att riksdagen skulle anhålla att regeringen lät ändra bostadsfinansieringsförordningen i syfte att vidga utrymmet för belåning utöver det statliga lånet,

2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts rörande utrymme på kreditmarknaden för tillkommande lån med förkortad amortering och rak amortering,

3. att riksdagen skulle anhålla att regeringen lät ändra bostadsfinansieringsförordningen i syfte att avskaffa markvillkoret och öppna möjligheter att efterge anbudsvillkoret,

4. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att ramen för icke statligt belånat bostadsbyggande borde uppgå till 8 000 lägenheter.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2694.

Reservation hade avgivits av Per-Olof Strindberg, Per-Erik Nisser och Göthe Knutson (samtliga m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2694 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Vi har – därom torde de flesta vara ense – ett otillräckligt bostadsbyggande i vårt land. Riksdagen har också tidigare i vår gjort ett principuttalande om behovet av en ökad bostadsproduktion, utan att då närmare redovisa hur detta skall uppnås.

I motionen 2694 har vi från moderata samlingspartiet redovisat konkreta förslag för att stimulera bostadsbyggandet. Vi har bl. a. föreslagit att man bör vidga möjligheten att erhålla statliga lån även i de fall då det uppstår överkostnader. Sådana accepteras nu endast i mycket begränsad omfattning.

Utskottsmajoriteten avvisar vårt förslag, som enligt utskottsskrivningen ”syftar till att underlätta byggandet av bostadsrättshus och småhus med stora överkostnader”. Vem har påstått det? ”Dessa överkostnader skulle” – fortsätter utskottet – ”dels inte vara hinder för lån och dels grunda särskilda prioriterade krediter med en utformning som gör dem tillgängliga endast för personer med stark betalningsförmåga.” Jag undrar om utskottsmajoriten kan tala om för mig var det står i vår motionskrivning.

Utskottsmajoriteten avvisar vårt förslag på ett både felaktigt och märkligt sätt.

Vad förslaget syftar till är att främja bostadsbyggandet – öka lånemöjligheterna även för icke kapitalstarka personer. De kapitalstarka kan i allmänhet klara sina finansieringsproblem.

Den av oss föreslagna tilläggsbelåningen skulle dessutom ha den fördelen att statsbudgeten inte skulle belastas med ytterligare räntesubventioner. Tilläggsbelåningen skulle, det framhålls i motionen, inte ges en sådan

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

*Finansiering av
bostadsbyggandet*

Onsdagen den
30 maj 1979

*Finansiering av
bostadsbyggandet*

utförning att den enbart skulle te sig positiv för låntagaren. Därmed skulle de av oss föreslagna lånemöjligheterna inte bidra till några lyxbyggen. Däremot skulle de kunna bidra till ett ökat såväl villabyggande som byggande av flerfamiljshus, och det var ju detta som riksdagen uttalade sig för.

Utskottsmajoriteten yrkar även avslag på vårt förslag om att avskaffa markvillkoret, vilket enligt vår mening i hög grad begränsar enskilda och önskvärda insatser på bostadsområdet. Enligt utskottsmajoriteten skulle vårt förslag "innebära ett uppgivande av tidigare godkända förutsättningar för att fullfölja ett bostadssocialt inriktat byggande".

Herr talman! Detta är ett påstående som till nöds skulle kunna accepteras i en illa underbyggd valbroschyr men som är utomordentligt anmärkningsvärt i ett utskottsbetänkande, accepterat som majoritetsskrivning inte bara av socialdemokraterna utan även, förvånansvärt nog, av centerns och folkpartiets utskottsledamöter.

När det sedan gäller det enskilt finansierade bostadsbyggandet är jag medveten om att några ramar inte har preciserats. Däremot utgick man i budgetpropositionen från att det skulle röra sig om 5 000 lägenheter. Vi har även på denna punkt önskat markera behovet av en högre ambitionsnivå.

Utskottsmajoriteten avvisar på alla punkter moderatförslaget, som verkligen skulle kunna bidra till ett ökat bostadsbyggande. Man gör det utan att själv presentera några egna lösningar. Detta är att beklaga, för i annat fall kunde vi ha fått en debatt om vilka vägar vi skall gå för att stimulera bostadsproduktionen. Som det nu är har vi ställt konkreta förslag som avvisats av utskottet. Det vore intressant om utskottets talesman försökte ge konkreta förslag på vad utskottet vill göra i stället.

Jag yrkar, herr talman, bifall till moderatreservationen fogad till civilutskottets betänkande nr 40.

KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Vi har i utskottet behandlat den moderata motionen ganska kortfattat. Det tycker jag är förklarligt; vi har alldeles nyligen haft en bostadspolitisk debatt i kammaren då vi gått igenom bostadsbyggandets omfattning och villkoren för bostadsbyggandet. Då underströk utskottet det angelägna i att bostadsbyggandets omfattning inte skulle gå ned utan att regeringen på olika sätt skulle verka för ett ökat bostadsbyggande. Det var vi med undantag av regeringsföreträdarna ense om. Jag tänker som talesman för utskottet inte ta upp någon ny bostadspolitisk debatt med anledning av den här motionen, som har väckts av moderaterna med anledning av kompletteringspropositionen.

Per-Olof Strindberg sade att det inte står någonstans i motionen att de föreslagna åtgärderna skulle få de effekter utskottet anger. Vi är medvetna om att det inte står i motionen. Men effekterna av vad man föreslår i motionen blir de utskottet har angivit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

PER-OLOF STRINDBERG (m):

Herr talman! Riksdagen har efter det att vi hade den förra bostadspolitiska debatten uttryckt önskemål om ett ökat bostadsbyggande. Moderata samlingspartiet har tagit riksdagen ad notam och försökt visa på vägar för att genomföra ett ökat bostadsbyggande. Jag tycker det är förvånansvärt att utskottet har avvisat de förslagen så enkelt.

Det skulle vara intressant att få veta vilka bostadssociala mål man skulle äventyra genom att följa förslagen i den moderata motionen.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Per-Olof Strindberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 40 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Per-Olof Strindberg begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 253

Nej - 47

§ 6 Försöksverksamhet med s. k. kontraktsvård av narkotikamissbrukare som har begått brott

Föredrogs justitiekammarens betänkande 1978/79:39 med anledning av propositionen 1978/79:182 om försöksverksamhet med s. k. kontraktsvård av narkotikamissbrukare som har begått brott jämte motioner.

I propositionen 1978/79:182 hade regeringen (justitiedepartementet) efter lagrådets hörande föreslagit riksdagen att anta i propositionen framlagt förslag till lag med vissa bestämmelser om handläggningen av brottmål i anslutning till försöksverksamhet på narkomanvårdens område.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

I propositionen föreslås en tidsbegränsad lag enligt vilken domstol i mål om ansvar för brott, på vilket kan följa fängelse, under vissa förutsättningar kan förklara målet vilande i avbidan på att den tilltalade har undergått

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

*Försöksverksamhet
med s. k. kon-
traktsvård av nar-
kotikamissbrukare
som har begått
brott*

Onsdagen den
30 maj 1979

*Försöksverksamhet
med s. k. kon-
traktsvård av nar-
kotika missbrukare
som har begått
brott*

narkomanvård enligt särskild behandlingsplan. Lagen avses ge stöd för en till Ulleråkers sjukhus i Uppsala knuten försöksverksamhet med s. k. kontraktsvård av narkotika missbrukare som har begått brott.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2671 av Karl Boo m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som anförts i motionen om planering och uppföljning av försöksverksamhet med s. k. kontraktsvård, och

1978/79:2677 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen beslutade avslå propositionen 1978/79:182 (yrkandet 1), att riksdagen skulle anhålla hos regeringen om förslag i syfte att bygga ut kriminalvårdens öppna behandlingshem och att öka antalet platser på drogfria avdelningar inom kriminalvården (yrkandet 2) och att riksdagen uttalade att behandlingsarbetet inom kriminalvården borde inriktas på arbetsrehabilitering och att möjligheter öppnades för alla fångar att genomgå meningsfull teoretisk utbildning och yrkesutbildning (yrkandet 3).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande avslag på propositionen skulle avslå motionen 1978/79:2677 i denna del (yrkandet 1),

2. att riksdagen skulle anta det i propositionen 1978/79:182 framlagda förslaget till lag med vissa bestämmelser om handläggningen av brottmål i anslutning till försöksverksamhet på narkomanvårdens område med de ändringarna att 2 och 3 §§ skulle erhålla av utskottet föreslagen lydelse,

3. att riksdagen beträffande tillsättandet av planerings- och uppföljningsgrupp med anledning av motionen 1978/79:2671 såsom sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför i detta hänseende,

4. att riksdagen beträffande drogfria avdelningar m. m. skulle avslå motionen 1978/79:2677 i denna del (yrkandet 2),

5. att riksdagen beträffande arbetsrehabilitering m. m. skulle avslå motionen 1978/79:2677 i denna del (yrkandet 3).

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! I den här propositionen lägger regeringen fram ett förslag om vad man kallar kontraktsvård av narkotika missbrukare som har begått brott. Det gäller en försöksverksamhet, som skall bedrivas vid Ulleråkers sjukhus och som beräknas omfatta ett 50-tal personer under en treårsperiod. De som kan komma i fråga är personer som har begått brott, vilka kan föranleda fängelsestraff, och som missbrukar narkotika. Lagförslaget öppnar en möjlighet för domstolen att förklara målet vilande, om den åtalade går in i försöksverksamheten.

Anledningen till att det kallas kontraktsvård är att missbrukaren får skriva under ett kontrakt, där han förklarar sig villig följa en behandlingsplan. Själva kontraktet har dock ingen som helst rättslig betydelse. Bedömer däremot vårdinstitutionen, dvs. Ulleråkers sjukhus, att missbrukaren inte fullföljer

behandlingsplanen, tas målet upp inför domstol på nytt och avgörs. Även om behandlingsplanen fullföljs, skall målet förr eller senare avgöras, och den åtalade riskerar ett kännbart straff. Anknytningen till Ulleråkers sjukhus gör att det i stort sett bara är personer från Uppsala och Stockholms län som kan komma i fråga.

Förslaget är utformat efter modell av det civil commitment-system som finns i vissa av USA:s stater. Det är en behandlingsform, om vars resultat det råder mycket stor tveksamhet. Detta återspeglas också i att det bland remissinstanserna finns mycket delade meningar om huruvida den föreslagna försöksverksamheten bör startas eller inte – detta trots att man har inskränkt sig till en ren myndighetsremiss och inte gett organisationer som RFHL, KRUM, RSMH och ALRO möjlighet att yttra sig. Samtliga dessa organisationer kan genom sina erfarenheter förväntas inta väl genomtänkta ståndpunkter till förslaget.

Kritiken mot den föreslagna försöksverksamheten är väsentlig. Man har från olika håll hävdad att förslaget strider mot principen att brottmål skall avgöras så snart som möjligt. Vidare har anförts att det blir en lagstiftning som bara kommer att beröra personer som bor i en viss del av landet. Härtill kommer att målet ändå skall avgöras och att det kan komma att ske mitt under pågående behandling. Det finns då inga garantier för att inte straffet kan komma att bli kännbart och innebära frihetsberövande, vilket kan leda till att hela behandlingsarbetet spolieras.

Socialstyrelsen har i sitt remissvar också hävdad att försöksverksamhet av det här slaget, om den skall genomföras, samtidigt bör bedrivas vid flera skilda institutioner för att möjliggöra en större objektivitet i resultatvärderingen. Vpk delar dessa uppfattningar.

När brottmål hålls vilande vid domstol, innebär detta en risk för rättssäkerheten, och det kommer framför allt att drabba dem som av olika anledning inte klarar att fullfölja behandlingsplanen. Hela systemet med kontraktsvård kommer f. ö. att rubba rättssäkerheten och likheten inför lagen. Bara ett fåtal kan välja en vårdform som kan komma att påverka påföljden för brottet.

Herr talman! Det framgår av utskottets skrivning att utskottet är mycket tveksamt till hela frågan om kontraktsvård. Utskottet pekar på att förslaget utsatts för en delvis hård kritik både i den allmänna pressdebatten och av lagrådets ledamöter. Utskottet säger på s. 3 att man i stora delar ställer sig bakom denna kritik. Man har invändningar av principiell natur och ifrågasätter om denna verksamhet kan vara förenlig med vedertagna rättsgrundsatser. Utskottet anmärker också på att förslaget strider mot principen att brottmål skall avgöras så fort som möjligt.

Invändningarna har enligt utskottets mening avsevärd tyngd. Ändå går utskottet med på förslaget. Det tycker jag är anmärkningsvärt efter den mycket kraftiga kritik som utskottet har levererat mot förslaget. Det är tydligt att man resonerat som så att ändamålet helgar medlen, och sedan bortser utskottet från rättssäkerheten, likheten inför lagen och andra principiella invändningar.

*Försöksverksamhet
med s. k. kon-
traktsvård av nar-
kotika missbrukare
som har begått
brott*

Onsdagen den
30 maj 1979

*Försöksverksamhet
med s. k. kon-
traktsvård av nar-
kotikamissbrukare
som har begått
brott*

Det råder inget tvivel om att det inom kriminalvården måste utvecklas metoder för att påverka narkotikamissbruket. Men vpk tycker inte att det torftiga förslag som presenteras i propositionen, vars hållpunkter är ett vilande hot om fängelsestraff, 6-8 veckors klinisk behandling och därefter poliklinisk kontroll av eventuella återfall i missbruk, kommer att ha några betydelsefulla behandlingseffekter. Vi är övertygade om att bättre resultat kan nås genom att man ger ytterligare resurser för att skapa drogfria avdelningar vid fängelserna. Det är nämligen ett faktum att alla missbrukare som i dag dömts till fängelsestraff och som uttryckligen vill komma till drogfria avdelningar för att ta sig ur sitt missbruk inte kan få plats på det fåtal avdelningar som finns.

Vidare måste stora resurser tillföras för att bygga ut kriminalvårdens öppna behandlingshem, där man når goda resultat. Vidare måste behandlingen inom kriminalvården ges en konkret arbetsrehabiliterande inriktning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motionen 2677.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Det är inte svårt att hitta kritiska infallsvinklar när man går att bedöma detta förslag om s. k. kontraktsvård av narkomaner som begått brott. Det framgick av Inga Lantz anförande att såväl under remissbehandlingen av den särskilda departementspromemorian, som utarbetats i ämnet, som vid lagrådets genomgång av förslaget har det framkommit mycket allvarliga invändningar både från narkomanvårdssynpunkt och med avseende på lagstiftningens utformning.

Självklart är att de båda utskott som i riksdagen har berett ärendet, socialutskottet och justitieutskottet, har tagit starkt intryck av den kritik som framförts. Det är också riktigt, som Inga Lantz antydde i sitt anförande, att utskotten är tveksamma intill gränsen av ett avstyrkande.

Jag har ingenting att erinra mot den beskrivning som Inga Lantz gett av lagförslaget. Det var en objektiv och god skildring av det. Men jag måste säga att när vi i justitieutskottet efter hörande av socialutskottet, som i sin tur hade anordnat en särskild hearing med intressenter på området, kommit fram till ett tillstyrkande av propositionen, har det sin förklaring i de kunskaper man förvärvat om den mycket svårbemästrade narkotikasituationen på många av kriminalvårdens anstalter, och inte minst om den utveckling som ägt rum under senare år.

Utskottet har den uppfattningen att det är angeläget att man prövar olika metoder, även okonventionella sådana, för att om möjligt komma fram till en förbättring av läget. Det är ingen inom justitieutskottet som har inbillat sig att man med det här förslaget skulle uppnå annat än i bästa fall ett ringa bidrag till lösning av problematiken. Men även sådana bidrag menar utskottet att man måste ta vara på.

Nöd bryter lag, säger man. Det är kanske inte en helt adekvat beskrivning av den aktuella situationen, även om den kanske är litet bättre än Inga Lantz talesätt att ändamålen helgar medlen. Det är dock faktiskt så att nöden på detta område är så stor att man kan försvara att vi temporärt bryter mot

principer som man i andra fall finner det angeläget att slå vakt om.

I sin avslagsmotion har kommunisterna utan närmare motivering påyrkat att riksdagen hos regeringen skall begära vissa resursförstärkningar – och detta har Inga Lantz här upprepat. Det kan man naturligtvis alltid önska sig. Någon nyhet är det inte heller. Men det kan kanske vara på sin plats att i detta sammanhang erinra om att riksdagen i vår vid behandlingen av justitieutskottets betänkande 32 med anledning av kriminalvårdsavsnittet i budgetpropositionen uttalat sin tillfredsställelse med de planer som det "igenrostade justitiedepartementet" – för att nu citera en ledamot av denna kammare – redovisat såväl med avseende på inrättande av narkotikafria avdelningar på anstalterna som utbyggnaden av antalet s. k. § 34-placeringar – dvs. just sådant som kortfattat omnämnes i kommunistmotionen. Även i övrigt – naturligtvis bortsett från avslagsyrkandet – är förslagen i kommunistmotionen tillgodosedda, och utskottet har inte funnit anledning att föreslå riksdagen att göra någon särskild framställning till regeringen om saken.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis, när jag nu yrkar bifall till utskottets hemställan, än en gång understryka att det är två omständigheter som har föranlett utskottets ställningstagande, nämligen dels narkotikasituationen på kriminalvårdens anstalter, dels det förhållandet att det rör sig om en till tre år begränsad försöksverksamhet.

I detta anförande instämde Åke Polstam (c).

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Bertil Lidgard instämmer nästan till alla delar i mitt anförande och vitsordar att mycket allvarliga invändningar har förekommit mot detta lagförslag och att man har varit tveksam intill gränsen av ett avstyrkande. Det är svårt att förstå att man ändå har avstyrkt vpk-motionen och tillstyrkt detta förslag om man är så tveksam till förslaget som man säger att man har varit vid behandlingen.

Bertil Lidgard hänvisar till att narkotikasituationen är så svår. Vi menar att man då måste vidta andra åtgärder, som jag sade, t. ex. att ge ökade resurser för att få fler drogfria avdelningar inom våra fängelser, att se till att vi får fler och bättre behandlingshem för narkotika missbrukare. I detta lagförslag frångår man ju principen om allas likhet inför lagen. Vidare frångår man principen om att det faktum att någon är påverkad inte skall inverka på rättsbedömningen. När behandlade man t. ex. en alkoholpåverkad person annorlunda vid en straffmätning?

Det är så mycket i detta förslag som är fel, och det är förvånande, med tanke på vad Bertil Lidgard har sagt, att man inte har tillstyrkt vpk-motionen och tagit konsekvenserna av den mycket stora tveksamheten.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Inga Lantz talar om att man borde tillföra institutionerna ytterligare resurser. Det är faktiskt på det sättet, och det framgick av mitt

Onsdagen den
30 maj 1979

*Försöksverksamhet
med s. k. kon-
traktsvård av nar-
kotikamissbrukare
som har begått
brott*

anförande, att den saken hanterade vi här i riksdagen tidigare i våras, och då hade det från regeringens sida uttalats att man skulle öka de resurser som ni begär i kommunistmotionen. Från utskottets sida ser vi detta som en liten påplussning, ett litet försök, som skall ge ett ringa bidrag men dock kanske ett bidrag till lösningen av ett problem som är mycket stort och mycket skrämmande.

INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Vad jag förstår så finns det redan i nuvarande lagstiftning möjlighet att göra upp en sådan här behandlingsplan inom 34 §. Jag tycker mig se hela debatten och utskottets betänkande som en kapitulation till följd av att man inte har lyckats skapa vettiga alternativ inom kriminalvården. Och för den sakens skull sätter man alltså rättssäkerheten ur spel, vilket är väldigt allvarligt.

BERTIL LIDGARD (m):

Herr talman! Det Inga Lantz säger om § 34-möjligheterna låter bestickande. Men vi har faktiskt prövat detta inom utskottet och kommit fram till att av en massa olika skäl kan man inte nå riktigt lika långt med en lösning efter § 34-linjen som man kan göra på detta sätt.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2677 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitieutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2677 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 286
Nej – 16
Avstår – 1

Mom. 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4 och 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2677 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inga Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller justitiekammarens hemställan i betänkandet nr 39 mom. 4 och 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2677 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inga Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283
Nej - 16
Avstår - 1

§ 7 Ändring i arrendelagstiftningen

Föredrogs lagutskottets betänkande 1978/79:23 med anledning av propositionen 1978/79:183 om ändring i arrendelagstiftningen jämte motioner.

I propositionen 1978/79:183 hade regeringen (justitiedepartementet) – efter hörande av lagrådet – föreslagit riksdagen att anta

1. lag om ändring i jordabalken,
2. lag om ändring i lagen (1957:390) om fiskearrenden,
3. lag om ändring i lagen (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen läggs fram förslag till förstärkning av jordbruksarrendatorernas besittningsskydd.

Vid prövningen av arrendeavgiftens storlek i en förlängnings- eller villkorstvist skall enligt förslaget bl. a. arrendeställets avkastningsförmåga kunna beaktas. Om den begärda avgiften är för hög i förhållande till avkastningsförmågan, skall avgiften sättas ned till skäligt belopp.

Vidare föreslås att jordägaren inte längre skall ha ovillkorlig rätt att överta brukandet av arrendestället vid arrendetidens utgång. En förutsättning för övertagandet skall vara att det inte är obilligt mot arrendatorn att arrendeförhållandet upphör.

Om arrendatorn har avlidit under arrendetiden, får dödsboet bättre möjligheter än f. n. att behålla arrendestället under den tid som behövs för

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

Ändring i arren- delagstiftningen

avveckling.

I tillämpliga delar gäller de nya reglerna också i fråga om bostadsarrende och fiskearrende.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1979.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:312 av Jörn Svensson m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade att införa rätt till friköp av tomtmark för bostadshus på ofri grund och att anta av motionärerna framlagt förslag till lag om friköp av tomtmark för hus på ofri grund,

1978/79:1204 av Ivan Svanström (c) och Bernt Ekinge (fp),

dels den med anledning av propositionen 1978/79:85 väckta motionen 1978/79:2165 av Gunnar Olsson (s) och Grethe Lundblad (s) – vilken motion remitterats till jordbruksutskottet och sedermera överlämnats till lagutskottet,

dels de med anledning av propositionen 1978/79:183 väckta motionerna

1978/79:2603 av Lennart Andersson m. fl. (s), vari yrkats att riksdagen skulle anta propositionens förslag till lag om ändring i jordabalken med de ändringar att

1. när det gällde bestämmande av arrendeavgift vid förlängning av arrendeavtal 9 kap. 9 § skulle ha den lydelse som motionärerna föreslagit, innebärande att vid fastställande av villkor vid förlängning av arrendeavtal arrendeavgiften skulle bestämmas till belopp som med hänsyn till arrendeställets avkastning, arrendeavtalets innehåll och omständigheterna i övrigt var att anse som skäligt,

2. när det gällde övergångsbestämmelserna att tredje stycket skulle ha den lydelse som motionärerna föreslagit, innebärande att den nya lydelsen av 9 kap. 8 § om begränsning i jordägarens rätt till självinträde skulle bli tillämplig från och med ikraftträdandet, om antingen arrendatorn ensam eller arrendatorn och före honom hans make eller någon av hans föräldrar vid arrendetidens utgång brukat arrendestället under sammanlagt minst 10 år eller om den arrendetid som löpte vid ikraftträdandet enligt avtalet utgick först sedan arrendeförhållandet varat minst 10 år,

1978/79:2604 av Karl Boo m. fl. (c), vari yrkats

1 a) att riksdagen skulle anta av motionärerna föreslagen lydelse av 9 kap. 9 § jordabalken, innebärande att vid fastställande av villkor vid förlängning av arrendeavtal skulle arrendeavgiften bestämmas till belopp som med hänsyn till arrendeställets avkastningsförmåga, arrendeavtalets innehåll och omständigheterna i övrigt var att anse som skäligt,

b) att riksdagen godkände vad i motionen anförts i fråga om bestämning av arrendeavgiften,

c) att riksdagen godkände vad i motionen anförts angående arrendators egna åtgärder som grund för arrendehöjningar,

2. att riksdagen beslutade att samtliga lagändringar i sin helhet skulle träda i kraft den 1 juli 1979,

1978/79:2637 av Hans Wachtmeister m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen beslutade att avslå föreslagen ändring i 9 kap. 8 § punkt 3 i förslaget till lag om ändring i jordabalken, och

1978/79:2638 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats att riksdagen beslutade att med ändring av propositionen i motsvarande delar hos regeringen hemställa om förslag till förändringar i arrendelagstiftningen i enlighet med i motionen framfört 6-punktsprogram.

Utskottet hemställde

1. beträffande bestämmande av arrendeavgift att riksdagen skulle

a. avslå motionen 1978/79:2638, i denna del,

b. med anledning av propositionen 1978/79:183, i denna del, samt motionen 1978/79:2603, yrkandet 1, och motionen 1978/79:2604, yrkandena 1 a och 1 b, anta 9 kap. 9 § i det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i jordabalken med den lydelse utskottet föreslagit, innebärande att huvudregeln om att arrendeavgiften skulle utgå med skäligt belopp vid förlängning av arrendeavtal skulle kompletteras med en bestämmelse om att om jordägaren och arrendatorn inte kunde enas om avgiftens storlek, skulle avgiften bestämmas så att den kunde antas motsvara arrenderättens värde med hänsyn till arrendeställets avkastningsförmåga, arrendeavtalets innehåll och omständigheterna i övrigt,

2. beträffande inverkan av arrendators investeringar på arrendeavgiften att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2604, yrkandet 1 c, och med anledning av motionen 1978/79:2638, i denna del, godkände vad utskottet anförde,

3. beträffande rätten till självinträde att riksdagen med avslag på motionen 1978/79:2637 och motionen 1978/79:2638, i denna del, skulle anta 9 kap. 8 § förslaget till lag om ändring i jordabalken,

4. beträffande bostadsarrende att riksdagen med anledning av propositionen, i denna del, motionen 1978/79:2603, yrkandet 1, och motionen 1978/79:2604, yrkandena 1 a och 1 b, skulle anta 10 kap. 6 § förslaget till lag om ändring i jordabalken med den lydelse utskottet föreslagit, innebärande en anpassning till den omarbetning av 9 kap. 9 § som utskottet ovan föreslagit,

5. beträffande övergångsbestämmelserna att riksdagen med bifall till motionen 1978/79:2603, yrkandet 2, och med anledning av propositionen, i denna del, och motionen 1978/79:2604, yrkandet 2, skulle anta övergångsbestämmelserna i förslaget till lag om ändring i jordabalken med den lydelse utskottet föreslagit,

6. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i jordabalken i den

mån det inte omfattades av vad utskottet hemställt under mom. 1–5,

7. beträffande fiskearrende att riksdagen med anledning av propositioner, i denna del, motionen 1978/79:2603, yrkandet 2, och motionen 1978/79:2604, yrkandet 2, skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen (1957:390) om fiskearrenden med den ändringen att övergångsbestämmelserna skulle erhålla den lydelse utskottet föreslagit, innebärande en ändring till följd av de av utskottet föreslagna övergångsbestämmelserna i förslaget till lag om ändring i jordabalken,

8. att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen (1978:188) om arrendenämnder och hyresnämnder,

9. beträffande muntliga arrendeavtal att motionen 1978/79:1204 ej för-
ledde någon riksdagens åtgärd,

10. beträffande hembudsskyldighet att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2165,

11. beträffande inlösningsrätt för jordbruksarrendatorer att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2638, i denna del,

12. beträffande inlösningsrätt för bostadsarrendatorer att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:312.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande bestämmande av arrendeavgift av Joakim Ollén (m) och Olle Aulin (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen skulle

a. avslå motionen 1978/79:2638, i denna del,

b. med avslag på motionerna 1978/79:2603, yrkandet 1, och motionen 1978/79:2604, yrkandena 1 a och 1 b, anta 9 kap. 9 § i det i propositionen 183 framlagda förslaget till lag om ändring i jordabalken,

2. beträffande rätten till självinträde av Joakim Ollén (m) och Olle Aulin (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa

att riksdagen skulle

a. med bifall till motionen 1978/79:2637 avslå propositionen såvitt avsåg 9 kap. 8 § förslaget till lag om ändring i jordabalken,

b) avslå motionen 1978/79:2638, i denna del,

c. som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anført om arrendelagskommitténs fortsatta utredningsarbete,

3. beträffande bostadsarrende av Joakim Ollén (m) och Olle Aulin (m) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 1 – ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen skulle anta 10 kap. 6 § förslaget till lag om ändring i jordabalken,

4. beträffande övergångsbestämmelserna av Joakim Ollén (m) och Olle Aulin (m) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 2 – ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen, i denna del, och motionen 1978/79:2637 samt med avslag på motionen 1978/79:2603, yrkandet 2, och motionen 1978/79:2604, yrkandet 2, skulle anta övergångsbestämmelserna i lagen om ändring i jordabalken med den lydelse reservanterna föreslagit, innebärande att de nya bestämmelserna skulle gälla även i fråga om arrendeavtal som ingåtts före ikraftträdandet,

5. beträffande övergångsbestämmelserna av Joakim Ollén (m) och Olle Aulin (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med avslag på motionerna 1978/79:2603, yrkandet 2, och motionen 1978/79:2604, yrkandet 2, skulle anta övergångsbestämmelserna i förslaget till lag om ändring i jordabalken,

6. beträffande fiskearrende av Joakim Ollén (m) och Olle Aulin (m) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 2 – ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen, i denna del, och motionen 1978/79:2637, i denna del, skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen (1957:390) om fiskearrenden med den lydelse reservanterna föreslagit,

7. beträffande fiskearrende av Joakim Ollén (m) och Olle Aulin (m) som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 5 – ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen skulle anta förslaget till lag om ändring i lagen (1957:390) om fiskearrenden.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Den proposition om ändring i arrendelagstiftningen som ligger till grund för det lagutskottsberäkande som vi nu behandlar har till huvudsakligt syfte att stärka arrendatorernas besittningsskydd. Det är i och för sig ett lovvärt syfte, som vi i så gott som alla delar ställer oss bakom. Men det är viktigt att det sker en rimlig avvägning mellan jordägarens rätt att träffa dispositioner över den mark han äger och arrendatorns rätt att förfoga över jorden. Förskjuts avvägningen för mycket åt det ena eller det andra hållet motverkas lagens syfte. Anser jordägaren att det t. ex. inte lönar sig att arrendera ut jorden eller att det lagstiftningsvägen läggs alltför stora hinder i vägen för honom att få arrendeförhållandet upplöst, blir han i fortsättningen ovillig att lämna ut sin jord till arrende. Utbudet av arrendejord kommer då att minska kraftigt till nackdel för alla de arrendatorer som är i behov av sådan jord. Det krävs alltså en finstämd avvägning mellan dessa olika berättigade intressen.

Eftersom lagens utformning alltså är av stor betydelse från jordbrukspolitisk synpunkt borde det ha varit en självklarhet att det utskott i riksdagen som har att bedöma jordbruksfrågor fått yttra sig i ärendet, innan det avgörs av kammaren. Till min förvåning avstyrkte lagutskottet under ärendets handläggning min begäran om att inhämta jordbruksutskottets synpunkter på

lagförslaget. Vi får alltså nu klara oss utan den värdefulla bedömningen. Men jag vill framhålla att det är anmärkningsvärt att utskottet motsatt sig ett yrkande om en allsidig belysning av ett svårbedömt ärende. Det har gått mer känsla än förnuft i behandlingen av den här frågan, vilket jag allvarligt beklagar.

Från moderat håll har vi i utskottet haft vissa erinringar mot propositionen, vilket framgår av reservationerna till betänkandet. Det gäller först den lagtekniska utformningen av reglerna om bestämmande av arrendeavgift vid förlängning av arrendeavtal. Här stöder vi propositionens förslag till alla delar och finner det egendomligt att folkpartiets företrädare i utskottet inte har ställt sig bakom förslaget från den egna regeringen utan har gett sitt bifall till socialdemokraternas och centerpartiets ändringsförslag.

Vi moderater menar alltså att justitieministern i propositionen gjort en riktig bedömning då det gällt att utforma reglerna i 9 kap. 9 §. Han har där följt de principer som sedan länge är godtagna när det gäller nyttjanderätter. Det innebär att arrendeavgift skall utgå med skäligt belopp och att den arrendeavgift som jordägaren fordrar skall godtas om den inte är oskälig. Genom denna utformning uppehålls sambandet mellan reglerna för hyra och arrende. Vi anser vidare att fortsättningen av regeln – där det anges att fordrad arrendeavgift är att anse som oskälig om den inte endast obetydligt överstiger vad arrendatorn i allmänhet kan antas vara villig att betala med hänsyn till arrendeställets avkastningsförmåga, arrendeavtalets innehåll och omständigheterna i övrigt – ger arrendenämnden möjlighet till en flexibel prövning och ökar rättssäkerheten vid avgiftens bestämmande.

I reservationen I har vi utförligt redovisat skälen för vårt ställningstagande liksom de också framgår av vad justitieministern har framhållit i propositionen. Jag vill bara här understryka att den föreslagna lagbestämmelsen, som övriga i utskottet haft lagtekniska invändningar mot, har godtagits av lagrådet som ju just har att granska lagförslag från juridisk-tekniska synpunkter. Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen I.

För den enskilda människan är rätten att äga betydelsefull. Vi har i vårt samhällssystem under århundradenas lopp värnat om äganderätten. Inte minst har våra jordägande bönder självständigt slagit vakt om den och värjt sig för angrepp och inskränkningar i rätten att bestämma över sin egendom. Självfallet är äganderätt inte ett statiskt begrepp, utan äganderättens innebörd växlar, men i äganderätt tror jag att de flesta av oss lägger in möjligheten och rättigheten att disponera över det ägda inom vissa av samhället snävt angivna gränser.

Till äganderätt av jord hör rätten att själv bruka jorden. Det är därför viktigt att den som av olika skäl arrenderat ut sin jord har möjlighet att återfå brukningsrätten till sin egen jord. I nuvarande lagstiftning anges att jordägaren har rätt till sin utarrenderade jord om han gör sannolikt att han själv, hans make eller avkomling skall bruka arrendestället. I propositionen görs nu följande tillägg: "och det ej är obilligt mot arrendatorn att arrendeförhållandet upphör".

Till utveckling av vad som avses med denna bestämmelse anför justitie-

ministern på s. 23 i propositionen:

”Om tvisten gäller ett s. k. historiskt arrende, dvs. om arrendatorn och hans släkt under flera generationer har brukat arrendestället, torde ofta ett avbrott i rätten till förlängning kunna betraktas som obilligt. Också i fråga om andra gårdsarrenden torde det i många fall kunna anses obilligt, om arrendatorn måste lämna en trakt, där han och hans familj har rotat sig. Ett för arrendatorn obilligt resultat kan vidare inträffa, om arrendet utgör arrendatorns huvudsakliga försörjningsunderlag och det på grund av t. ex. arrendatorns höga levnadsålder inte verkar troligt att han skall kunna få ett nytt stadigvarande arbete inom regionen. Detsamma synes böra gälla, om arrendatorn med fog har förlitat sig på att arrendet skall förlängas och därför har stått för kostnadskrävande investeringar på arrendestället och han i händelse av avflyttning inte skulle kunna erhålla rimlig kompensation för nedlagda kostnader och arbetsinsatser.”

Såsom det här har skrivits av justitieministern utgör varje angiven omständighet skäl för att anse att det skulle vara obilligt mot arrendatorn att avtalet upphörde. Jordägaren kan alltså i dessa fall, som jag ser det, inte återfå sin jord. Utskottet har något mildrat justitieministerns uttalande i betänkan- det – men inte särskilt mycket.

Jag frågar, i likhet med en stiftsjögmästare vid utskottets hearing i Halmstad: ”När skall egentligen en jordägare kunna få tillbaka bruksrätten över sin jord?” Jag förstår inte att denna fråga inte oroat centerpartiet, som vid behandlingen av ärendet visat en märkvärdig ensidighet. I moderata samlingspartiet kan vi inte godta den föreslagna lagstiftningen, som i praktiken medför att jordägaren utesluts från möjligheten till självinträde. Vi förordar alltså den nuvarande lydelsen av bestämmelsen.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, vilket inte framgår av propositionen, de komplikationer som kan uppstå i förhållande till den nya jordförvärvslagen. Eftersom den lagen bygger på att förvärvstillstånd endast skall ges till den som själv kommer att bruka en fastighet, kan tillstånd tänkas komma att vägras när omständigheterna på arrendatorns sida är sådana att den nye jordägaren inte kan antas få självinträde. Detta kommer att medföra jordbrukspolitiska konsekvenser som jordbruksutskottet borde ha fått yttra sig över.

För att få till stånd den finstämda avvägning mellan jordägarens och arrendatorns intressen som jag tidigare talat om och för att stärka arrendatorns rätt när ett arrende upphör har vi moderater i reservationen 2 framhållit att det kan finnas skäl att överväga regler angående formerna vid och tidpunkten för ett arrendes upphörande liksom om uppskov med avflyttning under viss tid. Det kan också finnas anledning att pröva, om inte någon form av ersättning bör utgå till en arrendator som tvingas flytta från arrendestället på grund av jordägarens självinträde. En sådan ersättning skulle kunna omfatta arrendatorns utgifter och besvär i samband med avflyttningen men inte innefatta någon kompensation för ideell skada. Arrendelagskommittén kunde lämpligen enligt vår uppfattning ta upp dessa frågor i samband med sitt fortsatta utredningsarbete. Vi har därför i reservation 2 sagt, att vi anser att

riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation nr 2.

Från moderat håll brukar vi fästa stor vikt vid att lagar inte ges tillbakaverkande effekt. Vi är principiellt emot retroaktiv lagstiftning. Vi stöder därför hellre propositionens förslag beträffande övergångsbestämmelser – även om vissa invändningar kan resas också mot dem – än de av utskottet i övrigt angivna förslagen. Även här har folkpartiets företrädare i utskottet övergivit regeringens proposition och sällat sig till de andra partierna, som inte skyggar för att utvidga retroaktiviteten.

Jag yrkar alltså bifall till reservation nr 5 liksom till de olika följdresevationerna 3, 4, 6 och 7.

Avslutningsvis vill jag säga att jag tycker att det är beklagligt, att justitieministern inte funnit för gott att delta i debatten och utveckla skälen för regeringens ställningstagande, särskilt i de frågor där moderata samlingspartiet som enda parti har stött regeringens förslag. Det hade varit värdefullt.

I detta anförande instämde Knut Wachtmeister, Hans Wachtmeister, Gunnar Johansson, Per-Eric Ringaby och Sven Eric Lorentzon (samtliga m).

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jordfrågan och jordreformerna har varit en av de mäktigaste hävstångarna för sociala omvälvningar i modern tid. I en rad av världens länder är så fallet alltjämt.

Till jordfrågans centrala avsnitt hör arrendeproblemet. Sverige har på detta område haft en delvis egenartad utveckling, som återspeglas i dagens situation och problem.

I flertalet länder i västra Europa var skiftes- och jordreformerna kopplade till genomgripande politiska och rättsliga reformer, som upplöste feodalismen; en utveckling som var influerad av franska revolutionen. I Sverige blev det snarare så, att skiftesreformerna styrdes av de stora jordägarna, vilket gjorde att andra delar av det man brukar kalla bondefrigörelsen hölls tillbaka. Bl. a. medförde detta att frälsets landbönder missgynnades, något som man alltjämt kan se vissa spår av i dagens arrendefråga.

40 % av landets jordbruksmark är arrenderad, och arrendejorden ökar både absolut och relativt. Det är alltså ingen liten fråga. Ändå har det gått ganska trögt med att söka förbättra arrendatorernas ställning. De har varit ställda mot väggen genom att de saknat inlösningsrätt. Efterkrigstidens jordbruksrationalisering har gynnat de större jordägarna. Den alltmer utbredda markspeculationen har också gradvis ogynnsamt påverkat arrendatorernas utgångsläge gentemot jordägarna.

Nu finns det ju arrendatorer och arrendatorer. Stora jordarrenden utgör inte ett socialt problem. Mindre arrendatorer som arrenderar av mindre ägare befinner sig kanske inte heller som regel i någon svårare underlägsenhetsposition. Men de mindre arrendatorerna under storgodsen, under kyrkan och

kronan – där ligger problemets verkliga kärna, och där behövs genomgripande reformer.

Regeringens förslag till ny arrendelag var mot denna bakgrund en rätt märklig produkt. Man påstod sig vilja förbättra arrendatorernas trygghet. Det skulle väsentligen ske på två sätt: genom att stärka det s. k. obillighetsrekvisitet och genom att göra möjligheterna till ägarens självintråde något snävare.

Det såg för all del snyggt ut. Men verkningarna härav skulle sedan neutraliseras genom förändringar när det gällde arrendeavgifterna. Här sökte regeringsförslaget öppna väg för en långt mer ohämmad marknadsliberalism än som traditionellt har präglat arrendelagstiftningen. Detta hade med all säkerhet lett till en ytterligare legitimering av de oroande höjningar av arrendena och av det stigande godtycke man kunnat observera från många stora jordägares sida. Det skulle ha omintetgjort verkningarna av det stärkta formella rättsskyddet.

Laguskottet har här utfört en behjärtansvärd handling. Man har så att säga huggit av det ena huvudet på denna trehövdade drake. Genom dessa ändringar när det gäller bestämmelserna om arrendeavgiftens fastställande har man avvärjt den fara som låg i att arrendeavgifterna skulle anpassas till en ofta sned och spekulativ marknadsprissättning. De moderata klagomålen är ju ett bevis så gott som något på att arrendatorerna härigenom faktiskt har fått det bättre. Historiskt är ju arrendeavgiften snarast en sorts jordränta och egentligen inte ett pris, som fluktuerar såsom produktpriser och egendomspriser. Det är därför ett betydelsefullt ställningstagande till arrendatorernas förmån som har gjorts av utskottet i denna tid när chockhöjningarna av arrenden duggar tätt från de stora jordägarna. Det är alltså bra att utskottet motsatt sig den ohämmade marknadsprissättningens princip.

Förändringarna ligger i linje med en del av de krav som framförts bl. a. i vpk:s motion 2638.

Vi tar i denna motion också upp den mer långsiktiga frågan om hela arrendeinstitutionen och hur man på ett mer genomgripande sätt skall lösa problemen för de mindre arrendatorerna under godsens, kyrkans och kronans. Utskottet påpekar att dessa frågor är föremål för utredning. Vi får säkert många tillfällen att återkomma till detta problem. Med hänsyn till hur situationen nu är skall vi därför inte yrka bifall till vår motion 2638 i de delar där den inte tillgodosetts av utskottet.

Herr talman! Jag vill passa på att utdela en liten sommarblomma, om också bara en symbolisk sådan. Den går till laguskottet och dess kansli för dess både sakligt grundliga och rättvisande sätt när det gäller att referera och behandla motioner. I en del andra sammanhang har bl. a. vi vpk-are märkt att motioner kan bli oerhört summariskt avfärdade, ibland tyvärr i en anda som man knappast kan missförstå. Laguskottets korrekta behandlingsordning väcker därför inte bara vår respekt. Den ger dessutom enligt vår mening ett bidrag till en bättre information om hur riksdagsfrågor står åt det betydande antal medborgare som ute på allmänna bibliotek och i andra sammanhang intresserar sig för att läsa riksdagens handlingar.

Onsdagen den
30 maj 1979

*Ändring i arren-
delagstiftningen*

Jag skall nu övergå till en andra vpk-motion som är aktuell i ärendet, nr 312. Där yrkas att man skall införa en friköpsrätt för tomtmark upp till 0,25 hektar. Detta förslag tar sikte på att förbättra boendetryggheten för arrendatorer med hus på ofri grund. På de privata godsens och även under kyrka och krona finns en kategori arrendatorer, som i fall de tvingas frånträda sina arrenden eller på grund av ålder inte orkar fortsätta med brukandet lätt kan komma i problematiska situationer, därför att deras bostäder står på ofri grund.

Det handlar om människor, som vanligen är i mycket små omständigheter, som har strävat på sina arrenden under knappa villkor, som aldrig har fått särskilt mycket i sitt liv av samhälleliga förmåner eller stöd. Tvärtom har de tillhört dem som lättast löpt risk att komma i vägen för de stora jordägarnas godtyckliga dispositioner. Vi har haft en del elakartade och socialt stötande rättsfall, med avhysningar eller påtvingade avflyttningar. Det finns här uppenbarligen en lucka i lagen, där godsägarmakten kan göra sig bred på de svagas och de gamlas bekostnad. Den luckan borde man snarast täppa till.

Nu hänvisar utskottet också i denna fråga till den sittande utredningen, den som skall behandla bl. a. friköps- och inlösningsfrågor. Vi tycker knappast att en sådan fördröjning hade varit nödvändig. Utredningen skall ju nämligen behandla de egentliga jordarrendeproblemen. Visserligen berör den fråga vi tagit upp människor ur arrendatorernas krets, men den är inte någon egentlig jordarrendesfråga utan en bostadsfråga, ty den handlar om bostadstomt, inte om jordbruksmark i reell mening. Därför borde den ha kunnat föranleda ett separat initiativ. Åtminstone tycker vi att man kunde ha beledsagat den med någon meningsyttring eller något uttalande från utskottet.

Vi är besvikna på de olika partierna på den här punkten. Socialdemokraterna talar ju gärna om tryggheten i boendet och framträder som de breda folklagrens förespråkare i bostadsfrågor. Vi frågar oss varför man då inte har försökt stärka dessa människors ställning mot godsägargodtycket. Centern, som ju säger sig slå vakt om en levande landsbygd, borde, tycker vi, haft intresse av att förbättra tryggheten för dessa människor, som ju oftast är starkt förankrade i sin bygd och för vilka det kan vara en tragedi att tvingas flytta.

Också moderaterna, som i dagarna är ute och talar för villaägarna och som ständigt säger sig vilja slå vakt om den lille mannen och hans hus – inte minst sjöng Inger Lindquist en ganska vacker liten aria på det temat här i dag – hade ju haft chansen att inte bara göra propaganda utan en praktisk insats. Vi tycker det är synd att man inte gjorde det. Detta är, om man försöker bortse från det partipolitiska, en angelägen sak, som man mycket väl kan stödja utifrån mycket olika ideologiska utgångspunkter och motiveringar och där vi därför i kammaren hade kunnat enas om en lösning, som hade varit präglad av rättvisa och billighet för en alltför ofta bortglömd grupp av människor, som med sitt hårda arbete har bidragit till att hålla detta land gående.

Jag yrkar bifall, herr talman, till vpk-motionen 312.

BERNT EKINGE (fp):

Herr talman! Att Jörn Svensson överlämnade en blomma till lagutskottet och dess kansli har vi givetvis noterat med tacksamhet. Det är inte heller första gången som Jörn Svensson har funnit anledning att uttala sig positivt om lagutskottets arbete. Det känns riktigt att få säga det i sammanhanget.

Med anledning av det som sagts här har jag känt mig uppfördrad att något närmare beskriva bakgrunden till tillkomsten av det föreliggande förslaget. Men innan jag går in på detta finns det anledning att något förklara lagutskottets bedömning av procedurfrågan, som Inger Lindquist tog upp. Vi har funnit att om vi skulle tillstyrka Inger Lindquists och moderaternas yrkande, skulle det innebära en helt ny princip. Vi skulle i fortsättningen nödgas remittera praktiskt taget varje ärende; lagutskottet är ju av den karaktären att det faktiskt skulle bli nödvändigt att skicka de allra flesta ärendena till olika utskott, vilket skulle betyda en fördröjning. I det här sammanhanget skulle saken dessutom ha komplicerats av att vi icke skulle ha kunnat få upp frågan till behandling under vårriksdagen. Vi har ansett de reformer som regeringen har lagt fram förslag om så angelägna att det i första hand måste bedömas som viktigt att den här frågan kunde avgöras under våren. Eftersom det skulle omöjliggöras om vi hade remitterat förslaget till jordbruksutskottet, avböjde lagutskottets majoritet en sådan åtgärd. Det är alltså bakgrunden, och jag har velat säga det med hänsyn till att Inger Lindquist tog upp den här procedurfrågan.

Regeringens proposition om ändring i arrendelagstiftningen, som vi nu behandlar, är en fortsättning på det reformarbete som i olika etapper pågått för att stärka arrendatorernas rättsskydd. Den bygger i hög grad på det delbetänkande som arrendelagskommittén avgav 1978. I detta lade kommittén fram ändringsförslag beträffande arrendevillkoren vid förlängning av arrendeavtal och ändring av reglerna i fråga om jordägarens rätt till självinträde. Vidare behandlades dödsbos besittningsskydd och uppsägningsförfarandet. Det är riktigt att frågan om uppsägningsförfarandet inte finns med i propositionen. Regeringen har i stället i början av det här året gett arrendelagskommittén tilläggsdirektiv om att göra en förnyad genomgång av förslaget till en reform av uppsägningsförfarandet. Vissa andra frågor kommer kommittén också att behandla i sitt fortsatta arbete.

Det är således tre viktiga frågor som behandlas i den här propositionen: arrendeavgiftens storlek vid förlängning av arrendeavtalen, jordägarens rätt att överta brukandet av arrendestället vid arrendetidens utgång – det s. k. självinträdet – och slutligen frågan om dödsbos möjlighet att behålla arrendestället den tid som behövs för avveckling. Utöver de här förslagen har utskottet också föreslagit en komplettering av övergångsbestämmelserna.

Som bekant råder det avtalsfrihet i fråga om arrendeavgiftens storlek när en ny arrendator tillträder ett arrende. Vad den här ifrågavarande lagstiftningen om arrendeavgiften reglerar är således frågan om förlängning av ett arrendeavtal. Det ter sig i och för sig ganska naturligt. Men även när det gäller förlängning av arrendeavtalet ankommer det på jordägaren och arrendatorn

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

Ändring i arren-
delagstiftningen

Onsdagen den
30 maj 1979

*Ändring i arren-
delagstiftningen*

att i första hand försöka komma överens om storleken av den arrendeavgift som skall gälla för den nya arrendeperioden. Kan man inte komma överens, ankommer det på arrendenämnden att bestämma arrendeavgiften till skäligt belopp. Det är detta som regleras i jordbalkens 9 kap. 9 §. Den fråga som i hög grad diskuterats gäller huruvida rådande marknadsförhållanden skall få fälla avgörandet vid fastställande av arrendeavgiften. Arrendelagskommittén kritiserade i sitt betänkande den nuvarande marknadsprincipen. Kommittén menade att ett arrendejordbruk på sikt inte kunde bära en större arrendekostnad än vad arrendeställets normala avkastning medgav. Därför borde man, menade kommittén, ta större hänsyn än f. n. till arrendeställets avkastningsförmåga vid prövning av arrendeavgiftens skälighet. Vidare framhöll kommittén att man vid avkastningsvärderingen måste utgå från arrendeställets normala avkastningsförmåga och inte från den faktiska avkastningen, som ju är beroende bl. a. av arrendatorns större eller mindre driftighet. Kommittén framhöll vidare att avkastningsförmågan bara var *en* av riktpunkterna för arrendenämndens bedömning.

Vid avgiftsbestämningen måste man också ta hänsyn till sådana omständigheter som arrendetidens längd och övriga avtalsvillkor. I propositionen framhålls på s. 14 att det är naturligt att arrendenämnden vid en sådan här skälighetsprövning tar hänsyn till att arrendeavgiften måste kunna bäras av arrendeställets avkastning. Departementschefen biträder därför arrendelagskommitténs förslag att avkastningsförmågan bör kunna tjäna som *en* riktpunkt vid bedömningen, och då bör det vara fråga om arrendeställets *normala* avkastningsförmåga.

I propositionen ansluter sig departementschefen också till kommitténs övriga ståndpunkter, dvs. att även andra faktorer utöver den normala avkastningsförmågan måste vägas in. Departementschefen framhåller också att då avkastningsberäkningarna kan ge oklara resultat kan det bli ofrånkomligt för arrendenämnderna att vid en helhetsbedömning av arrendeavgiftens skälighet i viss utsträckning också söka ledning av marknadens bedömning av arrenderättens värde.

När det gäller den lagtekniska utformningen anser departementschefen att man bör bygga vidare på den teknik som efter hand utvecklats av arrendenämnderna, dvs. att avgiften bör knytas till vad arrendatorerna i allmänhet kan antas vara villiga att betala i avgift. Vidare framhåller departementschefen att reglerna bör avfattas så, att de passar in i jordabalkens övergripande regler om arrende och hyra. I enlighet härmed föreslås i propositionen att nuvarande regler i 9 kap. 9 § jordabalken skall bibehållas. I den regeln sägs att arrendeavgiften vid förlängning av avtalet skall utgå med skäligt belopp och att den avgift som jordägaren fordrar skall godtas, om den icke är oskälig. Denna huvudregel kompletteras sedan i förslaget med bestämmelser om vad som skall anses oskäligt.

I tre motioner, den socialdemokratiska nr 2603, den centerpartistiska nr 2604 och kommunistmotionen 2638, kritiseras, som nämnts tidigare, detta förslag till utformning av lagparagrafen. I såväl den socialdemokratiska motionen som i centermotionen föreslås att riksdagen i stället skall anta

arrendelagskommitténs förslag till lydelse av denna paragraf. Och motivet är att med den utformning som paragrafen fått i propositionen kommer även i fortsättningen de rådande marknadsförhållandena att vara bestämmande för arrendeavgiftens storlek. Även i kommunistmotionen hävdas att propositionens förslag innebär ett bibehållande av den nuvarande marknadsprincipen, vilket Jörn Svensson också framhöll.

När vi i utskottet behandlade propositionens förslag och motionerna konstaterade vi att kommitténs förslag och propositionen i allt väsentligt överensstämmer när det gäller grundprinciperna för hur arrendeavgifterna skall bestämmas. Men i själva lagtextförslaget skiljer de sig väsentligen åt.

I utskottet var vi således eniga om att vid en skälighetsprövning av arrendeavgiften skall arrendeställets avkastning kunna bära avgiften, och således bör arrendeställets avkastningsförmåga utgöra en riktning vid fastställande av arrendeavgiften. Det bör då vara fråga om arrendeställets *normala* avkastningsförmåga. Här är vi alltså eniga över hela linjen. Utskottet är för sin del medvetet om svårigheterna att göra en riktig avkastningsberäkning, och därför anser utskottet att man vid prövning av arrendeavgiften normalt bör nöja sig med en överslagsmässig beräkning och att man endast i undantagsfall skall göra några detaljerade avkastningskalkyler. Utskottet biträder således förslaget att arrendeavgiften måste bygga på en helhetsbedömning.

När det sedan gäller den lagtekniska utformningen av dessa grundprinciper har utskottets majoritet inte kunnat godta vare sig propositionens förslag eller förslaget i motionerna. Detta gäller även för min personliga del. Utskotts-majoriteten anser att det föreligger betydande olikheter mellan jordbruksarrende och hyra och att därför paragrafens utformning kan göras oberoende av jordabalkens bestämmelser i fråga om hyresupplåtelse. Det här är alltså en kompromiss mellan propositionens förslag till utformning av lagparagrafen och motionärernas, vilken en majoritet av utskottet nu står bakom. Den innebär att den första meningen behålls enligt propositionens förslag, nämligen att vid förlängning av arrendeavtalet skall arrendeavgiften utgå med skäligt belopp. Den huvudregeln kompletteras sedan i utskottsbetänkandet med en bestämmelse om att om jordägaren och arrendatorn inte kan enas om hur stor avgiften bör vara skall avgiften bestämmas så att den kan antas motsvara arrenderättens värde med hänsyn till arrendeställets avkastningsförmåga, arrendeavtalets innehåll och omständigheterna i övrigt.

Jag går sedan över till att säga några ord om självinträdet. I fråga om rätten till självinträde innebär propositionens förslag en förstärkning av arrendatorns besittningsrätt. Propositionen föreslår nämligen, som det har sagts här förut, att en obillighetsprövning skall komma till stånd även i de fall då jordägaren begär självinträde. Detta innebär att jordägarens intresse av att få brukningsrätten till arrendestället skall vägas mot arrendatorns behov av social och ekonomisk trygghet. Utskottets majoritet ställer sig bakom propositionens förslag. Det är, som sagts här förut, moderaterna som reserverat sig och yrkar avslag på det här förslaget. Reservanterna menar, enligt vad jag förstår, att en så här långt gående reform kan få negativa

*Ändring i arren-
delagstiftningen.*

återverkningar på arrendemarknaden. Men utskottets majoritet anser det angeläget att på det sätt propositionen föreslår stärka arrendatorernas skydd.

Slutligen vill jag också säga några ord om övergångsbestämmelserna. Propositionen föreslår att de nya reglerna skall bli tillämpliga på avtal som har ingåtts före den nya lagstiftningens ikraftträdande under förutsättning att avtalet inte har sagts upp dessförinnan. När det gäller de nya reglerna om jordägarens självinträde föreslås dock att de skall bli tillämpliga på äldre avtal först efter den tid då avtalet tidigast kan bringas att upphöra på grund av uppsägning som sker efter den nya lagens ikraftträdande. Den här frågan tas upp både i den socialdemokratiska motionen och i centermotionen. I centermotionen krävs att samtliga nya bestämmelser skall bli tillämpliga på gällande avtal. De socialdemokratiska motionärerna har förståelse för att bestämmelserna om självinträde inte generellt bör göras tillämpliga omedelbart på äldre avtal. Men man anser att starka skäl talar för att de nya bestämmelserna om självinträde får tillämpas redan vid lagens ikraftträdande när det gäller långa arrendetider. I motionen föreslås att övergångsbestämmelserna utformas i analogi med 41 § 1 stycket lagen om införande av nya jordabalken. En sådan reglering menar motionärerna kan godtas med hänsyn till att det skall ske en intresseavvägning i de särskilda fallen.

Vid utskottsbehandlingen av den här frågan har utskottsmajoriteten enat sig om att med bifall till den socialdemokratiska motionen göra det tillägg till övergångsbestämmelserna som föreslås i motionen.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag bara understryka att jag finner de förslagna ändringarna i arrendelagstiftningen mycket väsentliga, inte minst för att skapa sådana villkor för arrendatorerna som bättre överensstämmer med de strävanden till större social trygghet som präglat reformarbetet under senare år. Och med detta ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan i dess helhet.

INGER LINDQUIST (m) kort genmäle:

Herr talman! I procedurfrågan, som jag faktiskt inte vill lämna, säger Bernt Ekinge att det skulle vara att införa en ny princip i utskottet att remittera förslaget till jordbruksutskottet och att vi i så fall skulle behöva remittera varje ärende. Det tycker jag är rent nonsens. Under de år jag har suttit i lagutskottet har jag sällan känt något behov av att remittera ett ärende till något annat utskott. Men jag tycker att när företrädare för ett parti i ett svårbedömt ärende begär det, så bör man tillmötesgå denna begäran.

Jag kommer aldrig att godta principen att det är viktigt att få fram ett dåligt lagförslag bara det kommer fram fort. Jag tycker i stället principen skall vara att man skall se till att man får fram goda lagförslag. Klarar man inte det inom en viss tidsgräns, så får man ta den tid i anspråk som går åt för att få fram dem. Såvitt jag kan förstå har också företrädare för andra partier haft önskemål om att man skulle höra jordbruksutskottet, eftersom detta berör jordbrukspolitiken. – Nog om det.

Beträffande arrendeavgiften skulle jag vilja fråga: Är det inte rimligt och

ofrånkomligt, som justitieministern har framhållit, att arrendenämnden vid en helhetsbedömning av arrendeavgiftens skälighet i viss mån söker ledning i marknadens bedömning av arrenderättens värde? Avgiftsbedömningen bör då anknyta till vad arrendatorer i allmänhet kan antas vara villiga att betala.

Jag har en misstanke om att de övriga borgerliga ledamöterna i utskottet inte hade riktigt klart för sig vad den kompromiss som gjordes egentligen innebar, vilka avsteg från vedertagna regler i vår marknadsekonomi som den medför. Men jag förmodar att det står klart för dem nu när de har hört Jörn Svenssons förtjusning över den här formuleringen. Det tycker jag skulle mana till eftertanke.

BERNT EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är uppenbart att vi gör olika bedömningar av frågan om marknadsprincipen och marknadsanpassningen av arrendeavgiften. Det är bara att konstatera detta faktum. I detta sammanhang har jag för min del ansett det angeläget att göra en markering för behovet av en skälighetsbedömning av vad ett arrendeställe kan bära.

Låt mig när det gäller procedurfrågan säga att det är självklart att om utskottet hade gjort samma bedömning som Inger Lindquist, nämligen att det här är ett dåligt lagförslag, så hade vi inte varit angelägna att lägga fram det. Det begriper väl var och en att ingen är angelägen om att lägga fram ett dåligt förslag.

Lagutskottets majoritet tycker att det är ett bra förslag som nu ligger på riksdagens bord. Det är mot den bakgrunden som vi har ansett det angeläget att få fram det. Bra förslag skall man inte genom hänvisning till procedurfrågor skjuta på framtiden. Det är vår bedömning.

Det står fortfarande fast att det skulle innebära ett sådant ingrepp i de principer som tillämpas i vårt utskott och även i andra utskott att jag är övertygad om att även Inger Lindquist så småningom skulle ha insett att det hade varit betänkligt att remittera förslaget.

INGER LINDQUIST (m) kort genmäle:

Herr talman! I den här frågan vill jag bara säga att jag med förvåning noterar att en företrädare för folkpartiet i så viktiga avseenden som när det gäller marknadsekonomi har en helt annan uppfattning än vad folkpartiregeringen har.

BERNT EKINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Här gjorde väl Inger Lindquist sig ändå skyldig till väldigt överdrivna och långtgående bedömningar. Av vad jag sade i mitt anförande vill jag gärna understryka att när det gäller propositionens ordalydelse, innehåll och inriktning är vi alla överens. Det var med avseende på överensstämmelsen mellan lagtextens utformning och innehållet i propositionen i övrigt som jag ansåg det vara angeläget att göra denna markering. Det

har jag redovisat. Mer än så kan ingen lägga in i den kompromiss eller överenskommelse som utskottets majoritet har fattat beslut om.

THORSTEN LARSSON (c):

Herr talman! Jag skall inte syssla så förfärligt mycket med vare sig reservationerna eller den föregående debatten. När jag nu tar till orda, gör jag det kanske mer såsom en av utredarna i arrendelagskommittén. När det gäller den senaste lilla dispyten mellan Inger Lindquist och Bernt Ekinge om marknadsprincipen hoppas jag att det framgår av mitt anförande hur vi från den praktiska arrendemarknadens synpunkt ser på en sådan princip.

Till en början vill jag framhålla att en arrendelagstiftning bör ta sikte på det förhållande som råder mellan en god arrendator och en god jordägare. Lagen måste eftersträva detta och därmed normalisera och stabilisera till respekt och förståelse parterna emellan. Jag tror att det förslag som nu läggs fram fyller detta syfte och därmed också kan förebygga tvistsituationer. Även arrendelagskommitténs kommande förslag måste utarbetas med detta syfte. Vi är som bekant inte färdiga utan kommer med ett ytterligare betänkande. Såsom tidigare har sagts är inte mindre än 40 % av all åkermark arrenderad. Därför är hela denna lagstiftning av mycket stor betydelse för många människor.

Arrendelagskommittén, som tillsattes för ett par år sedan, har försökt utforma lagstiftningen så att den blir tillfredsställande för båda parter. Jag vill dock erinra om att kommitténs tillsättning skedde mycket därför att vid lagstiftningen 1970 ett departementsuttalande i den praktiska tolkningen av arrendeavgiftens storlek blev utslagsgivande för begreppet skäligt arrendepreis i 9 kap. 9 § jordabalken. Det nämnda uttalandet anger "att som en grundläggande princip bör gälla att arrendeavgiften skall avgöras av rådande marknadsförhållanden". Eftersom arrendemarknaden ostridigt är en bristmarknad, blev resultatet av denna princip att avgifterna steg över vad som kunde anses rimligt i förhållande till arrendeställets avkastningsförmåga.

När 1970 års lag avskaffade den förut gällande sociala arrendelagstiftningen, sattes ett förstärkt besittningsskydd med rätt till förnyat arrendeavtal in i stället. Men om arrendeavgiften genom den s. k. marknadsprincipen sattes så högt att arrendatorn inte kunde få ekonomi i företaget måste han flytta, och då var rätten till nytt arrendeavtal inte något värd. På så sätt har besittningsskyddets ekonomiska och sociala karaktär i praktiken satts ur kraft. Det var inte heller något vunnet med att få prövning hos en arrendenämnd, så länge denna princip fanns kvar. Genom att tillämpa marknadsprincipen kommer man bort från vad arrendestället var värt från avkastningssynpunkt. Arrendelagskommittén har därför i sitt förslag efter ingående prövning enhälligt föreslagit att vid fastställande av arrendeavgift hänsyn skall tagas till arrendeställets avkastningsförmåga.

Detta har också, som nämnts, accepterats i propositionen. Men där görs det undantaget att avgiftsbedömningen bör, som det heter, anknyta till vad arrendatorn i allmänhet vill betala i avgift. I och med detta skrivs marknadsprincipen fast igen, och det var ju faktiskt för att ta bort denna princip som arrendelagskommittén tillsattes.

Nu har utskottsmajoriteten rättat till detta om marknadsprincipen genom att tillmötesgå en motion från centerens lagkommitté och en från socialdemokraterna. På den basen har man i utskottet diskuterat fram en lagskrivning som visserligen inte är helt kommitténs och motionernas och inte heller propositionens, utan utskottet har gjort en lagskrivning som jag måste tillstå är enkel, lättförstådd och bygger på vad arrendestället kan vara värt enligt en avkastningsbedömning och med hänsyn tagen till de speciella omständigheter som f. ö. kan vara för handen.

Låt mig på denna punkt säga att jag vill också ge lagutskottet en eloge för det arbete som det har utfört. Jag har också tidigare god erfarenhet av lagutskottets arbete på det här området, så det är tydligen en tradition man följer upp.

Utskottet använder termen "arrenderättens värde", som jag tror behöver en liten kommentar. Arrenderättens värde står här för avkastningsvärdet. I tidigare lagstiftning har med detta värde avsetts andra faktorer, exempelvis företagarens/arrendatorns arbetslön och utkomst för sig och sin familj, då inkluderande även de sociala värden som ligger i besittningsskydd, rätt till förnyat avtal osv.

Det är givetvis av värde för en företagare att inte bli utkastad med familj, lösöre och allt, men i dagens lagtext står "arrenderättens värde" alltså för begreppet arrendeställets avgift under innevarande arrendeperiod. Just den saken är också kommenterad i utskottets skrivning.

Hur kan man då bedöma vad den aktuella arrendeegendomen kan vara värd enligt avkastningsprincipen? Jag har sett att det i reservationerna förs fram vissa betänkligheter därvidlag. Jag vill då referera till vad kommittén och även propositionen och utskottet har antytt om detta – jag håller mig främst till kommittén.

I arrendelagskommittén vet vi mycket väl att det vid alla lantbruksnämnder finns aktuella prisbedömningsalternativ från ort till ort. Dessa används bl. a. av lantbruksnämnderna när det gäller att för deras del bedöma huruvida ett lantbruksföretag är bärligt eller inte. Av en sådan "mall" kan man i grova drag lå en bedömning efter vad man kallar HUV-metoden av avkastningsvärdet på arrendestället.

Vi vet också att i arrendenämnden sitter praktiska jordbrukare som företräder båda parter. De kan helt enkelt med stöd av sin erfarenhet avgöra huruvida det aktuella fallet ligger över eller under en sådan beräkning och sätta priset därefter.

Det finns även nu förslag om att jordbrukets fackliga organisation, som har båda parter representerade i medlemskåren, kan genom sitt arrenderåd bistå med sådana upplysningar att man därigenom kan undvika användandet av arrendenämnd för tvists slitande.

Jag måste säga att jag tror mycket på just den vägen att uppnå samförstånd mellan jordägare och arrendatorer så att man i många fall slipper att frågorna går till tvist.

Låt mig sedan säga några ord om rätten till självinträde, som är en betydande del av arrendelagen. Som det nu har varit, har jordägaren som

Onsdagen den
30 maj 1979

Ändring i arrendelagstiftningen

argument för en ibland ganska stark prishöjning helt enkelt påpekat att om inte arrendatorn accepterar denna höjning så tar ägaren arrendestället under eget bruk. I den här situationen är det i regel så i det praktiska livet att arrendatorn drar sig för att gå till arrendenämnden och få sina frågor prövade. Vi tycker det är angeläget att få litet reda och ordning i denna situation.

Det har därför ansetts nödvändigt att arrendenämnden även här skall kunna göra en skälighetsbedömning mellan parterna. Den bedömningen görs utifrån att det inte får vara "obilligt" mot arrendatorn att han inte får sitta kvar. Vi tänker då främst på s. k. generationsarrenden eller på äldre arrendatorer som har svårt med annan försörjning, de kanske har fem år kvar till pensionen etc.

Det frågades i debatten: När får då jordägaren rätten till sitt jordbruk? Jag vill gärna säga med detsamma att vi avser att det ej heller får vara obilligt mot jordägaren. Det skall alltså vara en skälighetsbedömning mellan parterna. Det kan ju gälla att släkt skall överta eller att man bara har arrenderat ut på kortare tid. Ett stärbhus kan arrendera ut en gård tills en son eller dotter blir vuxen eller har utbildat sig och själv kan överta jordbruket. I arrendelagskommittén skrev vi rätt klart om detta. Sådana mera tillfälligt avsedda arrenden under en tid av ibland 5, ibland 20 år kan man ju direkt skriva in i avtalet. Då behöver det aldrig bli någon diskussion om att man själv får inträda.

Det är alltså sådana saker som legat till grund för tanken på en skälighetsprövning.

Får jag avsluta med att säga ett par ord om ikraftträdandet. Jag tror det är nödvändigt att alla dessa saker träder i kraft på samma tid. Utskottet har dock sagt ifrån att man samtidigt måste ta viss hänsyn till avtal av äldre karaktär eller av speciell karaktär.

Därmed vill jag, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! De tidigare talarna har utförligt redovisat innehållet i lagutskottets betänkande, varför jag kan nöja mig med att understryka vissa avsnitt i ärendet.

Den proposition som ligger till grund för lagutskottets betänkande är ett led i arbetet på att stärka arrendatorernas besittningsskydd. Det tycker vi från vår grupp är mycket bra, det skall klart sägas härifrån. Det är också konsekvent mot bakgrund av den lagstiftning som skedde i början av 1970-talet, liksom mot bakgrund av det uttalande som lagutskottet har gjort senare under 1970-talet om behovet av att de frågor vi nu behandlar verkligen skulle utredas.

Vi kunde konstatera att arrendelagskommittén var enig i sitt förslag till lagtext till 9 kap. 9 § i jordabalken om hur arrendeavgiften skall bestämmas vid förlängning av arrendeavtal. När vi sedan fick propositionen i vår hand var det med rätt stor förvåning vi konstaterade att departementschefen hade gått ifrån utredningskommitténs förslag och här gjort rätt avsevärda föränd-

ringar i lagtexten. Vilka motiveringar man har haft för det i departementet skall jag inte gräva i, eftersom vi under utskottsarbetet har kommit fram till en annan lösning. Grunden för de debatter som vi har haft i utskottet på den här punkten har varit dels den socialdemokratiska motionen, dels centerpartimotionen. De förslag som där lagts fram har visat sig i allt väsentligt vara bärande. Vi har också fått bekräftelse på det vid vårt studiebesök i Halland, där vi träffat en rad representanter för såväl arrendatorer som jordägare. Att vi sedan i utskottet efter ytterligare överväganden har gjort vissa redaktionella förändringar i lagtexten ser jag mera som ett utslag av ett ambitiöst utskottsarbete för att komma fram till den bästa tänkbara lösningen på den här punkten. Det väsentliga är att slå fast att vi tar bort marknadsvärdeprincipen när det gäller att bestämma arrendeavgiftens storlek.

Från vår sida känner vi oss nöjda med det resultat som vi har kommit fram till i utskottet, när vi nu föreslår en annan lagtext i 9 kap. 9 § jordabalken.

En annan punkt som jag särskilt vill understryka gäller något som länge har diskuterats i den allmänna debatten och även tidigare berörts i lagutskottet, när vi behandlat liknande ärenden. Det är frågan om huruvida arrendators egna investeringar skall få beaktas vid avgiftsprövningen. Vi har tyckt och tycker fortfarande att det har funnits anledning att reagera mot det nuvarande systemet. Det är därför vi med tillfredsställelse konstaterar att centerparti-gruppen i sin motion nu tog upp den här frågan. Det har lett till att utskottet gör ett uttalande, att sådana investeringar och förbättringar som arrendatorn själv utfört och som höjt arrendeställets värde över huvud taget inte bör få utgöra grund för arrendehöjning – självfallet under förutsättning att arrendatorn inte har fått ekonomisk ersättning av jordägaren.

Vårt förslag till beslut är utformat i p. 2, där vi föreslår att riksdagen skall godkänna vad utskottet anför på denna punkt. Vi tycker att det är en framgång som vi nått och att det är en rimlig och skälig avvägning som vi här presenterar.

När det sedan gäller utformningen av övergångsbestämmelserna vid självinträdet har vi från den socialdemokratiska gruppens sida föreslagit, som redan framhållits här i debatten, en annan formulering av 9 kap. 8 §. Jag kan begränsa mig till att säga att vi tycker att detta är en bra avvägning. Det är så långt som vi anser att vi kan komma för dagen när det gäller att utforma denna lagtext och därvid ta hänsyn till alla de olika intressen som här gör sig gällande från såväl jordägare som arrendatorer. Vi anser att vi nått fram till generösare övergångsbestämmelser, sett från vår utgångspunkt och även från arrendatorernas utgångspunkt, och vi ser med glädje att vi fått en så bred majoritet i utskottet just för dessa övergångsbestämmelser.

En annan punkt i utskottsbetänkandet som är värd att framhålla i debatten är den punkt där vi talar om att det fortfarande förekommer ett mycket stort antal muntliga arrendeavtal här i landet. Vi redovisar i utskottsbetänkandet statistik över detta, som visar att antalet sådana avtal tycks vara i stigande. Som ledamot i utskottet kan man inte undgå att reagera och fråga sig vad som är bakgrunden till att antalet muntliga arrendeavtal stiger så kraftigt. Man kan inte heller undgå att reflektera över hur en eventuell tvist skall kunna lösas på

Onsdagen den
30 maj 1979

*Ändring i arren-
delagstiftningen*

rättslig väg, när det endast finns ett muntligt avtal. Utskottet har framhållit att detta förhållande verkligen behöver utredas och närmare granskas. Utskottet konstaterar också att arrendelagskommittén nu har fått tilläggsdirektiv om att ta upp den här frågan. Det ställer vi oss helt bakom. Vi säger också från utskottets sida att denna delfråga bör behandlas med förtur inom kommittén. Vi utgår ifrån att så också kommer att bli fallet, så att vi i utskottet och här i kammaren relativt snart kan få behandla just denna delfråga. Vi tillmäter den från vår sida mycket stor vikt – det vill jag särskilt framhålla.

Herr talman! Med dessa korta understrykningar ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! I motionen 2165 har Grethe Lundblad och jag begärt förslag om att den som arrenderar marken på en jordbruksfastighet vid en eventuell försäljning först skall bli erbjuden fastigheten.

Som framgår av utskottsbetänkandet har den här frågan i olika sammanhang förts fram från arrendatorernas egna organisationer. Härvid har man, precis som vi hävdar i vår motion, framhållit att aktiva jordbrukare som arrenderar marken på jordbruksfastighet skulle ha rätt till ett visst företräde vid försäljning av den mark vederbörande brukar.

Eftersom andemeningen i den nya jordförvärvslagen är att försvåra det passiva ägandet och därmed få till stånd ett mer aktivt brukande än vad som i dag är fallet med många fastigheter, så måste kategorin arrendatorer vara den grupp aktiva brukare av åkermark som i första hand borde få sin chans.

Det är obestriddligen så, att arrendatorerna är den grupp i samhället som i hög grad besitter de praktiska erfarenheter som krävs för att åstadkomma ett aktivt brukande.

Det borde vara självklart att arrendatorer som bor på fastigheter och brukar jorden för annan persons räkning skall ha företräde vid en eventuell försäljning av den mark som vederbörande arrenderar. Genom den prisbildning som utvecklats de senaste åren beträffande jordbruksfastigheter och genom att köpeskillingen oftast kraftigt överstiger egendomens värde med hänsyn till dess avkastning och övriga omständigheter har arrendatorerna haft mycket begränsade möjligheter att konkurrera om utbudna objekt.

Herr talman! Om vi menar allvar med att främja uppbyggandet och vidmakthållandet av effektiva familjeföretag och därmed stärka sambandet mellan brukande och ägande, då måste arrendatorerna få en rejäl chans att också bli ägare till den jord som de under längre eller kortare tid brukat.

Utskottet har, med avstyrkande av vår motion, hänvisat till arrendelagskommittén och att denna har till uppgift att se över den fråga vi i motion 2165 aktualiserat. Av utskottsskrivningen tycker jag det framgår att man inom utskottet är medveten om den här frågans vikt, och vi får verkligen hoppas att utredningen tar ett radikalt grepp på de här problemen, så att det på sikt leder till att arrendatorernas ställning i vårt svenska lantbruk stärks.

Arrendatorernas ställning i flydda tider behöver jag inte teckna. Den

känner vi till, och den har vi fått nära kontakt med inom arbetarrörelsen. Nu bör det ske lagändringar som stärker arrendatorernas ställning och som ger denna grupp del av den välfärd som byggts upp i det här landet.

Herr talman! Det är föga meningsfullt för mig att yrka bifall till Grethe Lundblads och min motion, utan jag vill bara säga att jag nog kommer att följa frågans vidare utveckling.

Thorsten Larsson, som nyligen var uppe i talarstolen, är ledamot av arrendelagskommittén. Till honom vill jag säga att jag hoppas att något av det som Grethe Lundblad och jag har aktualiserat tas med i kommittéarbetet och blir föremål för en seriös behandling i kommittén.

JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Tidigare i debatten har Inger Lindquist på moderaternas vägnar försökt ta en poäng genom att beskylla de båda övriga borgerliga partierna – och naturligtvis även socialdemokratin – för att vilja bryta mot vad hon kallar marknadsprinciperna. Hon har sedan försökt öka på effekten av detta genom att antyda att det skulle ha berott på besmittelse från det kommunistiska sällskap som de råkat hamna i.

Det ger mig anledning att kommentera en del ting som har att göra med marknadsekonomins sätt att fungera. Jag tror att Inger Lindquist skall erkänna att det jag säger är riktigt, när hon har funderat över det.

Jag är ju ingen anhängare av marknadsprinciperna, men om jag så att säga försätter mig i den positionen att jag var det, skulle jag först ställa mig frågan: Vad är det som måste till för att de klassiska marknadsprinciperna skall fungera väl och inte leda till uppenbara orimligheter?

Det är inte bara – något som jag tror att Inger Lindquist har för sig – att priserna skall fluktuera fritt. Att priserna fluktuerar fritt skall enligt den klassiska liberala teorin stå i ett harmoniskt samband med elasticiteten i utbud och efterfrågan, så att utbudet och efterfrågan – med hjälp av prisernas fluktuationer – agerar med varandra och så att säga finner varandra. Prishöjningar skall leda till ett sådant kraftigt ökat utbud, att harmonin och jämvikten återställs och priserna sedan så småningom återgår till en mer normal nivå. Det är idén med det hela – i den ligger så att säga en jämvikts- eller harmonitanke.

Det där låter sig naturligtvis sägas – åtminstone teoretiskt – när det gäller den industriella delen av ekonomin, där man har en betydande flexibilitet. Man kan öka produktionen snabbt i ett läge med höjda priser och kasta ut produkter på marknaden.

När det gäller den delen av ekonomin kan man åtminstone hjälpligt göra gällande att det här sambandet mellan de tre faktorerna priser, utbud och efterfrågan fungerar. Men som Inger Lindquist är väl medveten om är det icke så inom jordbruket.

Först och främst har jordbruket en mycket mindre elasticitet på produktionssidan. När man sedan kommer till den marknad som sysslar med köp och försäljning av mark, blir elasticiteten mycket liten, vilket ytterst beror på det enkla faktum att Sverige består av 449 000 km² land och inte blir vare sig

större eller mindre. I en viss bygd eller en viss region finns det inom snäva ramar en given mängd jordbruksmark som över huvud taget kan komma i fråga för brukning. Om det då uppstår ett efterfrågetryck när det gäller t. ex. arrendjord, verkar inte motsvarande utbudselasticitet, utan följden blir en bestående rubbning i jämvikten, så att det hela tiden blir ett övertag för dem som utbjuder mark till arrende.

I ett sådant läge rubbas marknadsprincipernas ideologiska kärna – det som gör att de har ett berättigande att fungera på detta ohämmade sätt. Det blir då en kronisk situation av obalans. Det är faktiskt vissa verkningar av denna kroniska situation av obalans som man kan iakttä i de senaste årens ofta markerade höjningar av arrendeavgifterna. Därför kan man inte säga att det är fråga om ett övergivande av marknadsprincipen, när man anpassar bedömningen av avgifterna till den faktiska situation som föreligger. Villkoren är så pass olika att man icke kan tillämpa samma ohämmade marknadsprinciper inom olika delar av ekonomin.

Så ligger det till med den saken. Och därmed fritar jag de två andra borgerliga partierna från all beskyllning för socialistisk besmittelse i sammanhanget.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Joakim Ollén och Olle Aulin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inger Lindquist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 23 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Joakim Ollén och Olle Aulin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inger Lindquist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 262
Nej – 49

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Joakim Ollén och Olle Aulin, och förklarades den förra

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inger Lindquist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 23 mom. 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Joakim Ollén och Olle Aulin.

*Ändring i arren-
delagstiftningen*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inger Lindquist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 262

Nej - 48

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av Joakim Ollén och Olle Aulin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Inger Lindquist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 23 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av Joakim Ollén och Olle Aulin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Inger Lindquist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 261

Nej - 49

Mom. 6-11

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 312 av Jörn Svensson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Jörn Svensson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

Ändring i arren- delagstiftningen

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 23 mom. 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 312 av Jörn Svensson m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Jörn Svensson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 296

Nej - 15

§ 8 Föredrogs

Lagutskottets betänkande

1978/79:24 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Försvarsutskottets betänkande

1978/79:27 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Trafikutskottets betänkande

1978/79:22 med anledning av propositionen 1978/79:100 såvitt avser anslaget till Transportstöd för Gotland jämte motioner

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 9 Förste vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkande nr 59, socialutskottets betänkande nr 47 samt jordbruksutskottets betänkanden nr 36, 37 och 35 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 10 Anmäldes och bordlades

Redogörelser

1978/79:22 Redogörelse från den svenska delegationen vid Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling rörande församlingsmötena under tiden april 1978-februari 1979 (30:e sessionen)

1978/79:23 Nordiska rådets svenska delegations berättelse angående rådets tjugosjunde session

§ 11 Anmäldes och bordlades

Utrikesutskottets betänkande

1978/79:33 med anledning av propositionen 1978/79:196 med förslag till lag om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia jämte motioner

Trafikutskottets betänkanden

1978/79:18 med anledning av propositionen 1978/79:99 om en ny trafikpolitik jämte motioner m. m.

1978/79:27 med anledning av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. såvitt avser lagförslagen 1-7 och avsnitt 3.9 om förenkling och modernisering av bestämmelserna om statsbidrag till enskild och kommunal väghållning m. m. i bilaga 5 (kommunikationsdepartementet) jämte motioner

Jordbruksutskottets betänkande

1978/79:39 om anvisande av ytterligare medel till statens naturvårdsverk för budgetåret 1979/80

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

*Meddelande om
frågor*

§ 12 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 29 maj

1978/79:580 av *Blenda Littmarck* (m) till statsrådet Hedda Lindahl om tillsynen av vårdförhållandena inom mental- och långvården:

Enligt uppgifter i pressen anmälde en vårdare vid ett mentalsjukhus i Skåne i juli 1978 vissa missförhållanden – brutalitet mot patienter – inom vården på sjukhuset. Efter utredning förnekade först sjukhusledningen uppgifternas riktighet men medgav dem senare. Den person som gjort sig skyldig till brutaliteten skildes dock ej från sin tjänst förrän den 17 april i år.

Däremot förflyttades den som gjort anmälan till en annan avdelning och har sedermera förhindrats att över huvud taget arbeta vid sjukhuset på grund av en facklig organisations agerande.

Anser statsrådet att nuvarande regler för tillsyn av vårdförhållandena inom mental- och långvården ger tillräcklig trygghet för patienter och personal?

Avser statsrådet att ta några initiativ för att förbättra patienternas trygghet och förhindra att personal som anmäler missförhållanden inom vården utsätts för repressalier?

den 30 maj

1978/79:581 av *Håkan Winberg* (m) till justitieministern om åtgärder för att förhindra våld inom kriminalvårdsanstalter:

Enligt uppgifter i pressen förekom den 28 maj slagsmål i Norrköpingsfängelset, varvid två interner misshandlade en tredje. Då våld inom kriminalvårdens anstalter alltid måste betraktas som mycket allvarligt vill jag ställa följande frågor till justitieministern:

Nr 161

Onsdagen den
30 maj 1979

*Meddelande om
frågor*

Vill justitieministern för kammaren redogöra för vad som verkligen ägt rum vid denna händelse?

Avser justitieministern att ta några initiativ för att få till stånd åtgärder som kan förhindra eller motverka våldet inom anstalterna?

1978/79:582 av *Ulla Tillander* (c) till statsrådet Eva Winther om de utvisningshotade assyriska flyktingarna:

Den 27 februari ställde jag en fråga till statsrådet Eva Winther angående de flyktingar av assyrisk börd som lever i Sverige med hot om utvisning hängande över sig.

Tiden har emellertid gått utan att någon förändring i regeringens inställning har aviserats. Det hot som många av de människor det här gäller lever under är oförändrat. Det vore en allvarlig försummelse, om regeringen inte omprövar sin inställning före sommaren.

Med hänvisning till det anförda vill jag till invandrarministern ställa följande fråga:

Ämnar statsrådet före riksdagens sommaruppehåll ta initiativ till förnyad prövning av läget för flyktingar av assyrisk börd i Sverige i syfte att äntligen skapa klarhet i dessa människors förhållanden?

§ 13 Kammaren åtskildes kl. 14.34.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

1978/79:161

Onsdagen den 30 maj

Ahrland, Karin (fp) 49
Andersson, Elis (c) 51
Andersson, Karin (c) 45, 49
Andersson, Lennart (s) 88
Ekinge, Bernt (fp) 81, 85
Fridolfsson, Filip (m) 41
Granstedt, Pär (c) 29, 33, 34, 54
Jonsson, Elver (fp) 35, 39, 40
Lantz, Inga (vpk) 66, 69, 70
Larsson, Thorsten (c) 86
Leijon, Anna-Greta (s) 13, 21, 23, 32, 34, 38, 40, 48
Lidgard, Bertil (m) 68, 69, 70
Lindquist, Inger (m) 75, 84, 85
Marklund, Eivor (vpk) 24, 29, 45
Mattsson, Kjell (c) 64
Olsson, Gunnar (s) 90
Strindberg, Per-Olof (m) 63, 65
Stålberg, Marianne (s) 42
Sundgren, Roland (s) 52, 54
Svensson, Jörn (vpk) 78, 91
Wennerfors, Alf (m) 16, 22, 23, 32, 34, 53, 55
Winther, Eva, statsråd 10, 20, 22, 24, 28, 53, 54, 55

